

Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Географічний факультет
Кафедра географії та менеджменту туризму

**МІЖНАРОДНИЙ КРУЇЗНИЙ ТУРИЗМ : СУЧАСНИЙ СТАН І
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ**

Кваліфікаційна робота

Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)

Виконав:

студент IV курсу 410 групи
спеціальності 242 «Туризм»
ОП «Міжнародний туризм»
Федорчук Іванна Іванівна

Керівник: доктор географічних наук,
професор

Бучко Жанна Іванівна

До захисту допущено:

Протокол засідання кафедри

№ _____ від « _____ » _____ 2026 р.

Зав. кафедри _____ д. геогр. н., проф. Король О. Д.

Чернівці – 2026

Анотація

Тема розвитку круїзного туризму як важливого напрямку створення та надання рекреаційно-туристичних послуг в сучасних умовах є актуальною та потребує всебічного вивчення. Це впливає з того, що даний напрямок туристичної діяльності в ХХІ столітті набув стрімко розвивається охоплюючи все більше коло споживачів та нові регіони світу.

У запропонованій роботі проаналізовано сутність круїзного туризму та його роль в розвитку туристичної індустрії. Визначено особливості організації та проведення круїзних подорожей, їх класифікації та методології дослідження. Розкрито сучасний стан розвитку круїзного туризму в світі. Досліджено передумови розвитку та особливості організації круїзних подорожей в Середземноморському, Карибському, Південно-Східно Азійському та Північно-Європейському круїзних регіонах світу. На основі отриманих результатів визначено актуальні проблеми і перспективи розвитку круїзного туризму в світі та Україні

Ключові слова: туризм, круїзний туризм, круїзний лайнер, круїзний регіон, ринок круїзних туристичних послуг, чинники розвитку круїзного туризму.

Abstract

The topic of cruise tourism development as an important direction of creation and provision of recreational and tourist services in modern conditions is relevant and requires comprehensive study. This follows from the fact that this direction of tourism activity in the 21st century has become rapidly developing, covering an increasingly wide range of consumers and new regions of the world.

The proposed work analyzes the essence of cruise tourism and its role in the development of the tourism industry. The features of the organization and conduct of cruise trips, their classification and research methodology are determined. The modern state of development of cruise tourism in the world is revealed. The prerequisites for the development and features of the organization of cruise trips in the Mediterranean, Caribbean, Southeast Asian and North European cruise regions of the world are studied. Based on the results obtained, current problems and prospects for the development of cruise tourism in the world and Ukraine were identified.

Keywords: tourism, cruise tourism, cruise liner, cruise region, cruise tourism services market, factors for the development of cruise tourism.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання на відповідне джерело. _____ І.І. Федорчук

ЗМІСТ

Вступ.....	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІЖНАРОДНОГО КРУЇЗНОГО ТУРИЗМУ	5
1.1. Сутність і поняття круїзного туризму в системі міжнародного туризму.....	5
1.2. Історія формування та етапи розвитку круїзного туризму у світі.....	9
1.3. Класифікація та види круїзних подорожей.....	15
1.4. Особливості організації круїзних подорожей та діяльність круїзних компаній.....	19
1.5. Методичні підходи до дослідження міжнародного круїзного туризму.....	24
Висновки до розділу 1.	26
РОЗДІЛ II. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО КРУЇЗНОГО ТУРИЗМУ	27
2.1. Світовий ринок круїзного туризму та основні тенденції його розвитку.....	27
2.2. Аналіз статистичних показників розвитку міжнародного круїзного туризму.....	34
2.3. Середземноморський регіон круїзного туризму.....	39
2.4. Карибський регіон круїзного туризму.....	47
2.5. Південно-Східно Азійський регіон круїзного туризму.....	54
2.6. Північноєвропейський (Балтійсько-Скандинавський) регіон круїзного туризму.....	62
2.7. Порівняльна характеристика основних круїзних регіонів світу.....	68
Висновки до розділу 2.....	71

РОЗДІЛ ІІІ. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ	
МІЖНАРОДНОГО КРУЇЗНОГО ТУРИЗМУ	72
3.1. Основні проблеми розвитку міжнародного круїзного туризму.....	72
3.2. Вплив політичних та військових ризиків на розвиток круїзного туризму (на прикладі Перської затоки).....	75
3.3. Перспективи розвитку міжнародного круїзного туризму у світі.....	78
3.4. Перспективи розвитку круїзного туризму для туроператорів України.....	83
Висновки до розділу 3.	89
ВИСНОВКИ.....	90
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	92
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність теми: Стрімкий розвиток туризму і рекреації наприкінці ХХ - в першій чверті ХХІ століття перетворив дану галузь економіки в одну із провідних галузей світової економіки. В багатьох країнах світу дана галузь є провідним напрямком економічної діяльності та визначає рівень їх соціально-економічного розвитку та процвітання. Необхідно зазначити, що сучасна туристична індустрія відноситься до так званих «економічних локомотивів», розвиток яких стимулює розвиток суміжних галузей господарства таких як: транспорт, будівництво, технології, сільське господарство тощо. Однією із найважливіших складових туристичної індустрії, яка стрімко розвивається, є круїзний туризм

У сучасних умовах круїзний туризм виступає важливою складовою міжнародних економічних відносин, забезпечуючи розвиток транспортної інфраструктури, сфери послуг, готельно-ресторанного бізнесу та міжнародної співпраці. Міжнародний круїзний туризм характеризується високими темпами розвитку, розширенням географії маршрутів, удосконаленням сервісу та впровадженням інноваційних технологій у сфері обслуговування туристів. Особливого значення набуває зростання попиту на круїзні подорожі серед різних категорій населення, що сприяє активному розвитку круїзних компаній та модернізації портової інфраструктури.

Актуальність дослідження також посилюється впливом сучасних глобальних викликів, зокрема наслідків пандемії COVID-19, геополітичної нестабільності, екологічних проблем та змін у міжнародній туристичній мобільності. У зв'язку з цим виникає необхідність аналізу сучасного стану міжнародного круїзного туризму, визначення основних тенденцій його розвитку та перспектив функціонування в умовах трансформації світового туристичного ринку.

Практичне значення теми полягає у можливості використання результатів дослідження для вдосконалення механізмів розвитку круїзного туризму, підвищення конкурентоспроможності туристичних послуг та розвитку міжнародного співробітництва у туристичній сфері. Для України дана тема є особливо важливою з огляду на потенційні можливості розвитку круїзного туризму в чорноморському регіоні та інтеграцію вітчизняної туристичної індустрії у світовий туристичний простір.

Об'єктом дослідження запропонованого дослідження є міжнародний круїзний туризм.

Метою роботи є дослідити суспільно-економічну сутність круїзного туризму як важливої складової туристичної індустрії та чинника соціально-економічного розвитку в різних країнах світу.

Для досягнення мети необхідно вирішити наступні *завдання роботи*:

- розкрити суспільно-економічну сутність круїзного туризму, історію його розвитку та загальні підходи щодо класифікації;
- проаналізувати особливості організації круїзних подорожей та методологічні аспекти дослідження міжнародного круїзного туризму;
- проаналізувати сучасний стан та особливості розвитку круїзного туризму в круїзних регіонах світу;
- визначити актуальні проблеми та обґрунтувати перспективні напрямки розвитку круїзного туризму в Україні та світі.

Структура роботи: робота складається зі вступу, трьох основних розділів, висновків, списку використаної літератури та додатків. Загальний обсяг роботи становить 112 сторінок, в тому числі основна частина 92 сторінки. Для покращення наочності в роботі розроблено 11 таблиць, 21 рисунок та 4 додатки.

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІЖНАРОДНОГО КРУЇЗНОГО ТУРИЗМУ

1.1. Сутність і поняття круїзного туризму в системі міжнародного туризму

Розвиток туризму та рекреації є одним із пріоритетних напрямків розвитку світової економіки. В багатьох країнах дана галузь економіки є пріоритетною та забезпечує їх економічний розвиток. Туристична діяльність забезпечує збереження об'єктів культури та мистецтва, значно впливає на розвиток інфраструктури країн, промисловості, торгівлі, сільського господарства та інших галузей економіки. Такий вплив туристичної діяльності на розвиток національної економіки дозволяє відносити її до так званих «економічних локомотивів» - групи галузей економіки розвиток яких сприяє розвитку інших – суміжних галузей та, як наслідок, сприяє розвитку економіки країни загалом.

Важлива роль туризму і в покращенні торгівельного балансу країни та наповненню бюджету. Така значна кількість іноземних туристів, які відвідують країну, можуть сприяти істотному збільшенню валютних надходжень, що буде сприяти стабілізації національної валюти, та економіки загалом. Додаткові надходження до бюджету сприяють підвищенню державних видатків на різні сфери суспільного життя, що є вагомим чинником прискореного розвитку соціальної інфраструктури країни.

За даними Всесвітньої туристичної організації у першій чверті XXI століття в туризмі було зайнято понад 260 млн осіб, що становили 10% від загальної чисельності зайнятого населення світу. У допандемійному 2019 році від туристичної діяльності в світі було отримано понад 1,7 трлн. доларів США прибутків, які забезпечили 1,46 млрд. туристів [1].

За даними Світового туристичного барометру [2] в 2025 році світовий туристичний ринок остаточно подолав наслідки пандемії COVID -2019, відновив основні соціально-економічні показники розвитку. Минулого року в світі було зареєстровано 1,52 млрд. міжнародних туристів, що було на 60 мільйонів більше за показники 2024 року та на 160 мільйонів більше за допандемійні значення. Доходи від туристичної діяльності із врахуванням транспортних послуг перевищили 2,2 трлн. доларів США, що на 500 млрд. більше за показники 2019 року.

Одним із ключових напрямків розвитку туризму у світі на початку XXI століття є круїзний туризм. Сучасний круїзний туризм розглядається як особливий вид туристичної діяльності, який формує індустрію специфічних туристичних послуг. Дана галузь туристичних послуг об'єднує суб'єкти економічної діяльності, які зайняті в організації та проведенні круїзів. Загальну структуру індустрії круїзів відображено на рисунку 1.1.

Рис.1.1. Загальна структура індустрії круїзних послуг.

Судновласники і суднобудування забезпечують власне здійснення круїзних подорожей, створюючи комфортні умови подорожі та забезпечуючи можливості надання різноманітних туристично-рекреаційних послуг в межах судна. Сучасні круїзні лайнери, такі як, Queen Mary 2, Royal Princess, Symphony of the Seas [3] за

своє сутністю є цілими «містами на воді» та здатні задовольняти найрізноманітніші потреби відпочиваючих. Для потреб туристів на їх борту розміщені різноманітні за категоріями проживання каюти, від скромних одно-двох місних «економ-класу» до кают-категорій «люкс», які можуть мати кілька кімнат. Для потреб туристів тут розміщені різноманітні кафе, бари, ресторани, казино, магазини, концертні зали, кінотеатри, басейни та аквапарки. В центральній частині найрозкішніших круїзних лайнерів можна милуватись навіть тропічними садами. Таким чином, сучасні круїзні лайнери можуть задовольняти найрізноманітніші рекреаційно-туристичні потреби.

Для задоволення вище зазначених потреб важливо, щоб круїзний лайнер міг отримувати необхідні для їх створення ресурси, перебуваючи у портах. Тому в районах інтенсивного розвитку круїзного туризму формується ціла мережа фірм і компаній, які забезпечують круїзні лайнери продуктами харчування, напоями, одягом та іншими витратними матеріалами для створення комфортного середовища перебування на борту та надання відповідних рекреаційно-туристичних послуг. Важливе значення мають також суб'єкти господарювання, які надають послуги із заміни та ремонту обладнання на круїзних лайнерах.

Важливим чинником розвитку круїзного туризму є забезпечення продажів відповідних рекреаційно-туристичних послуг в різних куточках світу. Власне цим займаються суб'єкти господарювання, основним видом діяльності яких є маркетинг круїзних послуг. Даний вид діяльності передбачає не тільки продаж круїзних турів, але і формування зацікавленості в них серед потенційних споживачів – просування туристичного продукту на ринку туристичних послуг. З цією метою проводяться рекламні компанії, надаються знижки, формуються канали збуту та проводяться інші маркетингові заходи. Головними суб'єктами, які активно задіяні в маркетингу круїзних туристичних послуг, є туристичні оператори та туристичні агенти. Характерною особливістю їх діяльності є те, що, на відміну

від попередніх двох складових круїзної інфраструктури, діяльність яких зосереджена на наданні послуг в морі або ж в прибережній зоні, маркетингова діяльність охоплює практично всю територію суші, в межах якої може формуватися попит на круїзні подорожі.

Таблиця 1.1.

**Основні підходи щодо визначення соціально-економічної сутності
круїзного туризму**

№п/п	Прізвище, ініціали автора	Основні підходи щодо дослідження круїзного туризму
1.	Голубкова І. А. [4]	Систематизації умов і принципів глобального судноплавства, обґрунтовуючи на їх основі інструментарій реалізації стратегії розвитку локального сегмента круїзного бізнесу.
2.	Погребняк Ю. В. [5]	Розкриває поліфункціональність круїзного судноплавства, оцінює розподіл потужностей і динаміку світового круїзного флоту, його розвиток, що пов'язує з ефективністю функціонування судноплавних компаній-організаторів круїзів
3.	Зацепіна Н. О. [6]	Розглядає круїзний туризм як подорожі, пов'язані з водним видом транспорту, які включають екскурсії на березі, відвідування значущих місць в порту. Акцентує увагу на тому, що круїзний туризм передбачає розважальні програми на борту самих морських і річкових лайнерів
4.	К. С. Нестерова [7]	Розкриває особливості державної регуляторної політики щодо сприяння розвитку морського транспорту України як важливої складової сприяння ринку круїзних туристичних послуг. Акцентується увага тому, що транспортна послуга є важливою складовою круїзного туризму та забезпечується транспортною системою.
5.	Антоненко І. Я., Мельник І.Л. [8]	Дослідники акцентують увагу на формуванні інноваційного продукту круїзного туризму. Розглянуто основні напрямки інновацій в круїзному туризмі. Аналізуються передумови інновацій та їх зміна в просторі та часі.

Складність круїзного туризму, а також те, що він формується на перехресті багатьох напрямків наукових досліджень (організація транспортних перевезень,

економіка, туризм, міжнародне право) то в дослідженнях вчених відображаються різні аспекти щодо визначення соціально-економічної сутності круїзного туризму. Головні підходи щодо визначення круїзного туризму як соціально-економічної категорії відображено в таблиці 1.1.

В наукових дослідженнях акцентується увага на систематизації передумов розвитку круїзного туризму як важливого чинника розвитку даної галузі економіки. Підкреслюється увага формування стратегій розвитку круїзного туризму. Розкривається поліфункціональність круїзного туризму як особливого напрямку надання туристичних послуг та підвищення соціально-економічної ефективності круїзних туристичних компаній.

Зацепіна Н. О. [6], підкреслюючи особливості розвитку круїзного туризму, звертає увагу на те, що даний вид туризму передбачає подорожі водним транспортом, при цьому основна кількість рекреаційно-туристичних послуг забезпечується або на судні, або ж в прибережних атракційних місцях.

Отже, круїзний туризм є важливою складовою рекреаційно-туристичного комплексу та характеризується комплексністю та різноманітністю рекреаційно-туристичних послуг, які туристи можуть отримати, беручи участь в круїзних подорожах.

1.2. Історія формування та етапи розвитку круїзного туризму у світі

Моря та океани протягом людської історії завжди вабили людей. Ще з найдавніших часів найвідважніші люди та народи здійснювали подорожі морями та океанами, відкриваючи нові території та налагоджуючи торгівельні відносини між країнами та народами. Перші такі подорожі були ризикованими та часто завершувались трагедіями. Однак вже із XV століття завдяки розвитку техніки і технологій поступово зменшуються ризики перетину морів та океанів. Особливо

дані подорожі розширюються під час так званих «Великих географічних відкриттів». В цей час європейці дізнаються «про дива світу», що спричиняє зацікавленості в подорожах та нових відкриттях. На думку Бойко В.О. [10]: «Приблизно в XV-XVI століттях у світі посилюється інтерес до далеких морських подорожей у невідомі країни. Для цих цілей стали використовувати швидкохідні чайні кліпери, що вирушали до Китаю, Індії та Австралії. Зазвичай, такі подорожі тривали близько 100 днів.» основною причиною значної тривалості подорожей було те, що в цей час використовувалась переважно сила вітру, що істотно впливало як на маршрут подорожі, так і на швидкість суден, їх розміри, а, отже, і на комфортність перебування пасажирів.

Все змінилось із початком використання парових машин. У 1807 році Роберт Фултон вперше спустив на воду новий за принципом енергетичної установки колісний пароплав «Клермонт», який здійснив свій перший рейс по озеру Гудзон з міста Нью-Йорк до міста Олбані. Загальна протяжність першої подорожі становила приблизно 150 миль (270 км) [11]. Всього через 12 років від побудови першого пароплава у 1819 році перше судно під паровою енергетичною установкою «Савана» перетнуло Атлантичний океан, започаткувавши таким чином трансокеанічні подорожі парових суден [12].

Роком зародження круїзного туризму слід вважати 1835 рік. Цього року Артур Андерсон і його партнер Броуді Вілкокс запропонували концепцію круїзних подорожей та заснували «The Peninsular & Oriental Steam Navigation», що стала попередницею існуючої в наш час круїзної компанії «P&O». Необхідно зазначити, що перші круїзні подорожі характеризувались відсутністю значного рівня сервісу та туристично-рекреаційних послуг. Зокрема перші туристи, що здійснювали круїзні подорожі, змушені були прибирати власні каюти.

У 1839 р. Самюель Кунард запустив першу регулярну морську лінію, що супроводжувалось відповідною рекламною компанією. Дана подія стала

відправної датою в початку діяльності одного із сучасних лідерів на світовому ринку круїзних туристичних послуг компанії «Cunard Line».

Стрімкий розвиток на збільшення попиту на круїзні туристичні подорожі сприяли стрімкому розвитку відповідних транспортних засобів та зростанню комфортності круїзних туристичних подорожей. Вже в 1844 році на морських просторах з'явився перший в сучасному розумінні круїзний лайнер, коли англійське пароплавство організувало туристичну подорож Середземним морем («Lady Mary Wood») [11].

Необхідно зазначити, що в XIX - на початку XX століття пароплави були єдиним транспортним засобом, який дозволяв здійснювати туристичні подорожі між Європою та Новим Світом, а також відгрівали значну роль в пасажирських перевезеннях з іншими часинами світу.

Середина XIX століття ознаменувались тим, що в цей час з'являється необхідність використання пасажирських круїзних морських лайнерів у період міжсезоння на регулярних (лінійних) рейсах. Цьому сприяла європейська еміграція. В результаті з'являються регулярні трансатлантичні рейси. Зростання попиту на трансатлантичні перевезення призвело до різкого зростання як кількості комфортабельних круїзних лайнерів, так і їх якості. Вершиною цього прогресу стали лайнери класу «Олімпік», одним з яких був сумнозвісний «Титанік». [15]

Загибель «Титаніка» спричинила значні зміни в підходах щодо забезпечення безпеки круїзних подорожей. Зокрема, серед нових вимог щодо пасажирських суден (особливо трансатлантичних) з'явилися наступні вимоги:

- кожне судно обов'язково мало мати рятувальні човни та жилети, яких би вистачило для всіх пасажирів та членів екіпажу;
- було визначено зобов'язання цілодобової роботи радіостанції з чергуванням протягом 24 годин 2 радистів на кожному кораблі;
- для надзвичайних ситуацій встановлюються виняткові радіочастоти;

– використання SOS у азбуці Морзе стандартизовано як код для надзвичайних ситуацій [15].

Таблиця 1.2.

Етапи розвитку круїзного туризму

Етап	Період	Характерні ознаки та події
I етап. Зародження круїзного туризму	Середина XIX — початок XX ст.	✓ Заснування компанії Peninsular & Oriental Steam Navigation Company (P&O) у 1837 році, яка пропонувала подорожі з Великобританії до Піренейського півострова. ✓ 1844 р.: Томас Кук організовує перші екскурсійні подорожі морем, що вважається прототипом сучасних круїзів. Кінець XIX ст.: ✓ Трансатлантичні перегони між компаніями Cunard Line, White Star Line (маршрути Європа-Америка). Судна були швидкими, але комфорт був лише для першого класу.
II етап Перехідний	Перша половина XX століття	✓ Круїзні лайнери стають розкішнішими, перетворюючись на "плавучі готелі". ✓ Поява круїзів як відпочинку, а не лише способу переміщення, особливо в міжвоєнний період.
III етап Становлення сучасної круїзної індустрії	1960-1980-ті роки	✓ Через розвиток авіації трансатлантичні перевезення втратили актуальність. ✓ Лайнери переорієнтувалися на розважальні круїзи (Карибський басейн, Середземномор'я). ✓ 1966 р.: Кнут Клостер засновує Norwegian Caribbean Line, започатковуючи концепцію «fly-cruise» (політ + круїз). ✓ 1970-ті: Поява відомих компаній: Carnival Cruise Line, Royal Caribbean Cruise Line. Створення спеціалізованих суден для відпочинку.
IV етап Епоха масового круїзного туризму	1990- до тепер	✓ 1990-ті: Бум будівництва великих лайнерів (mega-ships), які вміщують тисячі пасажирів. ✓ Круїзи стають доступними для середнього класу, а не лише для еліти.: ✓ Створення суперлайнерів із власними аквапарками, театрами, торговими центрами (класи Oasis, Icon у Royal Caribbean).
V етап Сучасний етап	2020 роки	✓ Акцент на екологічність: використання скрапленого природного газу (LNG), зменшення викидів. ✓ Розвиток тематичних, експедиційних та ексклюзивних круїзів. ✓ Збільшення розмірів суден, індивідуалізація послуг, цифровізація (розумні каюти) та фокус на сталому розвитку.

У XX столітті круїзний туризм стрімко розвинувся. Загалом пропонується виділити 5 етапів розвитку круїзного туризму, загальна характеристика яких відображена в таблиці 1.2.

Для **першого етапу** розвитку круїзного туризму притаманний стрімкий розвиток технологій судноплавства та зростання комфортності подорожей. В цей час зароджуються власне круїзні туристичні подорожі, однак переважна більшість подорожей здійснюється з метою еміграції з Європи в Америку. В той же час з'являються перші туристичні компанії, які орієнтовані переважно на заможних громадян, здатних придбати туристичні путівки. З'являється диференціація для комфорту та послуг для пасажирів різного класу. Цьому сприяє також конкуренція між різними туристичними фірмами та компаніями.

II етап розвитку круїзного туризму. Між I та II Світовими війнами круїзні лайнери стають розкішнішими, істотно зростають в розмірах та пропонують все більше рекреаційно-туристичних послуг. Значний вплив на розвиток круїзного туризму в США в цей час має «Сухий закон» який забороняв громадянам країни вживати спиртні напої. Тому, щоб не порушувати закон, заможні громадяни вирушали в круїзні подорожі, адже за межами територіальних вод США даний закон втрачав свою дію. У 1927 р. у Франції було представлено круїзний лайнер «Іль де Франс», який наразі вважається першим пасажирським круїзним судном, що було повністю оформленим у сучасному стилі. При спорудженні цього корабля було використано модерністський стиль ар-деко. Даний стиль проявився не тільки в архітектурі корабля, а і у моді та живописі. [14]

III – етап розвитку круїзного туризму охоплює 1960-1980 роки. В цей час стрімкий розвиток авіаційного транспорту істотно зменшує попит на трансатлантичні подорожі. Це призводить до зміни стратегії розвитку морських круїзних перевезень. З цього часу пасажирські лайнери перетворюються на розважальні заклади, які надають велику кількість різноманітних рекреаційно-

туристичних послуг. З'являється концепція організації круїзних подорожей «fly-cruise» (1966 р.: Кнут Клостер). Вона передбачає, що потенційні туристи добираються до місць початку круїзу за допомогою авіаційного транспорту а відпочивають вже використовуючи круїзні лайнери. Такий підхід дозволяє охопити круїзними подорожами практично всі куточки світу, істотно розширюючи ринок круїзних туристичних послуг.

IV етап – розвитку круїзного туризму розпочався в 90-их роках минулого століття і тривав до 20-х років XXI століття. Для нього притаманне істотне зростання розмірів морських круїзних лайнерів, а також кількості та якості рекреаційно-туристичних послуг. На сучасних в наявності є басейни, аквапарки, тропічні сади, спортивні майданчики тощо. Внаслідок масового розвитку та насиченості ринку відповідними послугами, а також істотному зростанню доходів населення круїзний туризм на початку XXI століття перестає бути елітарним видом відпочинку. Морські круїзи стають доступними для середнього класу.

V етап – розпочався в 20 роках XXI століття і триває дотепер. Для даного етапу притаманними є екологізація круїзних подорожей, акцентується увага на ексклюзивних тематичних круїзах. При наданні рекреаційно-туристичних послуг акцент робиться на індивідуальному підході, відбувається цифровізація послуг. Розвиток даного виду туризму все більше ґрунтується на принципах сталого розвитку.

Проаналізувавши історичні аспекти розвитку круїзного туризму можна стверджувати, що майже за 200 років свого розвитку він пройшов шлях від звичайних подорожей по водному простору з мінімумом послуг і комфорту до сучасного комплексу рекреаційно-туристичних послуг, заснованого на використанні сучасних технологій

1.3. Класифікація та види круїзних подорожей

Одним із ключових аспектів для дослідження круїзного туризму є класифікація та виокремлення окремих видів круїзних подорожей. Необхідно зазначити, що наразі не розроблено стандартної для всього ринку круїзних подорожей системи класифікації. Проаналізувавши дослідження [17,18,19,20,21], можна виокремити наступні підходи щодо класифікації круїзів: цінова класифікація круїзних маршрутів; класифікація подорожей за тривалістю; класифікація за каютами. Необхідно зазначити, що в різних країнах та туристичних компаніях можуть бути розроблені власні підходи щодо класифікації як круїзів загалом, так і окремих їх складових (суден, кают, тощо). Загальна схема класифікації круїзів відображена на рисунку 1.2.

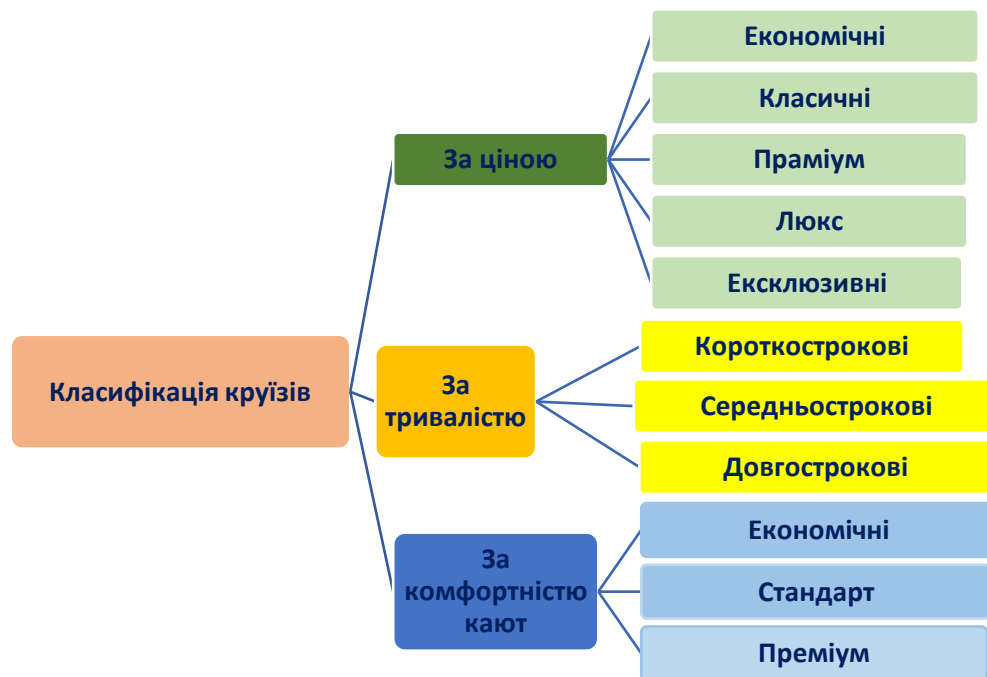

Рис. 1.2. Загальна схема класифікації круїзів.

Одним із найважливіших критеріїв класифікації круїзних маршрутів є цінова класифікація. Одним із найпопулярніших видів круїзного туризму в наш час є так званий фішінг-круїз (fishing-cruise), що виник у США та передбачає подорожі на

порівняно невеликому круїзному судні. Виділяють наступні цінові категорії даного виду круїзних подорожей:

- ✓ економічний клас – витрати становлять 75-150 доларів США з одного туриста за добу подорожі;
- ✓ класичний круїз - передбачає витрати на рівні 100-200 доларів США з одного туриста за добу подорожі;
- ✓ преміум круїз – 150-400 доларів США з одного туриста за добу подорожі;
- ✓ люкс круїз – 700-1000 доларів США з одного туриста за добу подорожі;
- ✓ ексклюзив круїз - понад 1000 доларів США з одного туриста за добу подорожі.

Отже, вартість круїзних подорожей може істотно відрізнятись в ціні, яка залежить від характеристик круїзного судна (лайнера), комфортності перебування на борту, наявності та якості додаткових рекреаційно-туристичних послуг. Однак окреслений діапазон цін дозволяє стверджувати про доступність круїзних подорожей для значної частини населення.

При класифікації круїзів за тривалістю туру пропонується виділяти 3 типи круїзів:

- ✓ Короткострокові – коли тривалість круїзної подорожі становить від декількох годин до кількох діб. Такі круїзи часто передбачають подорож вздовж узбережжя з метою відвідування певних атракцій та милуванням оточуючими ландшафтами. Іноді такі тури передбачають відпливання у відкрите море з метою рибалки або ж дайвінгу.
- ✓ Середньострокові круїзи передбачають подорож тривалістю від 5 до 15 діб. Це найпоширеніший на даний час вид круїзів. Під час таких круїзів туристи мають змогу відвідати декілька рекреаційно-туристичних локацій, отримати

значну кількість рекреаційно-туристичних послуг як в межах круїзного судна, так і в прибережних містах, які відвідуються під час круїзу.

✓ Довгострокові круїзи передбачають здійснення круїзної подорожі тривалістю до двох місяців. Під час такої тривалої подорожі круїзний лайнер стає для відпочивальників тимчасовою домівкою, яка забезпечує їх потреби та дозволяє отримувати максимум рекреаційно-туристичних послуг. Під час таких подорожей туристи можуть перетинати цілі моря та океани і споживати різноманітні рекреаційно-туристичні послуги в різних країнах.

За умовами проживання туристів пропонується виокремлювати три типи кают:

✓ Каюти економ класу не передбачають наявності ілюмінаторів, які замінюються штучним освітленням, а також мають мінімальний рівень комфорту;

✓ Каюти класу стандарт – наявні ілюмінатори та підвищений рівень комфорту;

✓ Каюти преміум класу – в туристів, які проживають в таких каютах, є власний балкон із видом на море та високий рівень комфортного проживання.

В той же час рід круїзних компаній мають власну класифікацію кают. Зокрема, в круїзній компанії Royal Caribbean прийнята наступна класифікація кают:

1. Каюти класу люкс які передбачають вигляд на океан (море):

R – королівські апартаменти: до них включено окрему спальню із двоспальним ліжком, а також індивідуальна веранда, душ, стандартні зручності, а також вітальня з диваном та роялем, кухня в якій розміщено холодильник, міні бар та їдальня;

A – “оунерс суїт”: даний тип кают обладнаний ліжком великого розміру, для потреб туристів індивідуальна веранда, а також окрема вітальня з диваном, холодильником та міні баром;

АА – “роял фемілі суїт”: каюти дано класу передбачають наявність двох спалень з ліжками, а також вітальні з диваном, індивідуальну веранду, холодильник, окрім того, для потреб туристів дві ванні кімнати;

В – “гранд суїт”: Такі каюти обладнані двома ліжками, в наявності також є індивідуальна веранда, диван, крісла, холодильник;

З – “суперіор суїт”: Каюти даного класу мають в наявності два ліжка, індивідуальну веранду, диван, холодильник та крісла;

Д – каюта “делюкс”: В таких каютах розміщено два ліжка. Для потреб відпочивальників індивідуальна веранда, холодильник, крісла, диван;

2. Сімейні каюти з виглядом на океан:

FF – це каюти великого розміру, розраховані на розміщення до шести туристів;

F, H, I – це комфортабельні каюти, які облаштовані двома ліжками, а також мають звичайні зручності: туалет, телевізор, телефон;

3. Внутрішні каюти:

K, L, M, N, O, P, Q – комфортабельні каюти, обладнані двома ліжками, із звичайними зручностями, туалетом, телевізором, телефоном. [18]

Наявність тих чи інших типів кают а також рекреаційно-туристичних послуг залежить від типу круїзного судна, яке використовується для надання рекреаційно-туристичних послуг. Існує кілька підходів щодо їх класифікації. Міжнародна асоціація круїзних компаній CLIA (Cruise Lines International Association) пропонує круїзним лайнерам за аналогією із готелями присвоювати зірки від 1 до 6. При цьому виділяється три групи суден: стандарт 2-4 зірки; преміум – 5 та 5+ зірок; та круїзні лайнери класу люкс - 6 зірок. [22]

З групи люксових круїзних лайнерів виділяється 4 круїзні лайнери, які надають послуги рівня супер-люкс. Вартість круїзу на таких суднах коливається в межах \$6000-8000 у тиждень. Висока вартість послуг тут обумовлена наступними

особливостями: 1) туристи розміщуються лише в апартаментах; 2) вартість круїзу охоплює всі витрати, в тому числі чайові; 3) кораблі даного класу розраховані всього на 200 пасажирів, однак включають 150 членів екіпажу; 4) харчування здійснюється лише індивідуально із врахуванням конкретних запитів, звичок, традицій відпочиваючих. Такі круїзні лайнери спрямовані на забезпечення елітного клубного відпочинку. При організації та наданні послуг тут відсутнє поняття категорії пасажирів, а використовується поняття – «гості».

Отже, враховуючи багатогранність, різноманітність а також особливості надання рекреаційно-туристичних послуг під час круїзів, сформувалась досить складна система класифікації круїзів та круїзних послуг. Необхідно зазначити, що різноманітні підходи щодо організації круїзного туризму перетворюють його на доступний вид відпочинку.

1.4. Особливості організації круїзних подорожей та діяльність круїзних компаній

Розвиток ринку круїзного туризму передбачає ряд особливостей організації таких подорожей, відмінних від інших видів рекреаційно-туристичної діяльності. Власне врахування даних особливостей є визначальним для створення, реалізації та надання круїзних рекреаційно-туристичних послуг.

На основі аналізу наукового доробку Стельмаха О.А. [22], Антоненко І. Я., Мельник І.Л. [8]; Бойко, З. В., Горожанкіна, Н. А., Грушка, В. В. [9] можна виокремити наступні особливості організації круїзного туру: 1) планування маршруту; 2) організація роботи круїзного лайнеру; 3) організація сервісу та якості обслуговування; 4) організація екскурсій та атракційних заходів у портах відвідування; 5) маркетинг і продаж круїзних турів; 6) забезпечення безпеки; 6) екологізація круїзів; 7) врахування юридичних і документальних аспектів; 8)

сезонність і гнучкість планування. Загальні особливості планування та розвитку круїзів відображено на рисунку 1.3.

Рис. 1.3. Особливості організації круїзних подорожей.

Першою важливою особливістю є планування маршруту круїзу. Маршрут визначає привабливість подорожі та в значній ступені впливає на формування попиту серед потенційних споживачів пропонованого туристичного продукту. Прокладання круїзного маршруту залежить від багатьох факторів: кліматичних умов, туристичної привабливості портів заходу, безпеки регіону, сезонності та логістичних можливостей. Наприклад, популярними є круїзи Карибським морем у зимовий період або Середземномор'ям улітку. При складанні маршруту враховується тривалість стоянок у портах, баланс між морськими днями та екскурсійною програмою, а також інтереси цільової аудиторії.

Другою складовою є організація роботи круїзного судна. Круїзний лайнер фактично є плавучим готелем високого рівня, який повинен забезпечувати комфорт і безпеку пасажирів. На борту працює велика команда персоналу: від

капітана і технічної служби до обслуговуючого персоналу, кухарів, аніматорів і медичного персоналу. Важливою є чітка структура управління, де кожен підрозділ виконує свою функцію, забезпечуючи безперебійну роботу всіх систем.

Особливу увагу приділяють *сервісу та якості обслуговування*. Круїзні компанії конкурують не лише маршрутами, а й рівнем комфорту. Пасажирам пропонуються різні типи кают — від стандартних до люксів, різноманітне харчування (шведський стіл, ресторани *a la carte*), розважальні програми (концерти, театральні шоу, казино, басейни, СПА). Таким чином, круїз стає комплексним туристичним продуктом, де кожен елемент має значення для загального враження.

Наступною важливою особливістю є *організація екскурсій у портах* заходу. Туристи мають можливість відвідати визначні пам'ятки, культурні об'єкти та природні локації. Круїзні компанії зазвичай пропонують заздалегідь організовані екскурсії, що забезпечують комфорт і безпеку, однак туристи також можуть самостійно планувати свій час на березі. Важливим аспектом є синхронізація часу: судно не може затримуватися через запізнення пасажирів, тому чітке дотримання графіку є обов'язковим. В даному контексті важливим є налагодити чітку співпрацю із контрагентами круїзних компаній в портах перебування, основним завданням яких має бути якісне обслуговування із дотриманням часових інтервалів.

Окрему роль відіграє *маркетинг і продаж круїзних подорожей*. Туристичні оператори формують пакети, що включають не лише сам круїз, а й переліт до порту відправлення, трансфери, страхування та додаткові послуги. Значна увага приділяється сегментації клієнтів: сімейні круїзи, розкішні подорожі, експедиційні круїзи або тематичні тури (наприклад, гастрономічні чи музичні). Завдяки цьому компанії можуть точніше задовольняти потреби різних категорій туристів.

Не менш важливим є питання безпеки. Круїзні подорожі передбачають суворе дотримання міжнародних морських стандартів і правил. Проводяться

обов'язкові інструктажі для пасажирів, регулярно перевіряються рятувальні засоби, системи навігації та зв'язку. У сучасних умовах додатково враховуються санітарно-епідеміологічні вимоги, що стало особливо актуальним після пандемії COVID-19. Значної уваги при організації безпеки під час круїзних подорожей варто приділяти потенційним загрозам військових та громадянських конфліктів в різних країнах світу.

Екологічний аспект також набуває дедалі більшого значення. Круїзна індустрія стикається з критикою щодо впливу на довкілля, тому компанії впроваджують нові технології: використання більш екологічного палива, систем очищення води, зменшення викидів і переробку відходів. Це стає важливою складовою іміджу компаній і впливає на вибір туристів. Власне екологізація круїзної діяльності є одним із пріоритетів розвитку круїзного туризму у XXI столітті та відповідає концепції сталого розвитку суспільства в провідних країнах світу.

Організація круїзних подорожей також передбачає *врахування юридичних і документальних аспектів*. Пасажири повинні мати відповідні візи, документи для в'їзду в країни маршруту, страхування. Круїзні компанії часто надають інформаційну підтримку або допомагають у підготовці необхідних документів, що значно спрощує процес для туристів. Необхідно зазначити, що відсутність або ж не правильне оформлення документів може обмежити умови перебування туристів в окремих локаціях відповідно до маршруту. Це призведе до значних репутаційних втрат як круїзної компанії, так і туристичних операторів та агентів, які реалізували той чи інший туристичний продукт.

Ще однією особливістю є *сезонність і гнучкість планування*. Круїзні маршрути можуть змінюватися залежно від погодних умов, політичної ситуації або інших факторів. Наприклад, у разі шторму або небезпеки в певному регіоні маршрут може бути змінений, що потребує оперативних рішень від організаторів.

В той же час такий підхід означає не повне задоволення очікуваних потреб рекреантів, так як вони не відвідають певні об'єкти, які були ними придбані при купівлі круїзного туру.

Таким чином, організація круїзних подорожей є складним і багатогранним процесом, що поєднує логістику, сервіс, маркетинг, безпеку та екологічну відповідальність. Успішний круїз залежить від злагодженої роботи всіх елементів системи, орієнтації на потреби туристів і здатності адаптуватися до змін. Саме завдяки цьому круїзні подорожі залишаються одним із найпривабливіших видів туризму у світі.

1.5. Методичні підходи до дослідження міжнародного круїзного туризму.

Дослідження круїзного туризму як окремої складової туристичної індустрії потребує застосування різноманітних наукових підходів та методів дослідження. Вони гармонійно поєднуються та дозволяють всебічно розкрити актуальні проблеми і перспективи розвитку даної галузі економіки в Україні та світі. Запропоноване дослідження передбачає три етапи наукового пізнання круїзного туризму (Рис. 1.4).

На першому етапі – теоретико-методичному - уточнюється суспільно-географічна сутність круїзного туризму, історичні аспекти його розвитку. Значна увагу приділена вивченню основних підходів щодо класифікації круїзів та організації круїзних подорожей. Обґрунтовується використання різних наукових підходів та методів дослідження.

На другому етапі нашого дослідження акцентується увага на аналізі сучасного стану розвитку круїзного туризму. Значна увага приділяється вивченню особливостей розвитку круїзного туризму в основних круїзних регіонах світу: Середземноморському, Карибському, Північно-Європейському, Індійсько-

Малазійському. Проведено порівняльно-географічний аналіз передумов розвитку круїзного туризму в окреслених регіонах на перспективу.

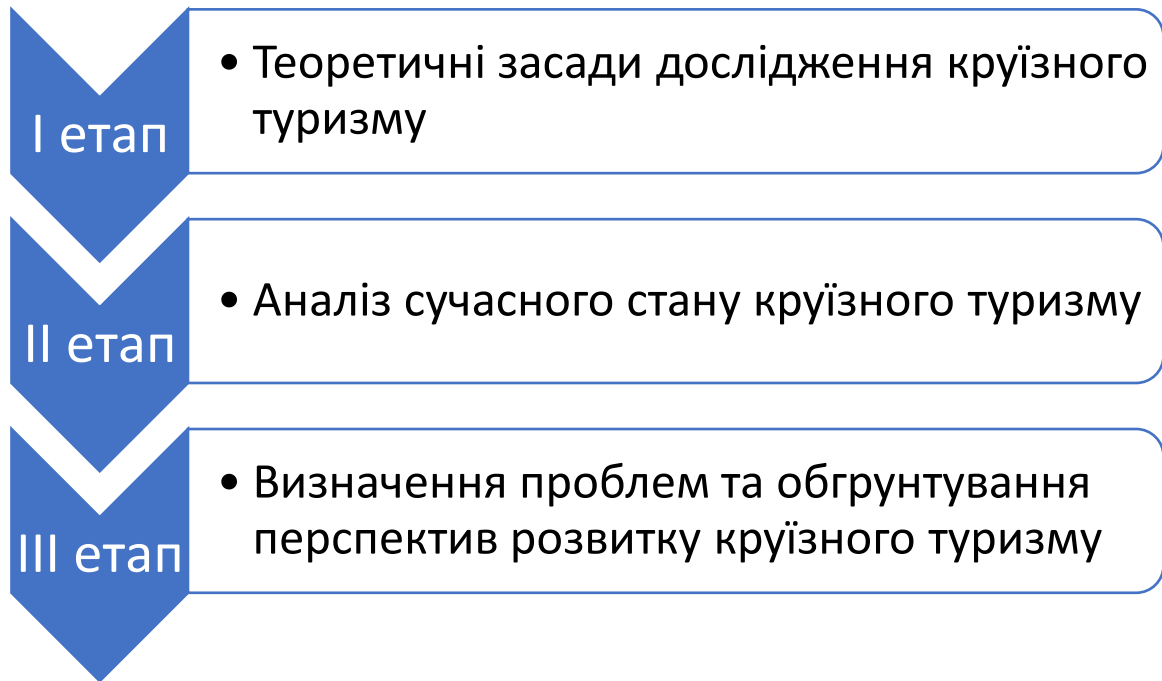

Рис. 1.4. Етапи дослідження круїзного туризму.

На третьому етапі дослідження увага зосереджена на вивченні актуальних проблем розвитку круїзного туризму, значна увага приділена впливу геополітичних конфліктів на розвиток круїзів, акцентується увага на перспективах розвитку круїзного туризму в Україні та світі.

В основі науково-методичного обґрунтування запропонованої роботи є комплексний науковий підхід. Це обумовлено тим, що круїзний туризм передбачає поєднання знань з різних наукових дисциплін та поєднує методи економіки, географії, соціології, менеджменту та екології. Методичні аспекти дослідження передбачають визначення цілей, вибір відповідних методів, формування інформаційної бази та інтерпретацію отриманих результатів.

Одним із базових підходів є системний метод дослідження, який дозволяє досліджувати круїзний туризм як цілісну систему, яка формується значною кількістю взаємопов'язаних елементів. У межах цього підходу аналізується взаємодія круїзних компаній, портової інфраструктури, туристичних операторів, державних органів і споживачів. Даний науковий підхід дозволяє виявляти внутрішні зв'язки, визначити ключові чинники розвитку даної туристичної галузі та оцінити ефективність її функціонування загалом.

Важливе місце займає *економічний аналіз*, який включає вивчення доходів і витрат круїзних компаній, визначення рентабельності круїзних маршрутів, аналіз структури витрат пасажирів, що в сумі дозволяє визначити вплив круїзного туризму на економіку країн та регіонів. Для цього використовуються такі методи, як аналіз статистичних даних, порівняльний аналіз, індексний метод, а також економіко-математичне моделювання.

Географічний підхід є не менш важливим, оскільки круїзний туризм тісно пов'язаний із просторовою організацією. Досліджуються маршрути круїзів, розташування портів, туристична привабливість регіонів, транспортна доступність та природно-кліматичні умови. Використовуються картографічні методи, геоінформаційні системи (ГІС), а також просторовий аналіз, що дозволяє виявити закономірності розміщення та розвитку круїзних потоків.

Метод порівняльного аналізу широко застосовується для оцінки різних круїзних компаній, маршрутів або регіонів. Наприклад, можна порівнювати рівень сервісу, ціни, тривалість круїзів, наповненість лайнерів. Це дає змогу виявити конкурентні переваги та слабкі сторони, а також визначити найефективніші моделі організації круїзного бізнесу.

Таким чином, методичні аспекти дослідження круїзного туризму характеризуються комплексністю та міждисциплінарністю. Використання різноманітних методів і підходів дозволяє всебічно вивчити це явище, врахувати

економічні, соціальні, географічні та екологічні фактори, а також забезпечити науково обґрунтовані рекомендації для подальшого розвитку круїзної індустрії.

Висновки до розділу 1. Круїзний туризм це складне соціально-економічне явище, яке в наш час охопило переважну частину світу. Його роль в розвитку туристичної індустрії країн світу постійно зростає. Хоча морські подорожі відомі з давніх давен активний розвиток круїзний туризм як окремий вид економічної діяльності отримав в другій половині XIX століття. Цьому сприяли передусім технологічні досягнення та зростання потреб людей в пізнанні оточуючого світу. На початку XXI століття даний вид туризму поступово перетворився з «елітарного» виду відпочинку до масового із активним залученням населення із пересічним рівнем доходів.

Складність організації круїзів, а також значний рівень різноманітності рекреаційно-туристичних послуг та підходів щодо їх якості обумовлюють складність класифікації круїзних подорожей. Наразі така класифікація базується на трьох основних критеріях: вартості подорожі; тривалості подорожі та комфортності умов проживання. Різноманітність рекреаційно-туристичних послуг, технологічні прориви та досягнення, індивідуальні вимоги потенційних споживачів призводять до складності в організації круїзів. Наразі виокремлено 8 основних аспектів даного процесу. Кожен з даних аспектів є важливим для розвитку круїзного туризму та має істотний вплив на якість надаваних послуг.

Методологічно дослідження круїзного туризму передбачає 3 етапи та поєднання різноманітних наукових підходів і методів дослідження. Це дозволяє виявити основні тенденції, проблеми розвитку галузі а також обґрунтувати перспективні напрямки розвитку в майбутньому.

РОЗДІЛ II

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО КРУЇЗНОГО ТУРИЗМУ

2.1. Світовий ринок круїзного туризму та основні тенденції його розвитку

На початку XXI століття круїзний туризм розвивається істотно вищими темпами за інші напрямки туристичної діяльності. З початку 80-их років XX століття і по наш час пересічні темпи зростання туристів, які віддавали перевагу круїзним подорожам, щорічно зростала пересічно на 8,1 %. Необхідно зазначити, що лідером серед усіх регіонів світу щодо темпів зростання чисельності круїзних туристів була і залишається Північна Америка. З 1988 по 2004 рік кількість туристів із США та Канади, які здійснювали круїзні подорожі, зросла з 3,16 млн. осіб до 8,87 млн осіб. Таким чином, за 16 років зростання становило 280,6% (зросло майже в 3 рази), або на 17,5% пересічно за рік. Отже, темпи розвитку круїзного туризму в Англо-Америці у понад два рази вищі за пересічно світові значення [32].

Загальні тенденції розвитку круїзного туризму проаналізовано в наукових працях Іщук Д., [34]; Корнілової В. В., Корнілової Н. В., [35]; Триус Є. О., Логвин Д. М. [36]; Пешук Л.В., Приходько Д.Ю. [37]; Сільванська Г.М., Шибасєв О.Г., Петриченко Є.А., Карп Г.В. [38].

Д. Іщук (2025) акцентує увагу на наступних аспектах розвитку круїзного туризму в першій чверті XXI століття: «1) Розширення географії маршрутів - зокрема, популяризація експедиційних круїзів в Арктику, Антарктиду та острови Океанії; 2) Впровадження екологічних технологій - для зменшення шкідливих викидів; 3) Покращення логістики та доступності круїзних портів - для залучення нових туристів; 4) Використання штучного інтелекту та Big Data - для покращення

обслуговування пасажирів». Загальна характеристика деяких наукових досліджень сучасних тенденцій розвитку круїзного туризму відображено в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Наукові праці щодо тенденцій розвитку круїзного туризму в світі у першій чверті XXI століття.

№ п/п	Наукова праця (автор)	Рік	Тенденції розвитку круїзного туризму
1.	Корнілова В. В., Корнілова Н. В.	2018	1. Зростання ролі Китаю та країн Південної і Південно-Східної Азії; 2) зростання ролі співпраці між компаніями; 3) зміна витрат круїзних лайнерів; 4) розвиток річкових круїзів.
2.	Звіт «Стан круїзної індустрії в 2019 році»	2019	1.«Інстаграмні» подорожі. 2. «Повне оновлення». 3. Культурне збагачення. 4. На борту з розумними технологіями 5. Осмислені подорожі. 6. Унікальні напрямки – це нова розкіш. 7. Покоління Z в морі. 8. Пригоди не в «годину пік». 9. Два в одному: робота і відпочинок. 10. Круїзи, орієнтовані на жінок. 11. Соло-подорожі.
3.	Триус Є. О., Логвин Д. М.	2019	1) зростання чисельності лайнерів; 2) олігополізація ринку круїзних послуг; 3) зростання віку туристів.
4.	Пешук Л., Приходько Д.,	2023	1) карантинні обмеження; 2) безпека подорожі; 3) інвестиційна привабливість круїзного туризму
5.	Сільванська Г.М., Шибасєв О.Г., Петриченко Є.А., Карп Г.В.	2024	1) Карантинні обмеження; 2) Зміна вподобань; 3) зростання комфортності та атрактивності круїзних подорожей; 4) вплив російської агресії на розвиток круїзного туризму в Україні
6.	Ішук Д.	2025	1) Розширення географії маршрутів; 2) Впровадження екологічних технологій; 3) Покращення логістики та доступності круїзних портів ; 4) Використання штучного інтелекту та Big Data.
7.	Інтер-Факс Україна	2026	1) зростання чисельності туристів; 2) найпопулярнішими Кариби та Багами; 3) зростання інвестицій в розвиток флоту; 4) зростання попиту на триваліші подорожі з метою інтелектуального і культурного збагачення.

Корнілова В. В., Корнілова Н. В. (2018) акцентували увагу на зростанні ролі Китаю та країн Південної та Південно-Східної Азії в розвитку круїзного туризму; звернуто увагу на зростання ролі співпраці між організаторами круїзів та

компаніями які працюють в портах прибуття круїзних лайнерів, щодо належного обслуговування; акцентується увага на формуванні витрат круїзних лайнерів; на основі даних експертів КЛПА [39,40] акцентують увагу на перспективах розвитку річкового круїзного туризму; підтверджують тренд на провідну роль Карибського басейну в розвитку круїзного туризму.

Пешук Л., Приходько Д. (2023) у своїх дослідженнях акцентують увагу на таких тенденціях розвитку круїзного туризму як: - зростанні впливу карантинних обмежень пі час пандемії COVID-19; - безпекових заходів під час військових конфліктів та суспільної нестабільності. Акцентується увага на впливові російської агресії на розвиток круїзного туризму в Україні; - ролі інвестицій у розвитку круїзного туризму.

Триус Є. О., Логвин Д. М. (2019) підкреслюють істотне зростання чисельності круїзних лайнерів до 2030 року, що свідчить про зростання темпів розвитку досліджуваного різновиду туристичної діяльності; звертається увага на зростанні олігополізації ринку круїзних послуг в світі; підкреслюється тенденція до зростання пересічного віку туристів.

Сільванська Г.М., Шибасєв О.Г., Петриченко Є.А., Карп Г.В. (2024) акцентують увагу на: 1) карантинних та епідеміологічних обмеженнях під час здійснення круїзів; 2) зміні вподобань туристів. Якщо до пандемії туристи віддавали перевагу подорожам за межі регіону постійного проживання то наразі перевага надається круїзам, які проходять в межах регіону постійного проживання. 3) зростанні комфортності та атрактивності круїзних подорожей; 4) негативному впливу російської агресії на розвиток круїзного туризму в Україні.

Відповідно до Звіту «Стан круїзної індустрії в 2019 році» [41] в сучасному розвитку круїзного туризму можна виокремити 11 тенденцій: «1. «Інстаграмні» подорожі. Щодня в соцмережі Instagram публікується близько 351 млн постів з тегом #travel. Круїзери будуть ділитися своїм круїзним досвідом прямо з борту

лайнера. 2. «Повне оновлення». Мандрівники шукають способи позбутися від стресу, тому все більше круїзних ліній пропонують оздоровчі заходи, спадосвід, здорові меню і останні фітнес-інновації на борту. 3. Культурне збагачення. Тепер круїзні пасажери хочуть не просто отримати досвід подорожі, але і зануритися в культуру, яку відкривають, вийшовши за рамки звичайних екскурсій. 4. На борту з розумними технологіями. Цифрові браслети, брелоки, намиста – круїзні компанії пропонують гостям корисні інновації, якими можна скористатися як на борту, так і на суші. 5. Осмислені подорожі. Люди хочуть подорожувати по світу більш свідомо, і тепер круїзні компанії співпрацюють з місцевою владою, щоб оберігати культурну спадщину і впроваджувати інновації, які зменшують вплив лайнерів на навколишнє середовище. 6. Унікальні напрямки – це нова розкіш. Мандрівники хочуть відвідати віддалені регіони, такі як Галапагоські острови і Антарктида. 7. Покоління Z в морі. Покоління Z (люди, що народилися в період з середини 1990-х до середини 2000-х рр.) складе чималу частку від числа всіх круїзерів протягом наступних двох років. 8. Пригоди не в «годину пік». Круїз надає мандрівникам можливість отримати незабутні враження в холодні місяці, наприклад, відвідати різдвяні ярмарки в Європі або відправитися до полярного саява. 9. Два в одному: робота і відпочинок. Все більше людей поєднують роботу з відпочинком, тому більше круїзних лайнерів пропонують безкоштовний Wi-Fi і зручні місця для роботи на борту. 10. Круїзи, орієнтовані на жінок. Кількість жінок, які подорожують, збільшується, тому круїзні лінії створюють маршрути, в які можна відправитися в компанії подруг. 11. Соло-подорожі. Google повідомляє про збільшення числа пошуків «подорожей поодиночці» і «соло-подорожей», тому круїзні компанії надають людям прекрасну можливість подорожувати самотійно і заводити нових друзів уже на борту».

Відповідно до даних інформаційного агентства «Інтер-Факс Україна» (2026) на Світовому ринку круїзних подорожей спостерігається : 1) істотне (+9 %)

зростання чисельності туристів; 2) найпопулярнішими напрямками залишаються Кариби та Багами; 3) зростання інвестицій в розвиток флоту круїзних лайнерів (71,8 млрд. дол. США); 4) зростання попиту на триваліші подорожі з метою інтелектуального і культурного збагачення. «У фокусі уваги — насичена берегова програма, автентична місцева кухня та тривалі стоянки в знакових портах.» [33].

Проаналізувавши доробок науковців, щодо тенденцій розвитку круїзного туризму пропонується об'єднати їх 6 груп (Рис. 2.1.)

Рис.2.1. Тенденції розвитку круїзного туризму.

Природно-географічні тенденції розвитку круїзного туризму охоплюють широкий спектр процесів, що відображають просторові аспекти його розвитку. Найважливішими серед них є: 1) Збереження лідерства Карибського регіону.

Незважаючи на значний розвитку круїзного туризму в усіх регіонах світу, даний регіон залишається лідером, охоплюючи до 40 % світового ринку круїзних туристичних послуг. Одним з ключових чинників цього є високий рівень життя населення в США та Канаді, громадяни яких віддають перевагу круїзному відпочинку саме в межах цього регіону; 2) Розвиток круїзів в Китаї, Південній та Південно-Східній Азії - зростання рівня життя в Китаї та країнах Південної та Південно-Східної Азії сприяло зростанню попиту на круїзний туризм в цьому регіоні. Значний вплив мають також сприятливі природні умови регіону та значна і унікальна історико-культурна спадщина, яка приваблює туристів з Європи та Америки; розвиток річкового круїзного туризму – спричинений можливістю відвідати унікальні місця в середині материків; попит на "нові напрямки" спричинений як зростанням рівня життя населення, так і його інтелектуального потенціалу. Туристи все більше хочуть відвідувати унікальні та віддалені регіони.

Економічні тенденції – зростання прибутковості круїзного туризму спричинило істотне зростання інвестицій в його розвиток. Так, до 2030 року планується введення в експлуатацію ще майже 100 круїзних суден. В той же час спостерігається тенденція до обмеження конкуренції на ринку круїзних туристичних послуг. Наразі 3 найбільших круїзних компаній світу (Carnival, Royal Caribbean Cruises, Norwegian Cruise Line) контролюють понад 70 % ринку.

Тенденції гарантування *безпеки* полягають в необхідності після пандемії COVID-19 організовувати на круїзних лайнерах додаткові заходи щодо карантинних обмежень, своєчасного виявлення та локалізації захворювань тощо. Значний вплив на безпеку круїзних подорожей останнім часом мають війни та геополітична нестабільність в багатьох регіонах світу, зокрема російська агресія проти України. Сучасні військові конфлікти можуть провокувати загрозу для круїзних лайнерів на сотні і навіть тисячі кілометрів від узбережжя, що створює істотні обмеження для їх діяльності.

Інформаційно-технологічні тенденції. Організація сучасних круїзних подорожей все більше залежить від використання сучасних технологій і рішень, найважливішою серед яких є використання штучного інтелекту (ШІ) та доступ до мережі інтернет. ШІ використовується як для просування продукту на ринок, так і для розробки та організації надання різних видів рекреаційно-туристичних послуг. Доступ до інтернету в наш час став необхідною умовою для комфортного відпочинку.

Тенденції підвищення комфортності та атрактивності круїзних подорожей передбачають створення комфортних умов проживання (кондиціонер, душ, тощо), доступ до різноманітних видів атракцій, та рекреаційних послуг. Значна увага приділяється індивідуальному підходу щодо формування відповідного туристичного продукту та надання певних послуг під час подорожі. Все більшого поширення набуває так званий «клубний» круїзний туризм. Значна увага приділяється налагодженню співпраці між організатором круїзу та туристичними компаніями в портах перебування лайнера. Основна мета такої співпраці - максимально задовольнити потреби рекреантів.

Соціальні тенденції розвитку круїзного туризму тісно пов'язані із попередніми і виражаються перш за все у вікових особливостях туристів, зміні їх смаків і вподобань. Зокрема, віддання переваги збільшенню тривалості круїзу в обмін на культурне та інтелектуальне збагачення. Впровадження новітніх технологій дозволяє багатьом туристам поєднувати роботу та відпочинок (тренд «два в одному»). Це дозволяє збільшувати тривалість подорожі, однак вимагає надання доступу до «швидкого» інтернету.

Отже, сучасний круїзний туризм характеризується швидкими темпами розвитку та охоплює різні вікові групи. Ринок туристичних послуг характеризується високою динамікою та характеризується поступовим

охопленням нових регіонів. Основою цього є використання різноманітних новітніх технологій, перш за все штучного інтелекту та інформаційних технологій.

2.2. Аналіз статистичних показників розвитку міжнародного круїзного туризму

Стрімкий розвиток круїзного туризму відображається і у відповідних статистичних показниках, ключовими серед яких слід вважати: чисельність туристів, які здійснювали круїзні подорожі; чисельність круїзних лайнерів та їх місткість; обсяги отриманих коштів від даного виду рекреаційно-туристичної діяльності.

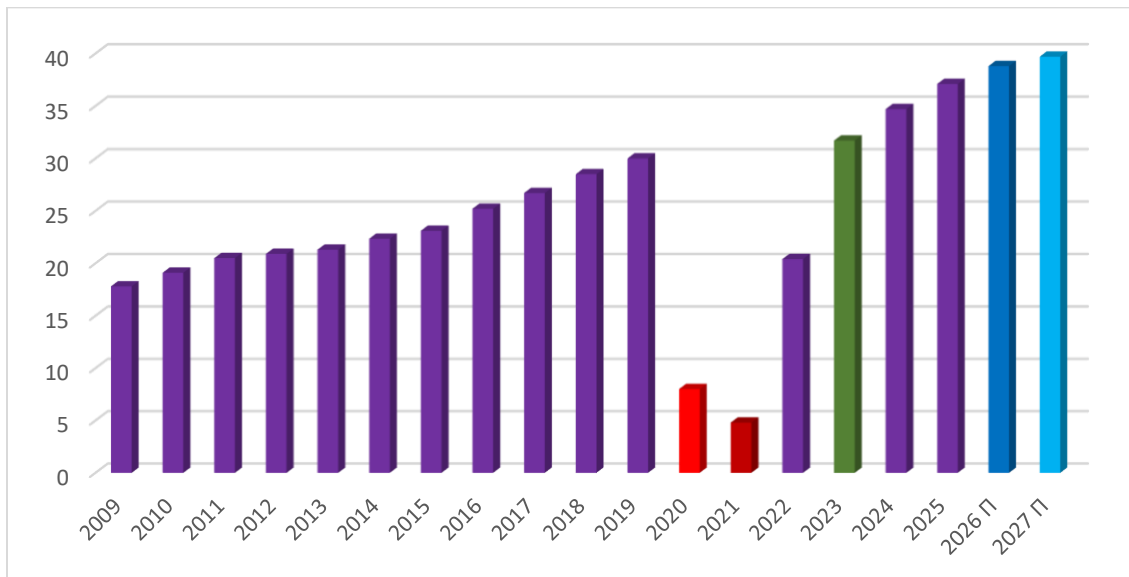

Рис. 2.2. Динаміка чисельності туристів в круїзній галузі за 2009-2027 роки (млн. туристів) (Складено автором за матеріалами [42, 43])

Примітка: Прогнозні показники за 2026-2027 роки подано відповідно до досліджень Сільванська Г.М., Шибасєв О.Г., Петриченко Є.А., Карп Г.В. [38]

Чисельність туристів, які здійснюють круїзні подорожі, відображає загальні тенденції розвитку галузі. Даний показник залежить від багатьох чинників, найвпливовішими серед яких є: доходи населення, які напряду впливають на

формування попиту на круїзи; обмеження, пов'язані із питаннями безпеки та збереження здоров'я, а також із особливостями державної політики в сфері туризму; значний вплив на формування чисельності міжнародних круїзних пасажирів має також цінова політика круїзних компаній, яка істотно залежить від рівня комфорту та доступності різноманітних рекреаційно-туристичних послуг під час круїзу. Загальна динаміка чисельності туристів, які скористались послугами круїзних компаній, відображена на рисунку 2.2.

Аналіз діаграми за період 2009-2027 років дозволяє виявити загальну тенденцію до істотного зростання чисельності круїзних туристів у світі. Після світової економічної кризи 2008 року круїзний туризм зростав за рік у 2010 на 1,3 а в 2011 році на 1,4 млн осіб, або 10,7 % за рік. У 2011-2013 роках спостерігається відносна стабілізація розвитку круїзного туризму. За три роки чисельність туристів, що скористались послугами круїзних компаній, зросла тільки на 800 тисяч осіб. Однак після відносного затишшя даний напрямок туристичної діяльності активно відновив зростання. І за 2013-2019 роки чисельність туристів зросла до 30 млн. осіб. Таким чином, за даний період пересічне зростання даного показника за рік становило 1,45 млн. туристів, що є співставними значеннями із показниками 2009-2011 років.

Восени 2019 року в світі розпочалась пандемія COVID-19, що призвело до встановлення державами світу значних карантинних обмежень. Наслідком цього став обвал чисельності круїзних подорожей. Так, у 2020 році було зареєстровано всього близько 8 млн. туристів, що здійснювали круїзні подорожі (26,7% від показників 2019 року та 45% від значень 2009 року). У 2021 року карантин було продовжено, що призвело до подальшого скорочення круїзного туризму. Цього року було в круїзній сфері зареєстровано всього 4,8 млн. туристів, що становило 16,0% від показників допандемійного 2019 року та 26,9 % від значень 2009 року. Таким чином, круїзний туризм опинився на межі виживання.

У 2022 році, із зменшенням карантинних обмежень, круїзний туризм почав активно відновлюватись. Цього року було зареєстровано 20,4 млн. туристів, досягнувши таким чином показників 2011 року. У 2023 році чисельність споживачів круїзних послуг зросла до 31,7 млн. осіб, що було на 1,7 млн. осіб (10,6%) більше за показники доковідного 2019 року. Таким чином, всього за два роки круїзний туризм відновився від найбільшої кризи, спричиненої COVID-19. В 2024 та 2025 роках можна було спостерігати істотне збільшення чисельності споживачів круїзних послуг. У 2024 році їх чисельність зросла на 3,0 млн. осіб, досягнувши 34,7 млн. туристів, а в 2025 ще на 2,4 млн. осіб – до 37,1 млн. туристів. Таким чином, у 2022-2025 роках спостерігались активні процеси відновлення та розвитку ринку круїзів у світі.

За прогнозом Сільванська Г.М., Шибасєв О.Г., Петриченко Є.А., Карп Г.В. [38] у 2026 році чисельність круїзних туристів зросте ще на 1,7 млн. осіб та досягне рівня 38,8 млн. туристів, а в 2027 зростання зменшиться до 900 тисяч туристів за рік.

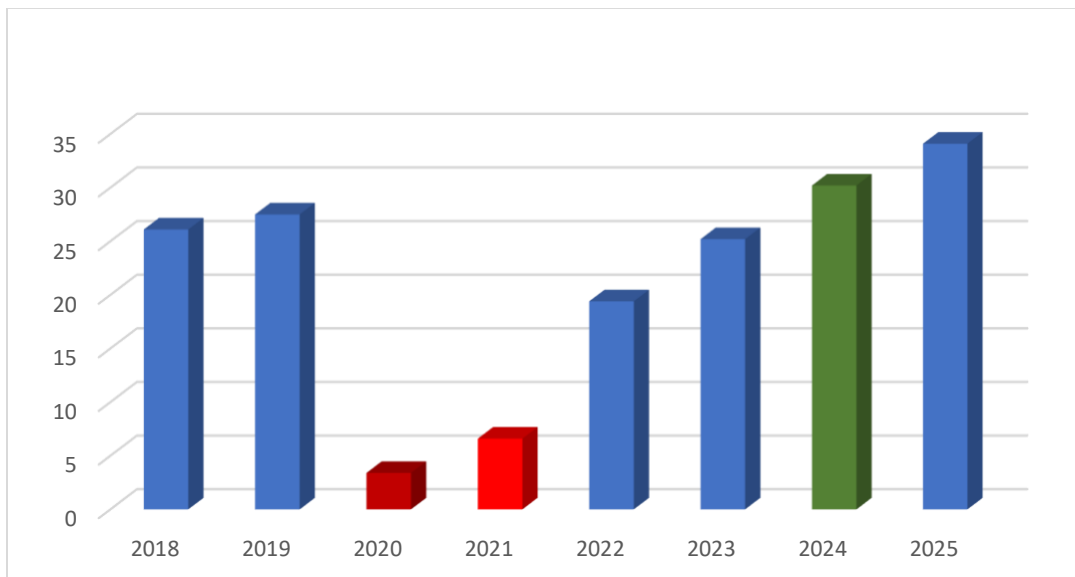

Рис. 2.3. Динаміка доходів круїзного туризму (млрд. дол. США).

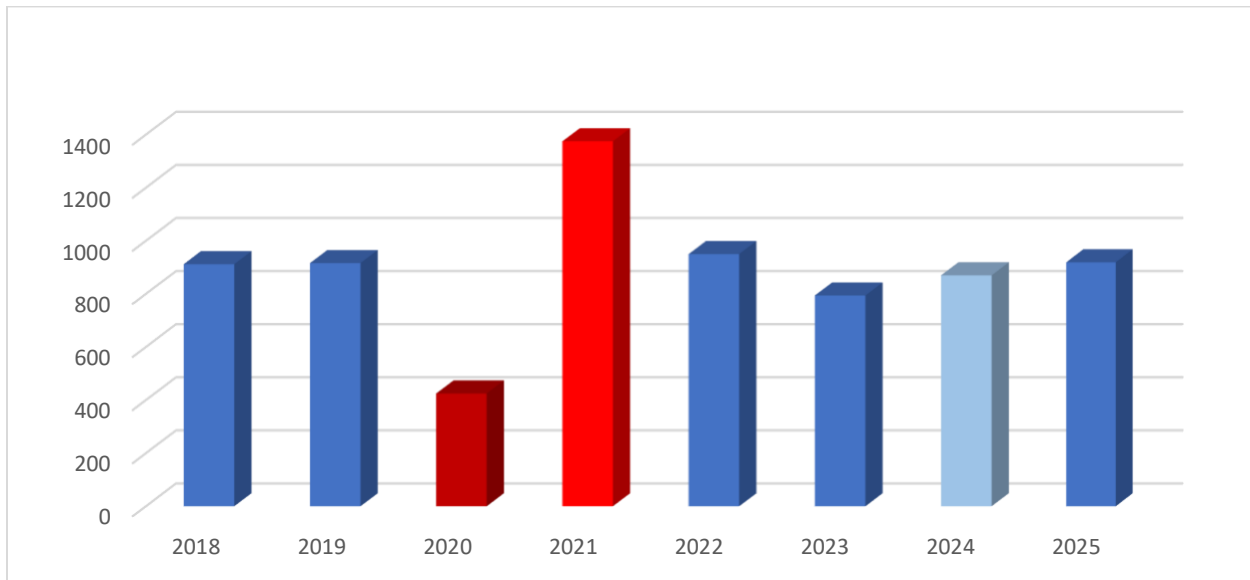
(Складено автором на основі даних [44, 45])

Наступним важливим аспектом статистичного дослідження круїзного туризму є вивчення динаміки доходів від надання відповідних послуг. Загальна динаміка доходів за 2018-2025 роки відображена на рисунку 2.3.

На формування доходів від розвитку круїзного туризму також істотно вплинули події, пов'язані зі світовою пандемією COVID-19. Так, у 2018-2019 роках валові доходи круїзних туристичних компаній світу стабільно зростали і відповідно становили 26,1 та 27,5 млрд. дол. США. Таким чином, пересічні витрати одного туриста відповідно становили 912 та 916 дол. США за одну круїзну подорож. Загальна динаміка даного показника відображена на рисунку 2.4. У зв'язку із пандемією у 2020 та 2021 роках спостерігається різке скорочення доходів відповідно до 3,4 та 6,6 млрд. дол. США. Витрати на одну круїзну подорож у 2020 році скоротились до 425 дол. США, однак у 2021 році зросли до 1375 дол. США. Це пояснюється тим, що круїзні компанії при низькому попиті змушені були піднімати ціни для покриття збитків.

З 2022 року на світовому ринку круїзних подорожей відбувається поступове відновлення доходів. Цього року круїзні компанії світу отримали валовий дохід в розмірі 19,4 млрд. дол. США. Даний показник був в 5,7 рази більшим за показник 2020 року, однак ще на 29,5% меншим за значення до пандемійного 2019 року. При цьому вартість однієї круїзної подорожі істотно знизилась і становила 950 дол. США, що тільки на 34 дол. США (на 3,7%) було вищим за докризові значення.

З 2023 року можна спостерігати істотне зростання валових доходів від надання круїзних рекреаційно-туристичних послуг у світі. У 2025 році даний показник сягнув рівня 25,2 млрд. дол. США, досягнувши таким чином 91,6% від значень докризового 2019 року. В той же час цього року було зафіксовану один із найнижчих показників вартості однієї круїзної подорожі – 794 дол. США за круїз. Таке падіння даного показника пояснюється бажанням круїзних компаній стимулювати попит та якнайшвидше відновити чисельність туристів.

***Рис. 2.3. Пересічні валові витрати на одну круїзну туристичну подорож.
(Дол. США)***

В 2024 та 2025 роках доходи круїзних компаній перевищили докризовий рівень та продовжили зростати. Розпочалась також тенденція і до зростання вартості однієї круїзної подорожі. Так, у 2024 році даний показник становив 870 дол. США за круїз, а в 2025 році 919 дол. США, досягнувши таким чином показників докризового 2019 року.

Отже, за останні роки доходи від круїзної діяльності досягли показників, які передували пандемії та поступово мають тенденцію до зростання.

Зростання попиту на круїзні подорожі та їх рентабельність істотно вплинуло і на формування попиту на круїзні лайнери, їх місткість та можливості забезпечувати потреби туристів. Тож наступним статистичним показником, який ми досліджуємо в нашій роботі, є вивчення попиту на круїзні лайнери та зміна їх чисельності.

За даними Корнілова В. В., Корнілова Н. В. [35], кількість круїзних суден у 2013 році становила 292 одиниць та до 2022 року зросла до 367 суден. Таким

чином, приріст суден пересічно за рік становив 8 одиниць. Загальна динаміка зміни чисельності круїзних суден, їх місткості та завантаженості у 2013-2025 роках відображено в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2.

Світовий круїзний флот у 2013—2025 рр.*

Роки	2013	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Кількість суден	292	329	342	355	363	366	367	369	377	388
Кількість ліжко-місць, тис.	443,2	525,2	554,1	598,0	628,3	637,7	640,5	656,4	667,1	701,2
Пасажиромісткість, млн місць	20,4	26,0	27,4	29,6	31,2	31,7	31,8	32,1	32,4	33,4

* Складено автором за матеріалами: [35, 46, 47]

Разом із зростанням чисельності флоту круїзних лайнерів спостерігається і істотний приріст їх місткості та здатності задовольняти все більшу кількість потенційних споживачів даного виду туристичних послуг.

Отже, аналіз всіх основних показників формування флоту для круїзних перевезень має стійку тенденцію до зростання. Це дозволить задовольняти зростаючий попит на круїзні подорожі в світ, забезпечувати їх доступність для широкого кола споживачів та надавати широкий спектр якісних рекреаційно-туристичних послуг.

2.3. Середземноморський регіон круїзного туризму

Природно-географічні чинники розвитку. Середземноморський круїзний регіон належить до регіонів із значним рівнем забезпеченості рекреаційно-туристичними ресурсами. Перш за все це стосується історико-культурних ресурсів, адже Середземномор'я відноситься до регіонів, де з найдавніших часів

формувалась сучасна цивілізація. На берегах Середземного та прилеглих (Адріатичне, Егейське, Тіренське, Іонічне) морів сформувалась значна кількість історико-культурних центрів, які мають значний попит для туристів, які користуються круїзними подорожами. До найбільших та найпопулярніших серед них можна віднести: в Іспанії – Севілья, Пальма-де-Мальорка – Барселона; у Франції – Марсель, Канни, Аяччо, Ніцца; в Монако – Монте-Карло; в Італії – Сорренто, Неаполь, Портофіно, Венеція, Чівітавек'я (Рим), Палермо; в Греції найбільшими круїзними портами є Пірей (Афіни) та Корфу. До портів Туреччини, які активно залучені до розвитку круїзного туризму, можна віднести міста Стамбул, Анталія, в Ізраїлі – Хайфа, міста Ларнака та Пафос на острові Крит. На африканському узбережжі істотне значення для розвитку круїзного туризму мають міста Александрія в Єгипті, місто Ла-Гулет (Туніс); Алжир, місто Танжер в Марокко. Середземноморський круїзний регіон включає також і порти Чорного моря (Варна, Констанца, Одеса, Батумі, Ізмір). Однак, у зв'язку із агресією росії проти України, наразі в даному регіоні існують істотні безпекові ризики, що обумовлює значні обмеження на розвиток круїзного туризму. До круїзного туризму в даному регіоні залучені також портові міста західних Піреней які розташовані на узбережжі Атлантичного океану: Ліссабон, Порто (Португалія); Кадіс (Іспанія). Загалом в даному регіоні розвитку круїзного туризму налічується понад 40 портів, в яких є наявності відповідна інфраструктура для надання послуг круїзного туризму [48]. Особливості розміщення основних центрів розвитку круїзного туризму в Середземному морі відображена на рисунку 2.4.

Окрім значної кількості історико-культурних ресурсів, які зосереджені в центрах розвитку круїзного туризму, сприятливі умови для його розвитку створюють кліматичні умови. Регіон практично повністю розташований в межах Середземноморської кліматичної області Субтропічного кліматичного поясу.

Рис. 2.4. Основні центри круїзного туризму в Середземноморському регіоні.

Температура повітря в обід досить часто перевищує $+35^{\circ}\text{C}$ і більше, практично немає опадів та значної кількості хмар. Це створює певний дискомфорт та вимагає належного кондиціонування повітря в каютах, створює небезпеку для здоров'я туристів. В той же час зимою тут температури істотно нижчі, однак все ж мають плюсові значення ($+5-10^{\circ}\text{C}$). Такі температури також не є комфортними для прийняття сонячних ванн. В цей час над Середземним морем спостерігається значна кількість опадів (300-500 мм) та значний рівень хмарності, що створює певний дискомфорт у відпочинок. Тому найкращий період відпочинку в круїзних подорожах в даному регіоні пізня весна (друга половина квітня - травень) та у вересні – на початку жовтня. В цей час повітря вже (ще) досить прогріте для комфортного відпочинку, а сезон опадів вже закінчився (весна) або ж ще не розпочався (осінь). Таким чином, за рівнем комфортності для розвитку круїзного туризму тут можна виділити 4 кліматичні сезони: літній (жаркий і сухий); зимовий (теплий, вологий) а також весняний та осінній комфортні.

Соціально-економічні аспекти розвитку. Важливим чинником розвитку круїзного туризму в регіоні є соціально-економічні умови в регіоні, які істотно впливають як на попит на круїзні подорожі, так і на їх пропозицію, якість та рівень розвитку туристичної інфраструктури. Одним із ключових показників, які відображають рівень соціально-економічного розвитку країни, є показник ВВП (оцінений за купівельною спроможністю валюти) в розрахунку на одного громадянина.

На узбережжі Середземного моря розташовано 20 країн. Рівень їх соціально-економічного розвитку відображено на рисунку 2.5.

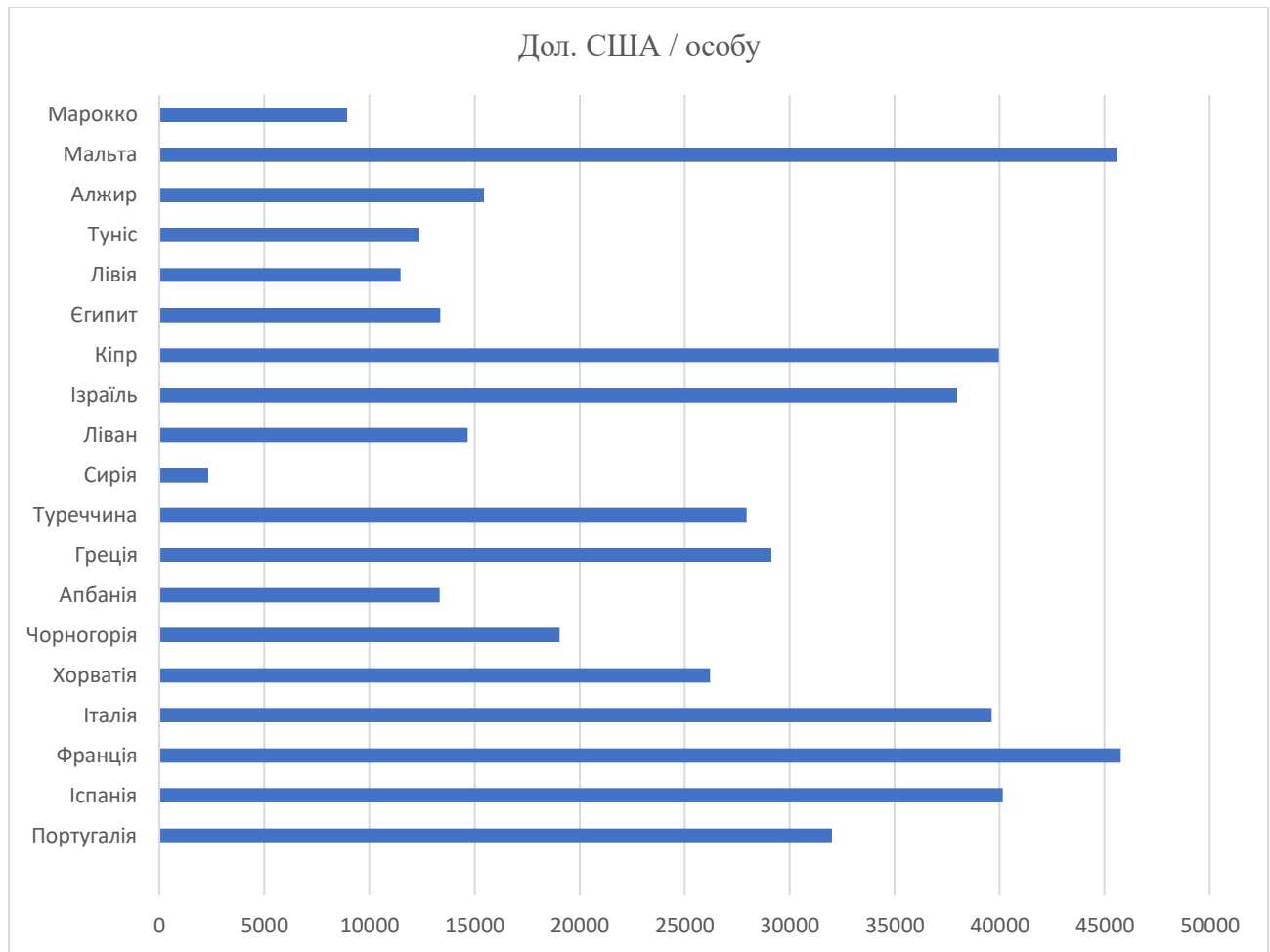

Рис. 2.5. ВВП країн Середземноморського круїзного туристичного регіону (дол. США), визначене за купівельною спроможністю національних валют на одного жителя.

(Складено автором, за матеріалами World Economic Outlook Database, April 2019, International Monetary Fund. Database updated in April 2019. [50])

Отже, в регіоні наявні як багаті та «заможні» країни (Франція, Мальта, Кіпр, Ізраїль, Іспанія, Португалія), так і країни із низьким рівнем соціально-економічного розвитку (Сирія, Ліван, Туніс, Лівія, Марокко). В розвинених країнах високий рівень життя населення та розвинута туристична інфраструктура, що створює сприятливі умови для розвитку круїзного туризму. В той же час, для слаборозвинених країн, притаманна значна геополітична нестабільність

(військові конфлікти (Лівія, Сирія, Ліван), політична нестабільність (Туніс, Марокко), що перешкоджає соціально-економічному розвитку, та формуванню якісних туристичних послуг, а також зростанню рівня життя населення.

Динаміка чисельності споживачів. Необхідно зазначити, що протягом 2009-2024 років попит на круїзні подорожі в Середземноморському круїзному регіоні постійно зростав. Виняток становили тільки 2020-2022 роки, коли було зафіксовано мінімальні показники розвитку круїзного туризму, спричинені пандемією COVID-19 та її наслідками. Загальну динаміку розвитку круїзного туризму в Середземноморському круїзному регіоні відображено на рисунку 2.6.

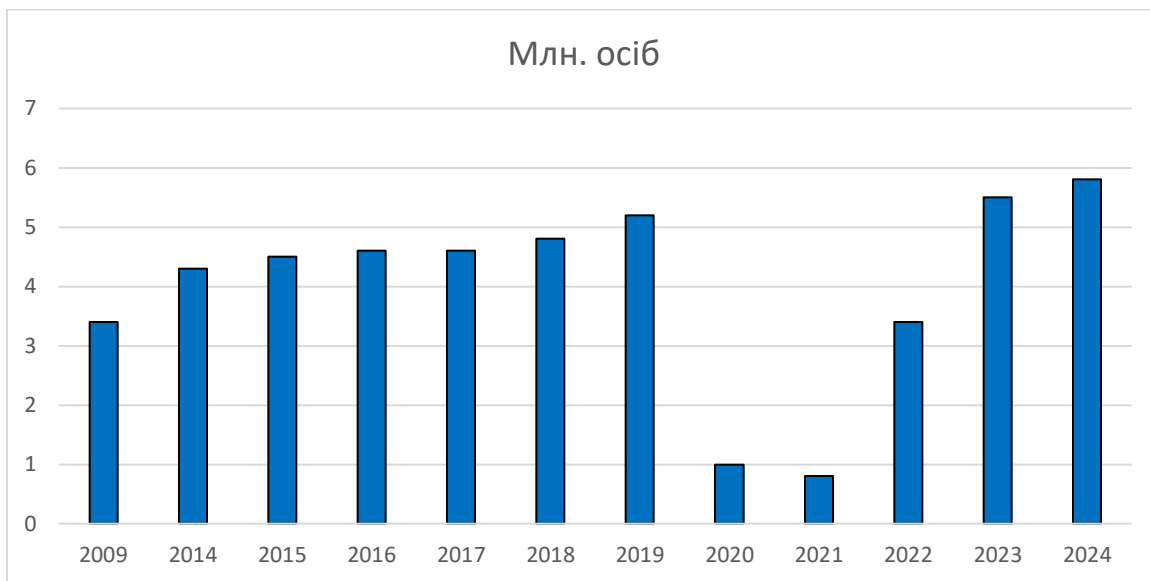

Рис. 2.6. Розвиток круїзного туризму в Середземноморському круїзному регіоні у 2009-2024 роках (млн. осіб) (Складено автором на основі [9, 50, 51])

За 10 років (з 2009 по 2019 роки) кількість круїзних туристів в межах Середземноморського круїзного регіону зростає з 3,4 млн. осіб до 5,2 млн. осіб. Таким чином, пересічне зростання попиту на даний вид туристичних послуг пересічно становив +180 тисяч за рік, або +5,2%. Однак, значні карантинні обмеження, які були застосовані в більшості країн світу у зв'язку із пандемією, призвели у 2020 році до катастрофічного скорочення чисельності круїзних туристів

– до близько 1 млн. осіб, що становило 19,2% від показників 2019 року та 31,2% від рівня 2009- року. У 2021 році круїзних туристів було зареєстровано менше 900 тисяч, досягнувши таким чином мінімальних значень за весь період спостережень. З 2022 року спостерігається різке відновлення ринку круїзних туристичних подорожей у Середземному морі. Цього року круїзними послугами тут скористались вже 3,4 млн. споживачів, що в 3,8 рази більше за показники 2021 року. Даний показник був всього на 32,3 % меншим за показники докризового 2019 року. Вже у 2023 році показники розвитку круїзного туризму в Середземномор’ї становили 5,5 млн. туристів, що на 300 тисяч (+10,5%) осіб більше за значення 2019 року. В 2024 році зростання круїзного туризму продовжилось, досягнувши рівня 5,8 млн. осіб. Отже, за показниками чисельності туристів можна зробити висновок, що криза, спричинена COVID-19, в регіоні подолана.

Особливості організації круїзних подорожей. В переліку потенційних круїзних маршрутів сайту «Центр круїзів» [57] пропонується 8 342 круїзи по Середземноморському круїзному регіону. Загальні характеристики 6 з них відображено в таблиці 2.3. В додатку А відображено детальну характеристику одного з круїзних маршрутів по Середземному морю.

Отже, Середземноморський круїзний регіон характеризується наявністю тут значної кількості круїзних туристичних маршрутів. В його межах наразі провідними круїзними компаніями є MSC Cruises, Celebrity Cruises та Costa Cruises, які забезпечують обслуговування до 60 % усіх круїзів в регіоні. Вони використовують сучасні круїзні лайнери, здатні задовільнити різноманітні потреби туристів. Найпоширенішими серед додаткових послуг, які включаються у вартість круїзу, є: проживання в каюті вибраної категорії, харчування в ресторані (буфеті) за системою «шведський стіл», що передбачає сніданок, обід та вечерю, а також для задоволення потреб туристів закуски у піцерії та кафе протягом усього дня.

Вода, чай, кава, соки в асортименті з автоматів доступні для туристів у буфеті безкоштовно 24 години.

Таблиця 2.3.

Загальна характеристика круїзних маршрутів у Середземноморському круїзному регіоні.*

№п/п	Маршрут круїзу	Круїзна компанія	Назва круїзного лайнера	Тривалість круїзу	Вартість (Євро за 1 особу)
1.	Таррагона, Валенсія, Ліворно, Чівітавекк'я, Генуя, Марсель, Таррагона	MSC Cruises	MSC Orchestra	7 ночей	Від 659
2.	Італія, Франція, Іспанія	Costa Cruises	Costa Toscana	9 ночей	Від 929
3.	Барі, Трієст, Катаколон, Пірей, Кушадаси, Стамбул, Корфу, Барі	MSC Cruises	MSC Fantasia	9 ночей	Від 4359
4.	Франція, Іспанія	Costa Cruises	Costa Toscana	2 ночі	Від 139
5.	Аліканте, Маон, Ольбія, Генуя, Марсель, Малага, Кадіс, Лісабон, Аліканте	MSC Cruises	MSC Opera	10 ночей	Від 1269
6.	з Афін	Celebrity Cruises	Celebrity Infinity	7 ночей	Від 1300

** Складено автором на основі [57]*

Окрім того, туристи можуть харчуватись в основному в ресторані за системою “а la carte”. Як правило, на всіх лайнерах, що працюють у Середземноморському круїзному регіоні є два – три основні ресторани з обслуговуванням за меню. Страви в таких ресторанах більш вишукані та різноманітні, ніж у буфеті. Напої замовляються за додаткову оплату. Детальніша інформація щодо додаткових рекреаційно-туристичних послуг на круїзних лайнерах Середземноморського регіону відображена в додатку А.

Ціна круїзу залежить від ряду чинників, найвагомішими серед яких є: тривалість подорожі та комфортність каюти, в якій буде проживати турист, а також додаткових послуг, які включаються в подорож. Загалом можна придбати круїзну подорож від досить демократичних 60 Євро за одну ніч подорожі з особи до 500 і більше Євро з туриста.

Необхідно зазначити, що більшість круїзів по Середземному морю мають чітко виражений пізнавальний напрям, який передбачає відвідування багатьох міст із значним історико-культурним потенціалом розвитку туризму.

2.4. Карибський регіон круїзного туризму

Природно-географічні чинники розвитку. Карибський регіон круїзного туризму наразі є найпопулярнішим серед споживачів даного виду туристичних послуг. Приблизно кожен третій круїзний турист здійснює свою подорож в цьому регіоні. Активному розвитку круїзного туризму тут сприяють як природні, так і соціально-економічні та геополітичні чинники.

Карибський регіон круїзного туризму розташований в межах Центральної та Північної Америки. Він охоплює понад 40 портів, пристосованих для надання різноманітних рекреаційно-туристичних послуг (Рис.2.7.). Найважливішими серед яких є: Маямі, Форт-Лодердейл, Порт-Канаверал, Тампа, що розташовані в США та є відправними пунктами більшості круїзних подорожей. Це пов'язано з тим, що в США проживає більшість туристів, які користуються даними круїзами, а також на високому рівні розвинена транспортна інфраструктура, яка дозволяє прибувати туристам з різних країн світу. Географічно Карибський круїзний регіон можна поділити на три частини:

Рис. 2.7. Основні центри розвитку круїзного туризму в Карибському регіоні

- Східні Кариби – для потреб споживачів ідеальні пляжі, шопінг та дайвінг біля тропічних островів. Тривалість подорожі близько 7 днів. Основні зупинки: на Багамських островах, Пуерто-Рико (Сан-Хуан), Сент-Томас (острови США), Сент-Мартен та Антигуа.

- Західні Кариби користуються попитом серед туристів, які мають бажання поєднати пляжний відпочинок із екскурсіями та пізнавальним туризмом. Адже охоплюють країни Центральної Америки, які багаті як на унікальні природні об'єкти, так і на історико-культурну спадщину. Основними місцями, які найчастіше відвідують туристи, є: Мексика (острів Козумель, Коста-Майя), Беліз, Гондурас (острів Роатан), Гранд-Кайман та Ямайка.

- Південні Кариби найбільш віддалені від США. Характеризуються вулканічними пейзажами та унікальною історико-культурною спадщиною. Найбільшим попитом тут користуються: Барбадос, Сент-Люсія, Аруба, Кюрасао, Гренада та Тринідад.

Серед природніх чинників перш за все варто відзначити сприятливий клімат. Більшість регіону розташовано в межах тропічного-морського та субтропічного кліматичних поясів. Вони розташовані в межах дії північно-східних пасатів. Найкомфортнішими для розвитку туризму тут є температурний режим повітря та води. Так температура повітря протягом року коливається в межах $+26$ – $+30^{\circ}\text{C}$, що лише на 4 – 8°C вище за показники найбільш комфортних для відпочинку значень. Температура води коливається від $+24^{\circ}\text{C}$ в зимову до $+29^{\circ}\text{C}$ літом.

Тут чітко виділяється сухий та вологий сезони.

Сезон дощів (вологий) в межах Карибського круїзного регіону триває з травня по листопад. Цей період характеризується високою вологістю повітря та короткочасними, але сильними зливами (найчастіше в другій половині дня). Такі природні умови дещо перешкоджають розвитку пляжного відпочинку, однак це перекривається комфортними температурами та мальовничими краєвидами.

Сухий сезон в регіоні триває з грудня по квітень. Це найкомфортніший період для відпочинку для здійснення круїзних подорожей, з мінімумом опадів та хмарних днів, зате з приємними морськими бризами.

Під час розробки та реалізації круїзних подорожей варто врахувати, що тут з 1 червня по 30 листопада часто спостерігаються тропічні урагани, які можуть створювати істотні перешкоди щодо організації круїзного відпочинку та комфортності круїзних подорожей.

Соціально-економічні аспекти розвитку. Важливим чинником розвитку круїзного туризму в регіоні є рівень соціально-економічного розвитку країн регіону. Загальна величина ВВП, розрахованого за рівнем купівельної спроможності на одного жителя, відображено на рисунку 2.8.

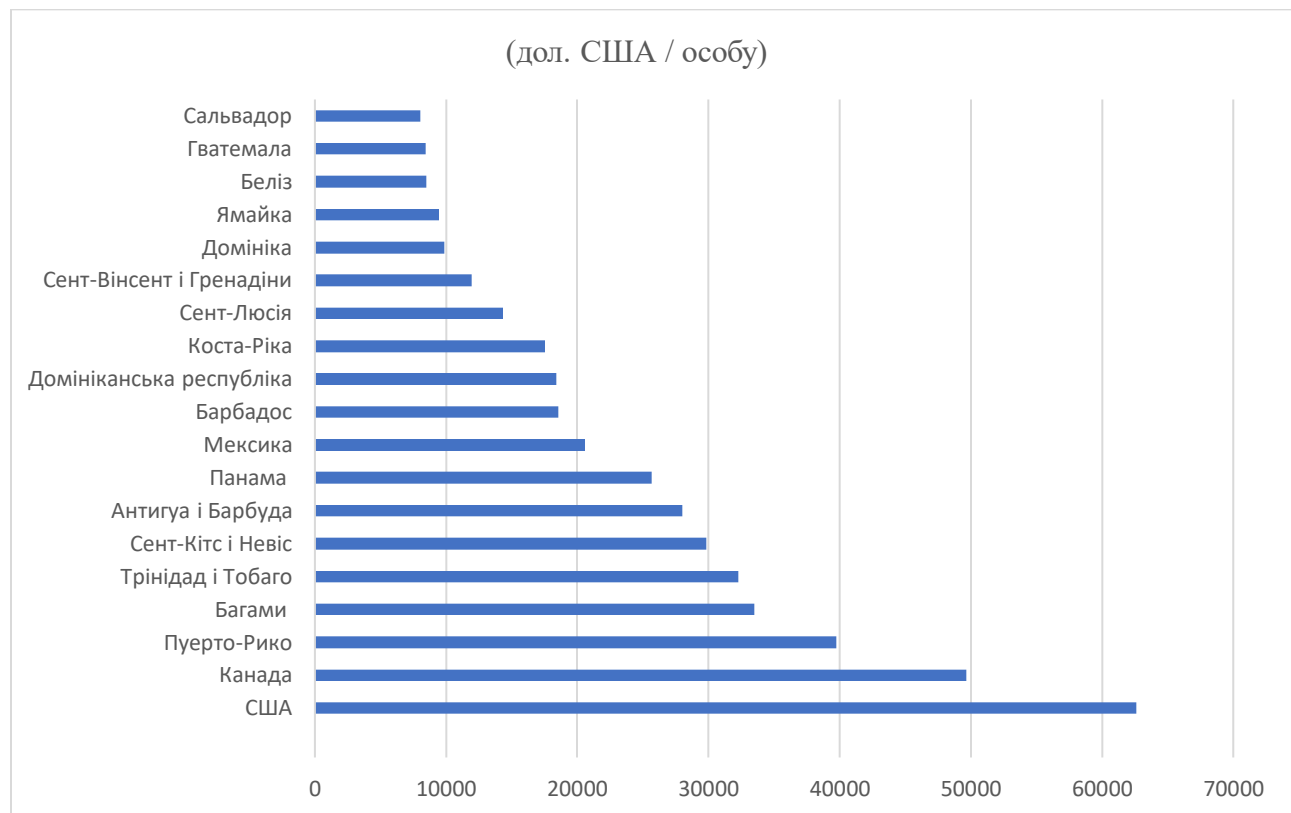

Рис. 2.8. Валовий внутрішній продукт за ПКС в країнах Карибського круїзного регіону (Складено автором за [50])

Отже, в межах регіону розташовані країни як з високим рівнем соціально-економічного розвитку (США, Канада), так і країни із низькими соціально-економічними показниками (Сальвадор, Гватемала, Беліз, Домініка, Ямайка). Необхідно зазначити, що невеликі островні країни Карибського регіону, які активно залучені до розвитку круїзного туризму, характеризуються досить високими показниками соціально-економічного розвитку. Так, в таких островних країнах, як Пуерто-Ріко, Багами, Тринідад і Тобаго, показники ВВП на одного жителя перевищують 30 тис. дол. США, що майже вдвічі вище за пересічно світові показники. Таким чином, високий рівень соціально-економічного розвитку в США та Канаді сприяють попиту на круїзні подорожі в Карибському регіоні. В свою чергу, розвиток даної галузі господарства сприяє соціально-економічному розвитку приймаючих туристів країн.

Динаміка чисельності споживачів. Необхідно зазначити, що протягом 2009-2024 років кількість круїзних туристів в Карибському круїзному регіоні зростає більш ніж у 2 рази з 7,1 млн туристів у 2009 році до 14,9 млн. туристів у 2024 році. Загальну динаміку розвитку круїзного туризму в регіоні відображено на рисунку 2.9.

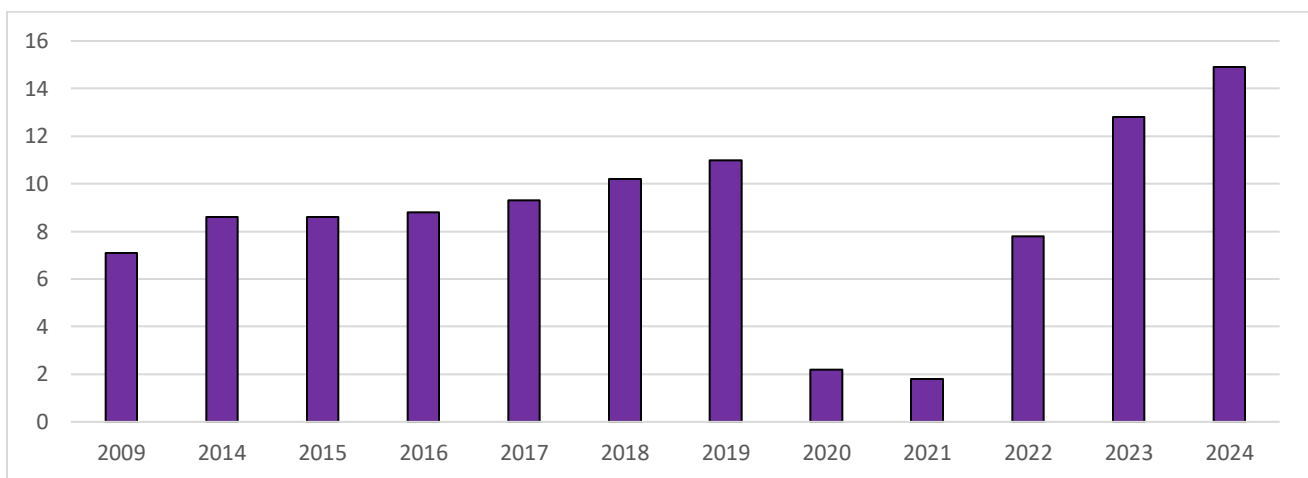

Рис. 2.9. Розвиток круїзного туризму в Карибському круїзному регіоні у 2009-2024 роках (млн. осіб) (Складено автором на основі [9, 50, 51])

Отже, протягом 2009-2014 років пересічні темпи зростання чисельності круїзних туристів в Карибському басейні становила + 300 тисяч осіб за рік. У 2014-2016 роках спостерігається певна стабілізація розвитку круїзного туризму. За три роки чисельність споживачів туристичних послуг зросла всього на 200 тисяч осіб (+67 тисяч за рік). З 2016 по 2019 роки спостерігається відновлення темпів розвитку ринку круїзних туристичних послуг. За 4 роки чисельність туристів зросла на 2,2 млн. осіб (550 тис. за рік) і сягнула у 2019 році показника в понад 11 млн. туристів. У 2020 та 2021 роках у зв'язку із пандемією COVID-19 чисельність туристів в регіоні скоротилась до мінімальних за весь період дослідження значень та відповідно становила 2,2 та 1,8 млн. осіб, що в більше ніж 5 разів менше за показники 2019 року. Як і в Середземноморському регіоні починаючи з 2022 року, круїзний туризм на Карибах почав стрімке відновлення. Цього року тут було зареєстровано 7,8 млн. туристів, що скористались круїзними послугами, що було на 700 тисяч осіб більше від показників 2009 року, однак ще становило тільки 71 % від значень до ковідного 2019 року. У 2024 році круїзний туризму в регіоні продовжив стрімко зростати, досягнувши показника 12,8 млн. туристів, що на 1,8 млн осіб, більше, ніж було зареєстровано у 2019 році. У 2024 році темпи розвитку галузі в регіоні пришвидшились, досягнувши рівня 14,9 млн. туристів.

Таким чином, можна стверджувати, що круїзний туризм в регіоні подолав кризові явища, спричинені пандемією COVID-19, та характеризується істотним зростанням темпів розвитку.

Особливості організації круїзних подорожей. В переліку потенційних круїзних маршрутів сайту «Центр круїзів» [57] пропонується 6471 круїз по Карибському круїзному регіоні. Загальні характеристики 6 з них відображено в таблиці 2.4. В додатку Б відображено детальну характеристику одного з круїзних маршрутів по Карибському морю.

Отже, Карибський круїзний регіон характеризується наявністю тут значної кількості круїзних туристичних маршрутів. В його межах наразі провідними круїзними компаніями є MSC Cruises MSC та Yacht Club , які забезпечують обслуговування до 40 % усіх круїзів в регіоні. Вони використовують сучасні круїзні лайнери, здатні задовільнити різноманітні потреби туристів. Як і в Середземноморському регіоні, тут найпоширенішими серед додаткових послуг, які включаються у вартість круїзу, є: проживання в каюті вибраної категорії, харчування в ресторані (буфеті) за системою «шведський стіл», що передбачає сніданок, обід та вечерю.

Таблиця 2.4.

Загальна характеристика круїзних маршрутів у Карибському круїзному регіоні *

№п/п	Маршрут круїзу	Круїзна компанія	Назва круїзного лайнера	Тривалість круїзу	Вартість (Євро за 1 особу)
1.	Маямі, Нассау, Оушен Кей, Маямі	MSC Cruises	MSC Seaside	3 ночі	Від 249
2.	Бермуди - Нью-Йорк	Norwegian Cruise Lines	Norwegian Aqua	7 ночей	Від 680
3.	Маямі, Пуерто-Плата, Сан-Хуан, Оушен-Кей, Маямі	MSC Yacht Club	MSC Yacht Club WORLD AMERICA	7 ночей	Від 3119
4.	Маямі, Пуерто-Плата, Сан-Хуан, Оушен-Кей, Маямі, Острів Роатан, Узбережжя Майя, Косумель, Оушен-Кей, Міа	MSC Yacht Club	MSC Yacht Club WORLD AMERICA	14 ночей	Від 6829
5.	Галвестон, Коста-Майя, Ісла-де-Роатан, Косумель, Галвестон	MSC Cruises	MSC Seascape	7 ночей	Від 239
6.	США, Багами, Мексика	MSC Cruises	Msc Seashore	7 ночей	Від 459

* Складено автором на основі [57]

Окрім того туристи можуть харчуватись в основному в ресторани за системою “a la carte”. Як правило, на всіх лайнерах, що працюють у Середземноморському круїзному регіоні є два – три основні ресторани з обслуговуванням за меню. Страви в таких ресторанах більш вишукані та різноманітні, ніж у буфеті. Напої замовляються за додаткову оплату. Детальніша інформація щодо додаткових рекреаційно-туристичних послуг на круїзних лайнерах Середземноморського регіону відображена в додатку Б.

Ціна круїзу залежить від ряду чинників, найвагомішими серед яких є: тривалість подорожі та комфортність каюти в якій буде проживати турист, а також додаткових послуг, які включаються в подорож. Загалом можна придбати круїзну подорож від досить демократичних 80 Євро за одну ніч подорожі з особи до 700 і більше Євро з туриста.

Необхідно зазначити, що більшість круїзів по Карибському круїзному регіоні орієнтовані на пляжний туризм та шопінг туризм. Такі види круїзної діяльності передбачають тривале перебування туристів на пляжах та відвідування торгових центрів.

2.5. Південно-Східно Азійський регіон круїзного туризму

Природно-географічні чинники розвитку. Одним із регіонів круїзного туризму, які найбільш активно розвиваються у першій чверті XXI століття, є Південно-Східно Азійський регіон круїзного туризму. Він охоплює країни, які мають вихід до теплих морів як Індійського, так і західного узбережжя Тихого океану. Даний регіон є екзотичним для європейців та американців через його віддаленість від Європи та Північної Америки. Для нього притаманне унікальне поєднання сучасних мегаполісів, із тропічними островами, древніми храмами та унікальними культурними традиціями та надбаннями.

Головним центром організації круїзних подорожей в регіоні є Сінгапур, який розташований на перехресті давніх торгівельних шляхів, володіє значним інфраструктурним потенціалом та слугує відправною точкою щодо організації значної кількості круїзів у всьому Південно-Азійському круїзному регіоні. Серед інших важливих центрів розвитку круїзного туризму в даному регіоні можна назвати: Бангкок (Лаєм-Чабанг) та Пхукет, що розташовані в Таїланді та є основними центрами організації туристичної діяльності в зазначеній країні; Порт Кланг, який розташований неподалік міста Куала-Лумпур - столиці Малайзії; порти в містах Хошимін (В'єтнам); Дананг (В'єтнам) та Сіануквіль (Камбоджа). Стрімкого розвитку круїзний туризм набуває в Китаї. Найбільшими круїзними центрами даної країни наразі є: Гонконг (важливий транзитний вузол для маршрутів, що йдуть на північ); Шанхай, який наразі є найбільшим круїзним хабом Азії; Тяньцзінь – морський порт покликаний обслуговувати круїзні подорожі до (з) Пекіна; Сямень та Шеньчжень: Важливі порти для локальних та транзитних азійських круїзів. Санья, що розташований на острові Хайнань і є найважливішим в Китаї тропічним центром, популярним для зупинок під час проведення далекомагістральних міжнародних круїзів. Загальна схема розташування найважливіших центрів круїзного туризму в Південно-Східно Азійському круїзному регіоні відображено на рисунку 2.10.

Одним із головних чинників, які істотно впливають на розвиток круїзного туризму в зазначеному регіоні, є кліматичні умови регіону. На його території переважає екваторіальний та субекваторіальні клімати які характеризуються протягом всього року дещо вищими за комфортні показники температурами повітря (+26-28°C), високою вологістю повітря та впливом мусонів, які призводять до появи в межах регіону вологих та сухих періодів.

Рис. 2.10. Основні центри курйзного туризму в Південно-Схiдноазiйському регіонi.

Екваторіальний кліматичний пояс охоплює Індонезію, Малайзію та південь Філіппін. Тут цілий рік жарко та випадає рекордна кількість опадів, чітко вираженого сухого сезону майже немає.

Субекваторіальний (мусонний): переважає на півостровах Індостан, Індокитай та Малакка та охоплює такі країни, як Індія, Таїланд, В'єтнам, М'янма, Лаос, Камбоджа, Південь Китаю.

Літо вологе, що приносить вологий океанічний мусон, а зима — суха: в цей час тут панує сухий материковий мусон. Вологий сезон (травень – жовтень): літній мусон дме з Індійського та Тихого океанів. Приносить до 80-90% річної норми опадів, часто у вигляді потужних злив. Сухий сезон (листопад – квітень): зимовий мусон дме з материка, приносячи сухе та спекотне повітря. Кількість опадів коливається від 1000 мм на рік у внутрішніх долинах до понад 5000 мм на навітряних схилах гір.

Важливим кліматичним чинником, який істотно впливає на розвиток круїзного туризму, як і в Карибському басейні, тут є наявність тропічних циклонів та тайфунів, які в теплу пору року є частими гостями над територіями Філіппін, В'єтнаму та на узбережжі Південно-Китайського моря.

Соціально-економічні аспекти розвитку. Для даного круїзного регіону також притаманні істотні відмінності в соціально-економічних передумовах розвитку досліджуваного виду туристичних послуг, адже в даному регіоні розташовані як країни із високим рівнем соціально-економічного розвитку – Сінгапур, Бруней, Гонконг, Тайвань, Японія, Південна Корея, ВВП яких в перерахунку на одного жителя перевищує 40 тис. дол. США. Для цих країн притаманний високий рівень життя населення і вони слугують головним постачальниками споживачів туристичних послуг в регіоні. Водно час високий рівень розвитку передбачає також і високий рівень розвитку інфраструктури та високу якість туристичних послуг, що

сприяє перетворенню багатьох з них у важливі центри туризму і рекреації (Сінгапур, Японія).

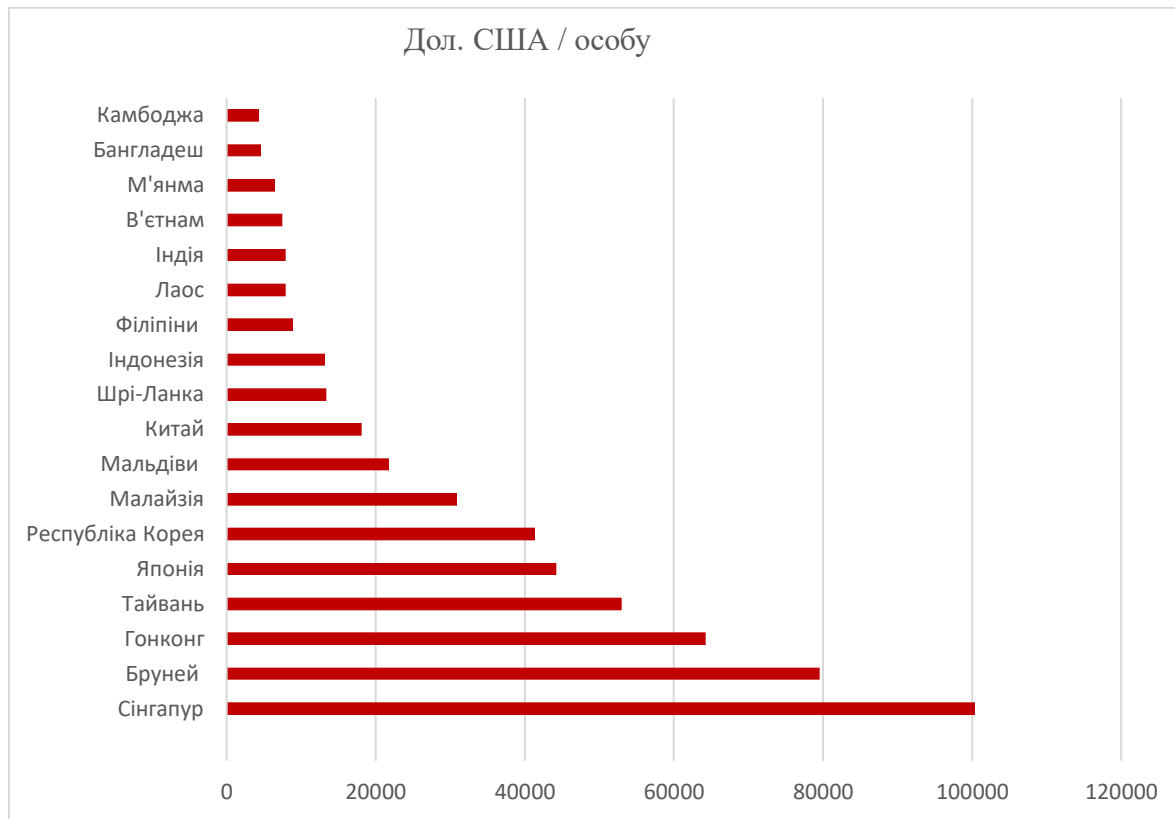

Рис. 2.11. Валовий внутрішній продукт за ПКС в країнах Південно Східно-Азійського круїзного регіону (Складено автором за [50])

Необхідно зазначити, що частина країн із пересічним рівнем розвитку (ВВП 20-40 тис.дол. США на одного жителя) мають круїзний туризм та туризм загалом як основний вид міжнародної спеціалізації. До таких країн зокрема відносяться Мальдіви, частково Шрі-Ланка, Таїланд та Індонезія. В цих країнах сформувався потужний рекреаційно-туристичний комплекс, який здатний задовольняти різноманітні смаки туристів.

До слаборозвинених країн регіону можна віднести такі країни, як Камбоджа, Бангладеш, М'янма. В цих країнах низький рівень життя населення, а отже і майже відсутній попит на круїзні подорожі. Вагомою перешкодою для розвитку в'їзного

круїзного туризму є стан відповідної інфраструктури, однак їх перевагою на ринку туристичних послуг в перспективі може слугувати дешевизна туристичних послуг.

Необхідно зазначити що такі країни, як Китай та Індія, за абсолютними показниками ВВП є в числі світових лідерів, однак за показником ВВП, розрахованим на одного жителя, вони відносяться до країн із пересічним рівнем соціально-економічного розвитку. Однак стрімкий соціально-економічний розвиток цих країн наприкінці XX - на початку XXI століття призвів до істотно зростання добробуту населення (перш за все в Китаї), що спричинило істотне зростання попиту серед населення на туристичні послуги, зокрема і на круїзні перевезення. Тому наразі Китай займає лідируючі позиції в світі за темпами розвитку круїзного туризму.

Динаміка чисельності споживачів. Загалом темпи розвитку круїзного туризму в Південній та Південно-Східній Азії відображено на рисунку 2.12.

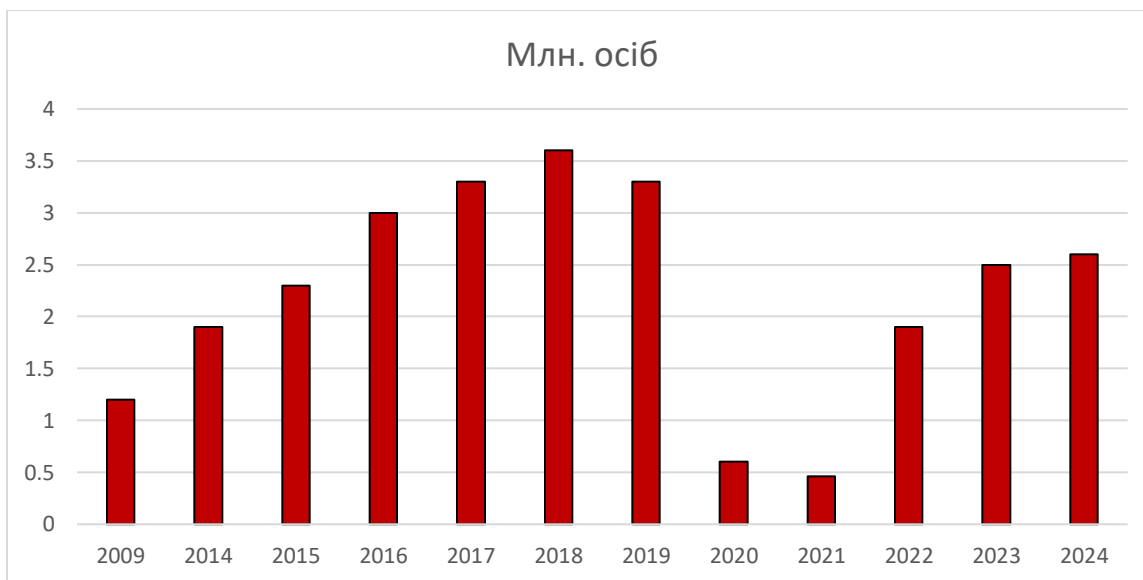

Рис. 2.12. Розвиток круїзного туризму в Південно-Східно Азійському круїзному регіоні у 2009-2024 роках (млн. осіб) (Складено автором на основі [9, 50, 51])

Аналізуючи динаміку розвитку круїзного туризму в Південній та Південно-Східній Азії, можна відзначити надзвичайно швидкі темпи розвитку даного

різновиду туризму у 2009-2018 роках. За цей час чисельність туристів, які здійснювали круїзні подорожі в даному регіоні, зросла з 1,2 до 3,6 млн осіб, або на 300 %. Таким чином, пересічні темпи зростання становили 33,3% за рік, що значно випереджало темпи розвитку даного виду туризму в інших регіонах. В той же час пандемічний спад тут розпочався ще в 2019 році. Це пояснюється тим, що власне Китай а згодом і країни Південно-Східної Азії першими зазнали дії обмежень спричинених COVID-19.

Внаслідок пандемії тут спостерігаються найвищі темпи зменшення чисельності круїзних туристів. У 2020 та 2021 роках тут було зареєстровано тільки відповідно 600 та 460 тисяч туристів, що здійснювали круїзні подорожі. Таким чином, дані показники були у 2,6 рази меншими за значення 2009 року та в 9 разів меншими за показники розвитку галузі до кризового 2018 року.

У 2021 році, як і в інших регіонах, тут розпочалось відновлення круїзної діяльності. Зокрема, цього року було зареєстровано 1,9 млн. круїзних туристів, що в 4,1 більше за значення 2021 року, однак становило тільки 52,8% від значень 2018 року. У 2023 та 2024 роках показники розвитку круїзного туризму в регіоні досягнули рівня відповідно 2,5 та 2,6 млн. осіб, що становило тільки 72,2% від рівня розвитку у 2018 році.

Таким чином, можна стверджувати, що темпи відновлення круїзного туризму у Південному та Південно-Східно Азійському круїзному регіоні після пандемії COVID-19 є нижчими, ніж в інших регіонах та станом на 2024 рік ще не досягли допандемійного рівня розвитку галузі.

Особливості організації круїзних подорожей. Сайт «Центр круїзів» [57] наразі пропонує 497 круїзів по Південно-Східно Азійському круїзному регіоні. Загальні характеристики 4 з них відображено в таблиці 2.5. В додатку В відображено детальну характеристику одного з круїзних маршрутів по зазначеному круїзному регіону морю.

На відміну від Карибського та Середземноморського круїзних регіонів, Південно-Східно Азійський круїзний регіон характеризується наявністю тут значно меншої кількості круїзних туристичних маршрутів. В його межах наразі немає чітко простежуваних круїзних компаній – лідерів. Провідними круїзними компаніями є Costa Cruises, Royal Caribbean International та Celebrity Cruises. Вони також використовують сучасні круїзні лайнери, здатні задовільнити різноманітні потреби туристів. Перелік та якість послуг відповідають загалом передовим світовим стандартам та схожі із попередніми регіонами. Детальніша інформація щодо додаткових рекреаційно-туристичних послуг на круїзних лайнерах Південно-Східно Азійського круїзного регіону відображена в додатку В.

Таблиця 2.5.

Загальна характеристика круїзних маршрутів у Південно-Східно Азійському круїзному регіоні.*

№п/п	Маршрут круїзу	Круїзна компанія	Назва круїзного лайнера	Тривалість круїзу	Вартість (Євро за 1 особу)
1.	Південна Корея, Японія, Китай	Costa Cruises	Costa Serena	8 ночей	Від 789
2.	Південна Корея, Японія, Китай INC11A02	Costa Cruises	Costa Serena	11 ночей	Від 1069
3.	4 ночі з Шанхаю	Royal Caribbean International	Spectrum of the Seas	4 ночі	Від 560
4.	12 ночей, з Токіо	Celebrity Cruises	Celebrity Millennium	12 ночей	Від 1578

* Складено автором на основі [57]

Даний регіон характеризується відносно низькими цінами на круїзи. Загалом можна придбати круїзну подорож від досить демократичних від 40 Євро за одну ніч подорожі з особи до 300 і більше Євро з туриста.

Необхідно зазначити, що більшість круїзів по даному круїзному регіоні орієнтовані на відпочинок в морі, шопінг туризм та пізнавальний туризм. Такі види

круїзної діяльності передбачають тривале перебування туристів в морі на круїзних лайнерах та відвідування торгових центрів та історичних місць. Необхідно зазначити, що наразі більшість круїзних маршрутів в регіоні прокладено між трьома країнами: Китай, Південна Корея та Японія.

2.6. Північноєвропейський (Балтійсько-Скандинавський) регіон круїзного туризму

Природно-географічні чинники розвитку. Ще одним регіоном інтенсивного розвитку круїзного туризму в Європі є Північноєвропейський або ж Балтійсько-Скандинавський регіон. Даний регіон умовно можна поділити на два підрегіони: Балтійський та Норвежські фіорди.

До балтійського підрайону прийнято відносити порти Гельсінкі (Фінляндія), Таллінн (Естонія), Стокгольм, Мальме (Швеція), Осло (Норвегія), Гамбург (Німеччина), Амстердам (Нідерланди), Копенгаген (Данія), Саутгемптон (Великобританія). В той же час підрайон Норвежські фіорди передбачає відвідування портів на узбережжі Норвезького моря від м. Хаммерфест до м. Ставангер (Норвегія) та порт Лонгіір на о. Шпіцберген. Особливості розташування основних круїзних портів в Північноєвропейському круїзному регіоні відображено на рисунку 2.13.

Необхідно зазначити, що на відміну від попередніх круїзних регіонів, які були розташовані в межах теплих кліматичних поясів (субтропічних, тропічних, субекваторіальних та екваторіальних), даний регіон розташований в межах помірного та субарктичного кліматів, що створює певні обмеження щодо розвитку

*Рис. 2.13. Основні центри круїзного туризму
Північно-Європейського регіону*

круїзного туризму, комфортності щодо температур повітря та кількості та якості надаваних рекреаційно-туристичних послуг.

Тут виділяють три типи клімату:

- Помірний морський – узбережжя Норвегії. Тут панує м'яка зима (температура рідко опускається нижче 0°C) та прохолодне літо з рясними дощами.
- Помірний континентальний – Швеція та басейн Балтійського моря. Характерний для східної частини півострова, захищеної горами від атлантичних вітрів (Швеція). Зими тут холодніші та сухіші, а літо — дещо тепліше й сонячніше.

Північна частина регіону розташована в субарктичному та арктичному кліматичних поясах: зими тут довгі, темні та суворі (до -30°C) і нижче), а літо коротке й прохолодне.

Таким чином, кліматичні умови в регіоні не сприяють розвитку пляжного туризму, однак у поєднанні із мальовничою природою узбереж'я (фіорди Норвегії), значною кількістю міст із великою історико-культурною спадщиною, що поєднується із високим рівнем соціально-економічного розвитку, тут формуються сприятливі умови для розвитку перш за все пізнавальних круїзних подорожей.

Соціально-економічні аспекти розвитку. Загальні показники соціально-економічного розвитку країн регіону відображено на рисунку 2.14.

Отже, найвищими показниками соціально-економічного розвитку в регіоні характеризуються Норвегія та Ірландія, в яких показники ВВП на одного жителя перевищують 75 тис. дол. США та є одними з найвищих не тільки в Європі, але і світі.

Група країн із показниками ВВП на одного жителя від 40 до 60 тисяч дол. США представлена країнами Велика Британія, Фінляндія, Данія, Німеччина, Швеція, Ісландія, Нідерланди. В цих країнах даний показник пересічно в 3 рази вищий за світовий рівень.

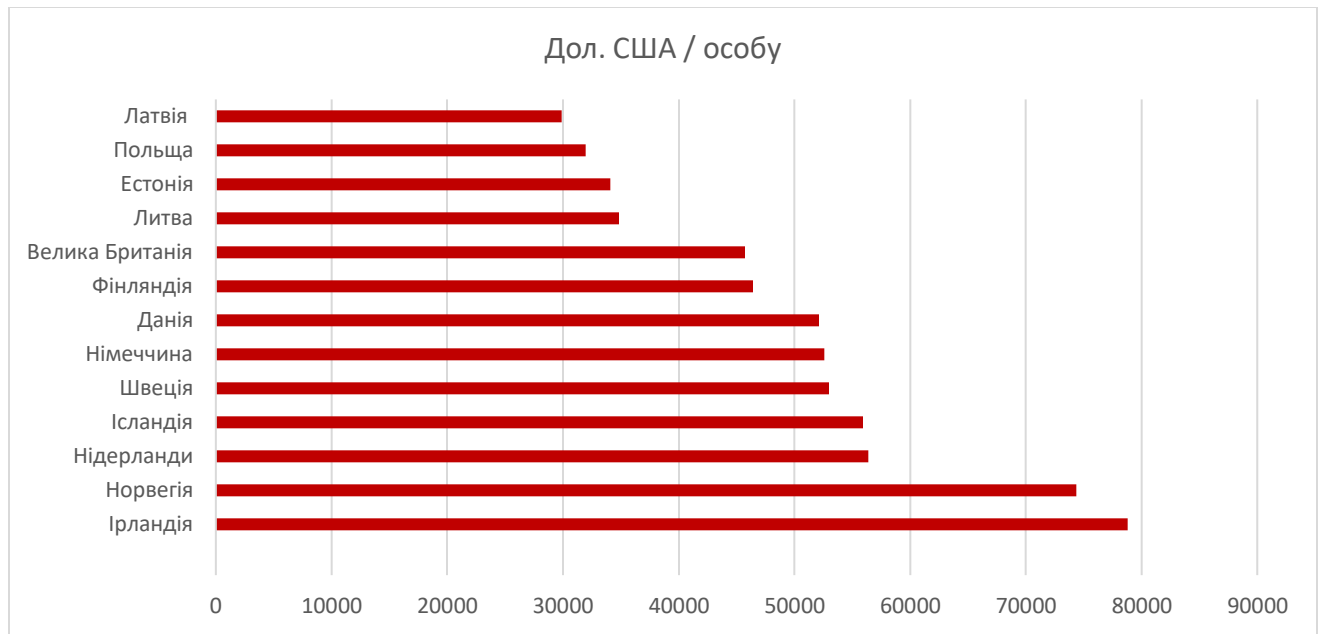

Рис. 2.14. Валовий внутрішній продукт за ПКС в країнах

Північноєвропейського круїзного регіону (Складено автором за [50])

Навіть в «найбідніших» країнах регіону (Латвія, Польща, Естонія, Литва) показник ВВП на одного жителя вищий за 30 тис. дол. США, що в 2 рази більше за пересічно світові показники.

Аналіз показників ВВП дозволяє стверджувати, що в даному круїзному регіоні немає країн із низьким рівнем соціально-економічного розвитку. Такі значення відображають високий рівень життя населення, що сприяє формування додаткового попиту на круїзні подорожі як в межах регіону, так і в інші круїзні регіони світу. Водночас високі показники соціально-економічного розвитку сприяють формуванню тут високо якісної туристичної інфраструктури, що є вагомим чинником надання туристичних послуг найвищих стандартів якості.

Динаміка чисельності споживачів. Орієнтація регіону на задоволенні переважно внутрішніх потреб на круїзні подорожі відображена і в динаміці чисельності круїзних туристів. (Рис. 2.15.)

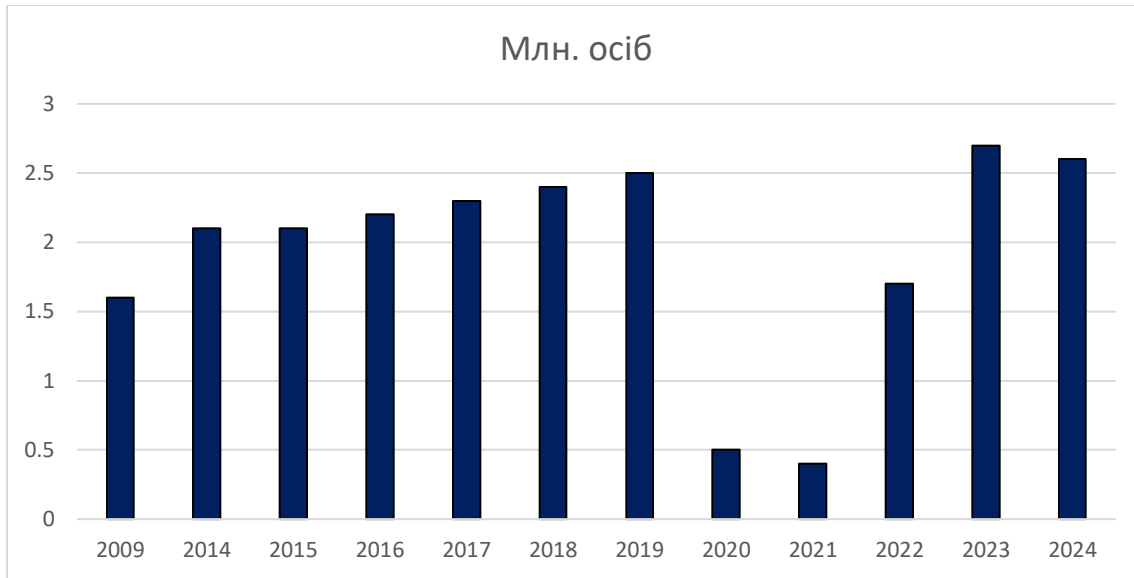

Рис. 2.15. Розвиток круїзного туризму в Південно-Східно Азійському круїзному регіоні у 2009-2024 роках (млн. осіб) (Складено автором на основі [9, 50, 51])

Отже, розвиток круїзного туризму в Північній Європі у 2009 – 2024 роках загалом зберігав тенденції, які простежуються в інших круїзних регіонах. Так, з 2009 по 2014 роки чисельність круїзних туристів тут зросла з 1,6 до 2,1 млн. осіб або приблизно темпи зростання становили + 100 тисяч туристів за рік. Однак уже за 2014-2019 роках зростання становило всього 400 тисяч туристів або близько +67 тис. осіб за рік. Негативно на розвиток круїзного туризму в регіоні вплинула пандемія COVID-19, в результаті чого чисельність круїзних туристів в регіоні скоротилась у 2020 році до 500 тисяч осіб, а в 2021 році до 400 тисяч. З 2022 року, як і в інших регіонах, тут спостерігався істотний ріст круїзних подорожей до 1,7 млн. осіб. В наступні 2023-2024 роки показники чисельності круїзних туристів сягнули відповідно значень 2,7 та 2,6 млн. осіб, досягнувши таким чином до пандемійних показників.

Особливості організації круїзних подорожей. Відповідно до даних Сайту «Центр круїзів» [57] наразі в Північній Європі пропонується 1332 круїзних маршрути, які здатні задовольняти найрізноманітніші потреби споживачів.

Загальні характеристики 4 з них відображено в таблиці 2.6. В додатку Г відображено детальну характеристику одного з круїзних маршрутів по Балтійсько-Скандинавському круїзному регіоні.

На відміну від інших круїзних регіонів, Північноєвропейський круїзний регіон характеризується чіткою орієнтацією на місцевого споживача. Основну кількість круїзних маршрутів в зазначеному регіоні обслуговують компанії лідери світового круїзного туризму такі як: Costa Cruises, MSC Yacht Club, MSC Cruises. Вони також використовують сучасні круїзні лайнери, здатні задовільнити різноманітні потреби туристів. Перелік та якість послуг відповідають загалом передовим світовим стандартам та схожі із попередніми регіонами. Детальніша інформація щодо додаткових рекреаційно-туристичних послуг на круїзних лайнерах Північноєвропейського круїзного регіону відображена в додатку Г.

Таблиця 2.6.

Загальна характеристика круїзних маршрутів у Південно-Східно Азійському круїзному регіоні.*

№п/п	Маршрут круїзу	Круїзна компанія	Назва круїзного лайнера	Тривалість круїзу	Вартість (Євро за 1 особу)
1.	Кіль, Копенгаген, Хеллесільт, Гейрангер, Олесунн, Флам, Кіль	Costa Cruises	MSC Euribia	7 ночей	Від 879
2.	Данія, Норвегія, Німеччина CPH07A39	Costa Cruises	Costa Diadema	7 ночей	Від 949
3.	Німеччина, Данія, Норвегія	MSC Yacht Club	MSC Yacht Club Euribia	7 ночей	Від 2779
4.	Копенгаген, Хеллесільт, Гейрангер, Олесунн, Флам, Кіль, Копенгаген	MSC Cruises	MSC Euribia	7 ночей	Від 559

* Складено автором на основі [57]

Даний регіон характеризується відносно високими цінами на круїзи. Загалом можна придбати круїзну подорож від досить демократичних 100 Євро за одну ніч подорожі з особи до 800 і більше Євро з туриста. Це спричинене тим, що регіон орієнтується переважно на місцевих туристів, які мають істотно вищі за пересічні в світі показники доходів та відповідно мають змогу витратити більше коштів на відпочинок. Абсолютна більшість круїзів в регіоні розрахована на 7-10 ночей. Необхідно зазначити, що більшість круїзів по даному круїзному регіоні орієнтовані на відпочинок в морі, відвідування багатих на історико-культурну спадщину міст та милування унікальними природними об'єктами та явищами. Такі види круїзної діяльності передбачають тривале перебування туристів в морі на круїзних лайнерах та відвідування історико-культурних центрів та унікальних природних об'єктів.

2.7. Порівняльна характеристика основних круїзних регіонів світу

Незважаючи на істотні відмінності в географічному положенні а також в природно-географічних умовах та історико-культурних ресурсах, круїзні регіони світу мають як спільні, так і відмінні риси в розвитку ринку круїзних туристичних послуг.

Регіони характеризуються істотними відмінностями у формуванні кліматичних умов. Так, Карибський та Середземноморський круїзні регіони, розташовані в межах тропічного та субтропічного типів клімату, що створює сприятливі та комфортні умови для розвитку пляжного туризму. Південно-Східно-Азійський регіон розташований переважно в межах екваторіального, субекваторіального та тропічного кліматичних поясів. Балтійський регіон розташований найпівнічніше, перебуває в зоні впливу помірного, субарктичного та арктичного кліматів. Особливості кліматичних умов істотно впливають на

комфортність туристичних подорожей. Тому відповідно до даних умов в круїзних регіонах виділяють від 2 до 4 сезонів розвитку круїзних подорожей.

Серед спільних рис варто відзначити, що всі круїзні регіони зазнали значних економічних втрат від наслідків пандемії COVID-19. Мінімальні показники чисельності туристів спостерігались у 2021 році. Це було спричинено карантинними обмеженнями, які були встановлені різними країнами світу. В той же час у 2022 році в усіх регіонах спостерігались високі темпи відновлення круїзного туризму після пандемії. Однак, якщо Карибський та Середземноморський круїзні регіони вже у 2024-2025 роках відновили допандемійні показники розвитку та навіть перевищили їх, то у Балтійському регіоні вони в цей час досягли допандемійних значень, а в Південно Східноазійському регіоні станом на 2024 рік загальна чисельність туристів була меншою за показники 2018 року. Це пояснюється тим, що даний регіон найбільше постраждав від пандемії та її наслідків.

На розвиток круїзного туризму в усіх досліджуваних круїзних регіонах істотно впливають соціально-економічні чинники, які є визначальними при формуванні попиту на круїзні послуги та в значній мірі визначають їх кількість та якість. Найбільшим попитом серед туристів користуються Карибський та Середземноморський регіони розвитку круїзного туризму. Одним із чинників такої популярності є їх близькість до високорозвинених країн Північної Америки та Європи. Необхідно зазначити, що досліджувані регіони у період 2009-2025 років забезпечували близько 75% чисельності круїзних подорожей у світі. Зміна частки круїзних регіонів в загальній чисельності круїзних туристів відображено на рисунку 2.16.

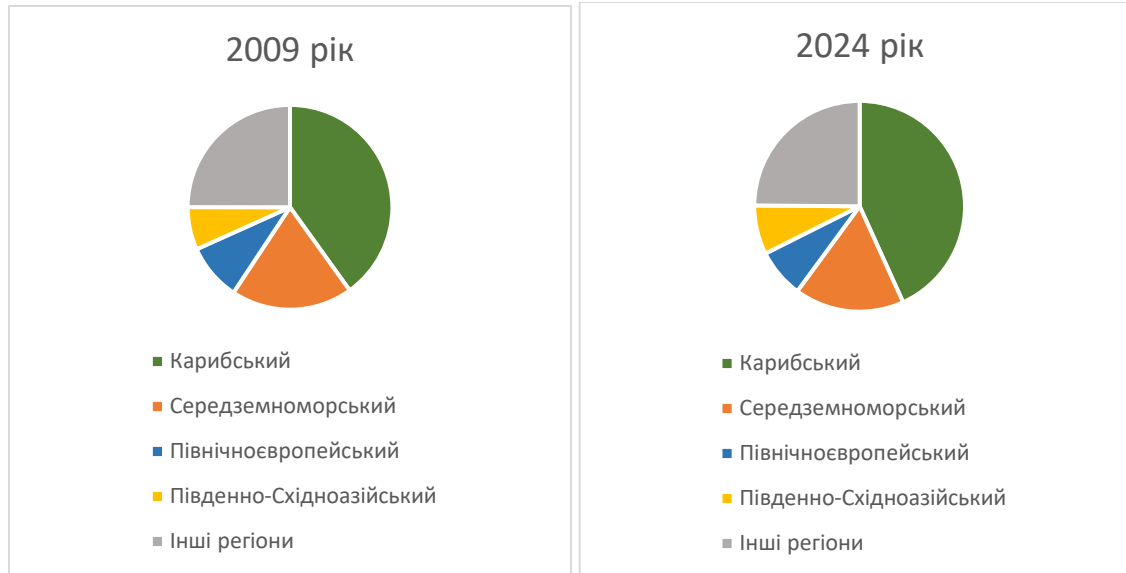

Рис. 2.16. Частка окремих круїзних регіонів у загальній чисельності споживачів круїзних туристичних послуг

У 2024 році істотно зросла частка Карибського круїзного регіону. Так, якщо у 2009 році на даний регіон припадало 39,8 % від загальної чисельності круїзних туристів в світі, то у 2024 році даний показник зріс до 43,1 %. Це пов'язано перш за все із зростанням постпандемійного попиту на круїзи серед громадян США та Канади які є головними споживачами круїзних послуг в даному регіоні.

В той же час, в Європейських круїзних регіонах (Середземноморському та Північноєвропейському) відбулось певне скорочення їх частки на світовому ринку круїзних послуг. У 2009 році частка Середземноморського регіону становила 19,8%, у 2024 вона скоротилась на 3% і становила 16,8%. Частка Балтійсько-Скандинавського регіону у 2009 становила 8,9%, а в 2024 – 7,5%. Дане скорочення ролі Європи в формування попиту на круїзні послуги в світі можна пояснити вищими темпами відновлення після пандемії COVID-19 круїзного туризму в Карибському регіоні та стрімким його розвитком у Південно-Східноазійському. Так, якщо частка Південно-Східноазійського регіону на світовому круїзному ринку

становила 6,7%, то у 2024 році вона зросла до 7,5%, і при цьому даний регіон за рівнем розвитку круїзного туризму ще не досягнув допандемійного рівня.

Отже, круїзні регіони світу мають як спільні, так і відмінні процеси і тенденції розвитку, які залежать від впливу різних чинників, як суб'єктивного, так і об'єктивного характеру.

Висновки до розділу 2

Розвиток круїзного туризму в різних регіонах світу залежить від впливу різних чинників. Найважливішими серед них є природно-географічні та кліматичні, наявність історико-культурних ресурсів та соціально-економічні. Природно-географічні чинники формують унікальні природні ландшафти, а клімат має вирішальне значення для комфортності туристичної подорожі та розвитку окремих видів туризму. Історико-культурні ресурси активно використовуються в круїзному туризмі для організації пізнавального туризму. Соціально-економічні чинники мають значний вплив на формування попиту на круїзні послуги, їх кількісні та якісні параметри.

За досліджуваний період 2009-2024 роки найбільший вплив на розвиток круїзного туризму мала пандемія COVID-19. В результаті запровадження країнами світу карантинних обмежень обсяги надання круїзних послуг у світі скоротились у 4-7 разів. Однак вже в 2022 році в усіх круїзних регіонах можна спостерігати стрімке відновлення та розвиток ринку круїзних туристичних послуг.

РОЗДІЛ III. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО КРУЇЗНОГО ТУРИЗМУ

3.1. Основні проблеми розвитку міжнародного круїзного туризму

Незважаючи на істотні успіхи в розвитку круїзного туризму у першій чверті XXI століття, наразі існує ряд проблем його розвитку. Їх існування створює істотні перепони в розвитку даної галузі туризму. Умовно їх можна згрупувати в наступні блоки: економічні; екологічні; соціальні; безпекові; політичні та проблеми міжнародної співпраці. Загострення цих проблем в певних країнах чи регіонах світу може не тільки перешкоджати розвитку круїзного туризму, але і припиняти даний вид діяльності загалом (Рис. 3.1.).

Рис. 3.1. Актуальні проблеми розвитку круїзного туризму в світі

Економічні проблеми перш за все виникають внаслідок необхідності високих (мільярдних в доларах США) витрат на будівництво круїзних лайнерів та тривалості їх будівництва. Спорудження сучасного круїзного лайнера триває 2-5 роки. За цей час може істотно-змінитись попит на ті чи інші туристичні послуги, технології їх створення та надання тощо. Тому однією із вимог щодо будівництва сучасних лайнерів є їх універсальність та здатність до змін і адаптацій нових і перспективних технологій.

Важливим економічним чинником розвитку круїзного туризму є зміни цін на паливо, яке використовується не тільки для руху судна, але і для виробництва електроенергії, яка є основою надання більшості туристичних послуг на круїзному лайнері та створення комфортних умов проживання туристів. Тому від ціни пального істотно залежить і собівартість, а отже і ціна туристичного круїзного пакета послуг.

Екологічні проблеми виражаються перш за все в тому, що круїзний лайнер під час подорожі активно забруднює воду та повітря відходами життєдіяльності та виробництва електроенергії. Окрім того, в портах прибуття та відвідування атракцій туристи часто створюють додаткове навантаження на довкілля, створюючи загрозу для природних комплексів. З метою мінімізації негативного впливу круїзної індустрії на природне довкілля дедалі активніше впроваджуються екологічні технології: використання зрідженого природного газу, систем очищення води, сортування відходів та енергоефективного обладнання. Однак упровадження таких технологій потребує значних фінансових витрат.

Проблеми безпеки під час здійснення круїзних подорожей особливо актуальні. Часто туристи, здійснюючи ті чи інші атракційні заходи, самі піддають себе небезпеці. Тому дуже важливо мати в команді круїзних лайнерів кваліфікованих гідів, аніматорів та інший обслуговуючий персонал, здатний зменшити ризики від самих споживачів туристичних послуг. Не меншою

небезпекою для круїзного туризму наразі є загроза терористичних актів, атак піратів а також потрапляння круїзних лайнерів в зону військових конфліктів, яких останнім часом на Землі істотно побільшало.

Особливо актуальним питанням безпеки є запобігання поширенню епідемій та пандемій. Адже пандемія COVID-19, яка мала місце у 2020-2022 роках, завдала істотної економічної шкоди, забрала по всьому світу сотні тисяч життів. Обсяги наданих круїзних послуг в світі скоротились в рази.

Соціальні проблеми пов'язані перш за все з умовами праці персоналу на круїзних лайнерах. Працівники часто стикаються з тривалим не нормованим робочим днем, високим навантаженням та складними умовами праці. Крім того, міжнародний характер круїзної індустрії ускладнює контроль за дотриманням трудових прав працівників. Це призводить до істотного емоційного виснаження, наслідком чого стає надмірна агресивність та конфлікти як між членами команди, так і між працівниками лайнера та туристами.

Досить часто на круїзних лайнерах виникає несприйняття людей іншої раси, віросповідання тощо. Тому для працівників важливо вчасно виявляти такі випадки та вживати заходів щодо їх недопущення.

Ще одним негативним аспектом є проблема «надмірного туризму» (overtourism). Масовий потік круїзних туристів у популярні міста може створювати дискомфорт для місцевого населення, сприяти зростанню цін та змінювати традиційний спосіб життя громади.

Політичні конфлікти між державами можуть ускладнювати доступ суден до певних портів або призводити до зниження туристичної привабливості окремих регіонів. Досить часто такі конфлікти супроводжуються санкціями та іншими обмеженнями, що створюють істотні перешкоди для розвитку міжнародних круїзних перевезень.

Проблеми міжнародних відносин. Дані проблеми виникають внаслідок істотних відмінностей в нормативно-правових актах між країнами. Тому для стимулювання розвитку круїзного туризму важливо укласти угоди, які б сприяли розвитку круїзного туризму. Це ж завдання повинні вирішувати участь країн у відповідних міжнародних та регіональних організаціях.

Отже, міжнародний круїзний туризм є важливою складовою світової туристичної індустрії та має значний економічний потенціал. Водночас його розвиток супроводжується низкою серйозних проблем: економічних, екологічних, соціальних та політичних. Особливу увагу сьогодні приділяють питанням екологічної безпеки, забезпечення санітарних норм і сталого розвитку туристичних дестинацій.

Подальший розвиток міжнародного круїзного туризму потребує впровадження сучасних екологічних технологій, удосконалення міжнародного співробітництва, підвищення рівня безпеки та розвитку туристичної інфраструктури. Лише за умови комплексного вирішення існуючих проблем круїзна індустрія зможе забезпечити стабільне та ефективне функціонування у майбутньому.

3.2. Вплив політичних та військових ризиків на розвиток круїзного туризму (на прикладі Перської затоки)

Завдяки ефективному використанню наявних природних ресурсів (нафти і природного газу) деякі країни Перської затоки (Об'єднані Арабські Емірати, Катар, Саудівська Аравія, Кувейт, Катар) наприкінці XX - на початку XXI століття модернізували власну економіку та перетворились на країни із надзвичайно високим рівнем життя. Цьому сприяли також значні інвестиції в створення сучасної архітектури (найвищий хмарочос у світі "Бурдж-Халіфа" в місті Дубаї,

(ОАЕ) а також в розвиток туристичної інфраструктури. Тому регіон Перської затоки за останні десятиліття перетворився на важливий центр міжнародного круїзного туризму.

Разом із тим через геополітичну нестабільність Перська затока залишається одним із найбільш політично нестабільних регіонів світу. Військові конфлікти, напружені дипломатичні відносини, терористичні загрози та геополітичне суперництво безпосередньо впливають на туристичну сферу. Адже одним із найбільш чутливих таких чинників розвитку круїзного туризму є безпека подорожі.

Перська затока має вигідне географічне положення між Європою, Азією та Африкою, що робить її важливим транспортним і туристичним вузлом. Упродовж останніх років країни регіону активно інвестували у створення сучасних морських портів, туристичних комплексів, готелів та розважальної інфраструктури. Особливу увагу розвитку круїзного туризму приділяє Дубай, який став одним із найбільших круїзних центрів Близького Сходу. Тут функціонують сучасні пасажирські термінали, здатні приймати найбільші круїзні лайнери світу.

Популярність круїзів у Перській Затоці пояснюється сприятливими кліматичними умовами у зимовий період, високим рівнем сервісу та значною кількістю туристичних об'єктів. Туристів приваблюють сучасна архітектура, торговельні центри, культурні пам'ятки, пустельні сафарі та морський відпочинок. Крім того, круїзні маршрути дозволяють відвідати одразу декілька країн регіону за одну подорож. Найбільший вплив на розвиток круїзного туризму в даному регіоні мають провідні круїзні компанії світу, зокрема MSC Cruises, Costa Cruises та Royal Caribbean International. Власне вони за сприяння місцевої влади, організовують маршрути Перською затокою та забезпечують значний потік туристів до регіону. Однак стабільність їхньої діяльності значною мірою залежить від рівня безпеки у регіоні, яка в свою чергу залежить від геополітичної стабільності.

Практично кожного року в регіоні спостерігаються істотні геополітичні перетурбації які часто загострюються до конфліктів та протистоянь між різними країнами. Найважливішими такими подіями за 2015 – 2025 роки були:

1) Дипломатична криза 2017 року між Катаром та низкою арабських країн, серед яких були Саудівська Аравія, Об'єднані Арабські Емірати та Бахрейн. Через блокаду Катару було обмежено транспортне сполучення та ускладнено роботу туристичної сфери. Частина круїзних маршрутів була змінена або тимчасово скасована через політичну невизначеність.

2) Найбільш серйозний вплив на круїзний туризм мають військові ризики. Перська затока є стратегічно важливим регіоном для світової економіки, оскільки через неї проходять основні маршрути транспортування нафти та газу. Саме тому тут часто виникають військові конфлікти та збройні протистояння. Найбільшу небезпеку для круїзного судноплавства становлять конфлікти між Іраном та коаліцією США та Ізраїлю, що призводить до напруженості у районі Ормузької протоки. Будь-яка загроза безпеці судноплавства призводить до негайної реакції міжнародних туристичних компаній. Круїзні оператори можуть змінювати маршрути, скорочувати кількість рейсів або повністю припиняти роботу в небезпечному регіоні.

Так, у червні 2025 році США та Ізраїль завдавали авіаційних ударів по Ірану з метою запобігти розробці даною країною ядерної зброї. У відповідь Іран атакував об'єкти США в усіх країнах регіону істотно підвищивши загрози для розвитку круїзного туризму [54,55].

Найбільший військовий конфлікт за останнє десятиліття в регіоні розпочався 28 лютого 2026 року та з різною інтенсивністю переважно в дипломатичній площині і триває до тепер.

Військові конфлікти та геополітична нестабільність в регіоні призводять до підвищення витрат круїзних компаній (зокрема страхових), а також ризиків

неможливості здійснювати основну економічну діяльність через небезпеки, які виникають або ж можуть виникнути. Зокрема під час останнього конфлікту Іран, а згодом і США, заблокували прохід суден Ормузькою протокою, що звичайно унеможливило розвиток круїзного туризму з Індійським океаном, а внутрішньо-регіональні круїзні подорожі не можуть здійснюватися через мінування акваторії як Ормузької протоки, так і прибережних вод. Окрім того, є значна ймовірність атак на круїзні судна із застосуванням різних засобів враження, особливо у нічний час.

Отже, політичні та військові ризики мають значний вплив на розвиток круїзного туризму в регіоні Перської затоки. Політична нестабільність, дипломатичні конфлікти та військові загрози негативно позначаються на туристичних потоках, інвестиціях та міжнародному іміджі регіону. Особливо чутливими до таких ризиків є міжнародні круїзні компанії, для яких безпека пасажирів є головним пріоритетом.

3.3. Перспективи розвитку міжнародного круїзного туризму у світі

Круїзний туризм у на початку XXI століття і залишається одним із найбільш перспективних і динамічних секторів світової економіки. Незважаючи на економічні кризи, пандемії, політичні конфлікти та екологічні виклики, круїзна галузь продовжує демонструвати здатність до адаптації та відновлення. Сучасний розвиток технологій, глобалізація туристичних послуг, підвищення мобільності населення та зростання попиту на комплексний відпочинок створюють сприятливі умови для подальшого розвитку міжнародного круїзного туризму.

Перспективні напрямки і тенденції розвитку круїзного туризму у світі відображено в таблиці 3.1.

Однією з ключових перспектив розвитку круїзної індустрії є стабільне зростання туристичного попиту. Як вже зазначалось, ще результатами досліджень Сільванської Г.М., Шибасової О.Г., Петриченко Є.А., Карп Г.В. уже наступного року кількість туристів, які залучені до круїзної галузі, може досягти 40 млн. осіб. [38] Круїзний відпочинок приваблює туристів поєднанням транспортних, рекреаційних, розважальних та екскурсійних послуг. Туристи отримують можливість за одну подорож відвідати кілька країн або міст без необхідності постійної зміни місця проживання. Саме універсальність круїзного продукту робить його популярним серед різних категорій населення — молоді, сімей із дітьми, людей похилого віку та корпоративних клієнтів.

Важливим напрямком перспективного розвитку міжнародного круїзного туризму є *постійне вдосконалення круїзних суден*. Сучасні лайнери перетворюються на багатофункціональні туристичні комплекси, які можуть задовольнити найрізноманітніші потреби пасажирів. На борту суден функціонують готелі, ресторани, торговельні центри, аквапарки, спортивні зали, театри, медичні центри та навіть льодові арени. Використання інноваційних технологій значно підвищує комфорт і безпеку туристів, що позитивно впливає на популярність круїзного відпочинку.

Перспективним напрямом розвитку круїзного туризму є *впровадження цифрових технологій та автоматизації обслуговування*. Сучасні круїзні компанії активно використовують мобільні додатки, електронні системи реєстрації, технології штучного інтелекту та безконтактні сервіси. Це дозволяє спростити процес бронювання, посадки на судно, організації дозвілля та комунікації з пасажирями. Цифровізація сприяє підвищенню якості обслуговування та оптимізації роботи круїзних компаній.

Однією з найважливіших перспектив міжнародного круїзного туризму є *розширення географії круїзних маршрутів*. Традиційно найбільш популярними

напрямами залишаються Карибський басейн, Середземне море та Північна Європа. Проте останніми роками спостерігається активне освоєння нових регіонів — Азії, Близького Сходу, Арктики, Антарктики та Африки.

Таблиця 3.1.

Перспективи розвитку круїзного туризму у світі.

№ п/п	Перспективний напрямок	Суспільно-географічна сутність та особливості прояву
1.	Зростання попиту	Збільшення кількості круїзних туристів через поєднання різних можливостей рекреаційно-туристичної діяльності
2.	Вдосконалення круїзних суден	Зростання розмірів суден, підвищення комфортності круїзних подорожей, збільшення кількості туристичних послуг в межах круїзних лайнерів та підвищення їх якості.
3.	Впровадження цифрових технологій та автоматизація послуг.	На сучасних круїзних лайнерах активно використовуються цифрові технології: бронювання, розміщення, організації послуг тощо. В наявності доступ до мережі інтернет та соціальних мереж. Впроваджуються та активно використовуються технології штучного інтелекту.
4.	Розширення географії круїзних подорожей.	Поряд із активним розвитком круїзного туризму в традиційних районах він активно розвивається в “нових регіонах” Аляска, Антарктида. Спостерігається розробка нових маршрутів, які розширюють географію круїзів
5.	Зростання рівня соціально-економічного розвитку країн	Стрімкий економічний розвиток в деяких країнах світу призводить до зростання рівня доходів населення та збільшення попиту на круїзні туристичні послуги. Особливо це стосується країн Південної та Південно-Східної Азії.
6.	Розвиток річкових круїзів	Прискорюється розвиток у зв'язку із можливістю поєднувати комфортність подорожей із відвідуванням міст, об'єктів природної та історико-культурної спадщини в глибині суходолу.
7.	Орієнтація на принципи сталого розвитку та використання альтернативних видів палива	Передбачає отримання максимальних вигод (економічних, соціальних, рекреаційних, пізнавальних тощо) від круїзної рекреаційно-туристичної діяльності з одночасною мінімізацією негативного впливу на довкілля.
8.	Модернізація припортової інфраструктури	Зростання попиту а також розмірів круїзних лайнерів призводить до необхідності зміни портової інфраструктури відповідно до вимог часу: розбудова морських вокзалів для прийому більшої кількості туристів, причалів здатних приймати сучасні круїзні лайнери, автомобільних розв'язок тощо.

Зростає популярність експедиційних круїзів, орієнтованих на туристів, які прагнуть унікальних вражень та екстремального відпочинку. Зокрема активно розвиваються круїзні подорожі до Антарктиди та до узбережжя Аляски. В Південно-Східній Азії широкого поширення набувають поєднання круїзних подорожей за традиційними маршрутами із відвідуванням “екзотичних” островів в Індійському та Тихому океанах.

Особливо перспективним є розвиток азійського круїзного ринку. Країни Азіатсько-Тихоокеанського регіону демонструють *високі темпи економічного розвитку*, збільшення доходів населення та розширення середнього класу. Це створює значний потенціал для зростання попиту на круїзні подорожі. Китай, Японія, Сінгапур і Південна Корея активно інвестують у розвиток портової інфраструктури та туристичних послуг, що сприяє зміцненню позицій регіону на світовому круїзному ринку. Зростання рівня соціально-економічного розвитку супроводжується і відповідним зростанням рівня життя населення. Так, якщо у 1980 році показник ВВП Південної Кореї становив 66,5 млрд. дол. США, то в 2025 році дана країна із показником 1858 млрд. дол. США увійшла в топ 15 країн світу. [54]

Значні перспективи має розвиток річкового круїзного туризму. *Річкові круїзи* набувають популярності завдяки комфортності, спокійнішому формату відпочинку та можливості глибше ознайомитися з культурою та історією регіонів, розташованих у внутрішніх районах материків. Особливо популярними залишаються маршрути річками Дунай, Рейн, Сена та Ніл. Розвиток річкової інфраструктури сприяє залученню нових туристичних потоків і стимулює економічний розвиток прибережних територій. В Південно-Східній Азії та Китаю популярності набувають круїзні подорожі по річках Меконг, Янзи, Хуанхе.

Водночас однією з ключових тенденцій розвитку міжнародного круїзного туризму стає орієнтація на *принципи сталого розвитку та екологічної безпеки*.

Сучасна круїзна індустрія дедалі більше стикається з критикою через негативний вплив на навколишнє середовище. У зв'язку з цим провідні круїзні компанії активно впроваджують екологічні технології та інвестують у створення «зелених» суден.

Перспективним напрямом є використання альтернативних видів палива, зокрема зрідженого природного газу (LNG), який дозволяє значно зменшити викиди шкідливих речовин у атмосферу. Крім того, сучасні судна оснащуються системами очищення стічних вод, переробки відходів та енергозберігаючими технологіями. Впровадження екологічних стандартів сприятиме підвищенню соціальної відповідальності круїзної індустрії та покращенню її міжнародного іміджу.

Важливу роль у майбутньому розвитку міжнародного круїзного туризму відіграватиме *модернізація портової інфраструктури*. Для прийому сучасних великих лайнерів необхідні сучасні морські термінали, транспортні розв'язки, системи безпеки та туристичні сервіси. Багато країн активно інвестують у реконструкцію портів і розвиток прибережних туристичних зон. Це сприяє не лише розвитку туризму, а й створенню нових робочих місць та збільшенню доходів місцевих бюджетів.

Перспективи розвитку круїзного туризму також пов'язані зі зростанням ролі тематичних і спеціалізованих круїзів. Популярності набувають гастрономічні, культурні, спортивні, музичні, освітні та оздоровчі круїзи. Така спеціалізація дозволяє залучати нові категорії туристів і формувати індивідуалізований туристичний продукт. Крім того, дедалі більшого значення набувають люксові круїзи, орієнтовані на клієнтів із високим рівнем доходу.

Окремої уваги заслуговує розвиток безпеки у міжнародному круїзному туризмі. Після пандемії COVID-19 питання санітарного контролю, медичного забезпечення та організації надзвичайних заходів стали пріоритетними для

круїзних компаній. У майбутньому очікується подальше посилення міжнародних стандартів безпеки, модернізація медичних систем на борту суден та вдосконалення процедур реагування на кризові ситуації.

Суттєвий вплив на розвиток круїзної галузі матиме і міжнародне співробітництво. Ефективна взаємодія між державами, туристичними організаціями, портовими адміністраціями та круїзними компаніями сприятиме спрощенню візових процедур, гармонізації екологічних стандартів та розвитку нових туристичних маршрутів. Важливим чинником є також підтримка міжнародних програм сталого туризму та захисту морських екосистем.

Отже, перспективи розвитку міжнародного круїзного туризму у світі залишаються значними. Подальше зростання галузі буде залежати від упровадження інноваційних технологій, розвитку екологічно безпечного судноплавства, модернізації інфраструктури та забезпечення високого рівня безпеки туристів. Незважаючи на сучасні виклики, міжнародний круїзний туризм зберігає потенціал для активного розвитку та залишається важливою складовою світової економіки й туристичної індустрії.

3.4. Перспективи розвитку круїзного туризму для туроператорів України

Для України розвиток міжнародного круїзного туризму також має значні перспективи у майбутньому. Вигідне географічне положення, вихід до Чорного моря та наявність туристично привабливих міст створюють передумови для інтеграції України у міжнародний круїзний ринок. До початку повномасштабної війни українські порти, зокрема Одеса, приймали міжнародні круїзні судна та були важливими пунктами чорноморських маршрутів. Після стабілізації безпекової

ситуації та відновлення інфраструктури Україна може повернутися до розвитку круїзного туризму та залучення іноземних туристів.

До повномасштабного вторгнення росії в Україні економічну діяльність здійснювало дві круїзні компанії: АТ «Українське дунайське пароплавство» (УДП) та ТОВ «Круїзна компанія «Червона рута». Діяльність компаній УДП та «Червона рута» була зосереджена на різних круїзних маршрутах, які покривають основні водні шляхи нашої держави по річках Дунай та Дніпро. Дані круїзи передбачали захід у Чорне море.

До початку повномасштабного російського вторгнення основним круїзним оператором на Дунаї в Україні був «Ніко-турс», що фрахтував судна «УДП-пасфлот» для організації круїзів по Дунаю з 2015 року, а з навігації 2017 року всі чотири судна здійснюють подорожі з цим оператором. Таким чином, «УДП-пасфлот» зосредило свою діяльність на модернізації та технічній підтримці круїзних теплоходів, а також на комплектації їх штату кваліфікованими кадрами та на підписанні контрактів на фрахтування на повний навігаційний період. Головним круїзним маршрутом для «УДП-пасфлот» у 2015-2020 роках був маршрут «Пасау-Будапешт-Пасау».

Основною круїзною лінією, за якою працюють в «УДП-пасфлот», є «Пасау – Будапешт – Пасау», окремі рейси включають захід у м. Ізмаїл.

В той же час «Ніко-турс» організовувало понад 20 круїзних ліній за різними маршрутами щорічно. Для забезпечення своєї діяльності підприємство активно залучало до співпраці партнерів із різних країн світу.

Круїзна компанія «Червона рута» навпаки займалась активним просуванням власного туристичного продукту як на вітчизняний, так і на зарубіжний ринок. Продаж квот на використання круїзних можливостей здійснювався за рік до початку навігаційного сезону. При цьому найважливішими точками для проведення переговорів були міжнародні туристичні виставки в Берліні (ІТВ

Berlin) а також в Лондоні (World Travel Market). Такий підхід до організації круїзного бізнесу дозволяв компанії укладати угоди про співпрацю терміном на 2-4 роки вперед.

Відповідно до заявленої інформації, основними видами діяльності круїзної судноплавної компанії «Червона рута» у 2020 році були: 1) організація річкових круїзів; 2) кейтеринг на борту суден різних видів та класів. Таким чином, дана вітчизняна компанія була спеціалізованим приватним підприємством, що займалась активним наданням рекреаційно-туристичних послуг на ринку круїзного туризму. Флот компанії налічував чотири 4-палубні теплоходи та один 3-палубний (Таблиця 3.2.).

Необхідно зазначити, що перед початком повномасштабної війни росії проти України туристична компанія «Червона рута» була єдиною вітчизняною компанією, яка мала власний флот та самостійно формувала круїзний туристичний продукт, забезпечувала розробку маршруту, активно проводила організаційно-технічні заходи, розробляла круїзну програму на борту, та укладала угоди про надання туристичними агентствами екскурсійних послуг у портах відвідування. Важливою складовою діяльності компанії була маркетингова діяльність, спрямована на залучення споживачів як в межах країни, так і за кордоном.

Споживачами круїзних турів компанії «Червона рута» у 2020 році були громадяни Франції, Іспанії, Німеччини, Швейцарії, Росії, США, Канади, України. Важливо зазначити, що частка громадян України в цей час не перевищувала 5% від чисельності туристів на одному круїзному маршруті. Загалом за період існування компанії у 2010 - 2020 роках компанією було обслуговано громадян із 41 країни світу.

Таблиця 3.2.

Круїзний флот круїзної компанії «Червона рута» станом на 01.01.2020 року
(За матеріалами [18])

Назва судна	Загальна кількість номерів	Пасажиро-місткість	Інфраструктура	Програма на борту
4-палубний теплохід «Fidelio» - круїз по р. Дніпро	74	146	Ресторан, 3 бари, басейн, тренажерний зал, масажна кімната, сауна, джакузі, сонячна палуба	Капітанська вечеря, конкурс «Міс круїз», шоу «Козацькі ігри»,
4-палубний теплохід «Принцеса Дніпра» - р.Дніпро і Чорне море	154	280	2 ресторани, 2 бари, читальний зал, сонячна палуба	піратська вечеря, свято Нептуна, танцювальний
4-палубний теплохід «Зірка Дніпра» - круїз р.Дніпро і Чорне море	154	280	2 ресторани, 2-бари, читальний зал, сонячна палуба	конкурс, вечірка «Чорне та біле», шоу українських
4-палубний теплохід «Генерал Ватутін» - круїз р.Дніпро і Чорне море	154	280	2 ресторани, 2 бари, читальний зал, сонячна палуба, сауна, салон краси, сувенірний кіоск	костюмів, пивне свято, концерт «Прощання з Кримом»
3-палубний теплохід «Роса Вікторія» - однокденні круїзи по акваторії Кисва		400	2 зали ресторану, 2 бари, гостюві каюти, сонячна палуба	Розважальні програми, корпоративні свята

Однак, наразі розвиток круїзного туризму в Україні неможливий через надзвичайно низький рівень безпеки, спричинений російською агресією. Тому, враховуючи довоєнні тенденції розвитку круїзного туризму, вбачаються наступні перспективи його розвитку **після закінчення військових дій**: 1) відновлення та розвиток круїзного флоту; 2) відновлення туристичної круїзної інфраструктури; 3) відновлення та розвиток круїзних маршрутів; 4) інтеграція в світовий ринок круїзних туристичних послуг. Загальні аспекти перспектив розвитку круїзного туризму відображено в таблиці 3.3.

1) *Відновлення та розвиток круїзних маршрутів.* Ще до початку повномасштабного вторгнення росії в Україну в розпорядженні вітчизняних круїзних компаній було менше десяти суден, які могли залучатись до надання

круїзних послуг. Всі вони були збудовані за часів СРСР, та вже тоді потребували значних вкладень для підтримки в придатному до експлуатації стані. Тому із закінченням війни необхідно побудувати або ж придбати нові круїзні лайнери для відродження круїзних подорожей. Окрім стандартних умов розміщення та харчування, вони повинні забезпечувати доступ до мережі інтернет та сучасних цифрових технологій, а також забезпечувати доступність пасажирів до різноманітних рекреаційно-туристичних послуг.

Таблиця 3.3.

Перспективи розвитку круїзного туризму в Україні
(складено автором)

№ п/п	Перспективний напрямок розвитку	Заходи які необхідно вжити щодо його реалізації
1.	Відновлення та розвиток круїзного флоту	Ремонт круїзних лайнерів, які збережуться після війни, їх модернізація з метою забезпечення надання сучасних, якісних туристичних послуг, будівництво нових суден.
2.	Відновлення та розвиток круїзної туристичної інфраструктури	Розмінування та ремонт постраждалих внаслідок війни споруд, припортової інфраструктури, відновлення та прокладання безпечних фарватерів
3.	Відновлення та розвиток круїзних маршрутів	Відновлення круїзної діяльності на «традиційних» (Дніпро, Дунай) круїзних маршрутах, створення нових круїзних маршрутів.
4.	Інтеграція в світовий круїзний ринок	Пошук нових ринків збуту українського круїзного продукту, налагодження співпраці із закордонними круїзними компаніями

2) *Відновлення та розвиток круїзної туристичної інфраструктури.* Внаслідок військових дій в Україні значних втрат зазнала туристична круїзна інфраструктура. Зокрема було зруйновано головну споруду морського вокзалу в м. Одеса, зазнали пошкоджень причали, а фарватери, якими рухались круїзні судна, заміновані. Тому для відновлення круїзного туризму необхідно відремонтувати, або ж спорудити нові об'єкти туристичної інфраструктури в містах, які будуть залучені до круїзних подорожей. Важливою умовою відновлення круїзів по річці Дніпро є остаточний демонтаж або ж відновлення греблі Каховської ГЕС, яка

повністю зруйнована внаслідок підриву її російськими агресорами. В сучасному стані вона не дозволяє наскрізний рух будь-яких суден по річці Дніпро, що є найбільшою перешкодою відновлення круїзного маршруту, який пропонувала круїзна компанія «Червона рута» до початку війни.

3) *Відновлення та розвиток круїзних маршрутів.* Даний напрямок діяльності передбачає відновлення круїзної діяльності на «традиційних» круїзних маршрутах по річках Дунай та Дніпро. Для відновлення дунайських круїзних маршрутів достатньо відновити туристичну інфраструктуру та провести тралення мін на фарватерах. В той же час, для відновлення дніпровських круїзів потрібно вирішити значно більшу проблему – проблему Каховської ГЕС. В той же час, за умови деокупації Криму в Україні може бути створений власний морський круїзний маршрут, який би передбачав захід круїзних лайнерів в Одесу - Євпаторію - Севастополь - Ялту – Судак – Феодосію – Керч – Одесу. Окрім того, Україна може стати ваговою частиною міжнаціонального круїзного туристичного маршруту «Чорноморське круїзне кільце». Такий круїз повинен передбачати відвідування наступних міст, які розташовані на узбережжі Чорного моря: Одеса (за умови деокупації Криму Севастополь, Ялту, Судак, Феодосію) в Україні; Поті та Батумі в Грузії; Трабзон, Синоп та Стамбул в Туреччині; Бургас, Варна в Болгарії; Констанца в Румунії. Кожен із зазначених портів може стати відправною (кінцевою) точкою круїзного маршруту, а також може бути включений (невключений) в круїзний маршрут. Включення або ж не включення в круїз буде залежати від попиту на відповідні послуги, а також від тривалості і вартості круїзу.

4) *Інтеграція в світовий круїзний ринок.* Даний перспективний напрямок розвитку круїзного туризму в Україні передбачає: 1) скористатись зацікавленістю Україною в населення зарубіжних країн в після воєнний час та активно просувати вітчизняний круїзний продукт на світовому ринку круїзних послуг. 2) залучити провідні круїзні компанії світу для надання круїзних послуг; 3) налагодити

співпрацю між країнами Чорноморського регіону (без росії) з метою створення та реалізації на світовому ринку туристичних послуг спільного круїзного продукту.

Висновки до розділу 3.

Світовий ринок круїзних послуг наразі має істотну кількість проблем розвитку. Найважливіші з них зосереджені в економічній, екологічній, соціальній та безпековій площинах. Найактуальнішими проблемами сучасності варто вважати епідемії та пандемії, які можуть призвести для практично повної зупинки розвитку круїзного туризму. Значний негативний вплив на круїзний туризм мають геополітичні конфлікти та військові дії. На прикладі України та країн Перської затоки встановлено що дані причини також можуть призводити, через зростання військових загроз судноплавству, до зупинки круїзної діяльності.

В той же час, подолання кризових явищ і процесів відкриває значний потенціал для розвитку круїзного туризму. Зокрема, зростання економічного добробуту населення призводить до зростання попиту на круїзи та вимог щодо надання якісних рекреаційно-туристичних послуг та їх різноманітності. Це створює нові вимоги щодо будівництва нових круїзних лайнерів, які перетворюються в плаваючі рекреаційно-туристичні комплекси. В сучасних умовах одна із ключових вимог для круїзних лайнерів є наявність доступу до мережі інтернет та соціальних мереж. В круїзному туризмі все більше впроваджуються цифрові технології та штучний інтелект.

ВИСНОВКИ

Круїзний туризм на початку ХХІ століття являє собою складне соціально-економічне явище, що охопило переважну частину світу. Останнім часом можна спостерігати істотне зростання ролі круїзів у розвитку туристичної індустрії багатьох країн світу. Не зважаючи на те, що морські подорожі відомі з давніх давен, круїзний туризм як окремий вид економічної діяльності отримав свій активний розвиток тільки в другій половині ХІХ століття. Цьому сприяли передусім технологічні досягнення, що призвели до зростання безпеки та швидкості круїзних подорожей, а також зростання потреб людей в пізнанні оточуючого світу. Початок ХХІ століття ознаменований тим, що даний вид туризму поступово перетворився з «елітарного» виду відпочинку до масового із активним залученням населення із пересічним рівнем доходів. Головною причиною даного явища є істотне зростання добробуту населення яке в свою чергу сприяє збільшенню попиту на круїзні подорожі.

Розвиток круїзного туризму в різних регіонах світу залежить від прояву різноманітних чинників. Природно-географічні чинники формують унікальні природні ландшафти, а клімат має вирішальне значення для комфортності туристичної подорожі та розвитку окремих видів туризму. Необхідно зазначити, що істотні протягом року зміни кліматичних показників в круїзних регіонах світу є визначальними для формування сезонності попиту на круїзні послуги, що необхідно враховувати при розробці програм та планів розвитку круїзного туризму. Історико-культурні ресурси активно використовуються в круїзному туризмі для організації пізнавального туризму та в багатьох випадках є основою для вибору місць зупинки круїзних лайнерів. Соціально-економічні чинники мають значний вплив на формування попиту на круїзні послуги, їх кількісні та якісні параметри.

Міжнародний круїзний туризм в наш час характеризується наявністю певних проблем розвитку, які створюють істотні перепони. Найважливіші з них зосереджені в економічній, екологічній, соціальній та безпековій сферах діяльності як круїзних компаній, так і держав та світу загалом. Найактуальнішими проблемами сучасності варто вважати епідемії та пандемії, які можуть призвести для практично повної зупинки розвитку круїзного туризму. Значний негативний вплив на круїзний туризм мають геополітичні конфлікти та військові дії. На прикладі України та країн Перської затоки встановлено, що дані причини також можуть призводити до істотного скорочення, або ж припинення круїзних подорожей, через зростання військових загроз судноплавству.

В той же час, подолання кризових явищ і процесів відкриває значний потенціал для розвитку круїзного туризму. Зокрема зростання економічного добробуту населення призводить до зростання попиту на круїзи та вимог щодо надання якісних рекреаційно-туристичних послуг та їх різноманітності. Це створює нові вимоги щодо будівництва нових круїзних лайнерів, які перетворюються в плаваючі рекреаційно-туристичні комплекси. В сучасних умовах одна із ключових вимог для круїзних лайнерів є наявність доступу до мережі інтернет та соціальних мереж. В круїзному туризмі все більше впроваджуються цифрові технології та штучний інтелект.

Отже, міжнародний круїзний туризм є ваговою складовою сучасної туристичної індустрії. Його розвиток сприяє економічному піднесенню регіонів де він поширений та покращенню рівня життя населення. В XXI столітті даний вид туристичної діяльності перетворився із «елітарного» відпочинку в масовий та продовжує захоплювати все більше населення Землі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Офіційний сайт Всесвітньої туристичної організації [електронний ресурс]
URL : www.unw-to.org..
2. Світовий туристичний барометр: URL <https://www.untourism.int/untourism-world-tourism-barometer-data>
3. Топ-15 найбільших і найрозкішніших круїзних лайнерів (+найочікуваніші судна 2022-2023 року). URL <https://worldbank.org.ua/3793-top-15-naybilshikh-i-nayrozkishnishikh-kruyiznikh-layneriv-nayochikuvanishi-sudna-2022-2023-roku-.html>
4. Голубкова І.А. Економічний механізм розвитку круїзного судноплавства України: Монографія. Одеса: «Іздатінформ», 2011. 323 с.
5. Погребняк Ю. В. Аналіз тенденцій світового круїзного флоту. Збірка 58 Професорсько-викладацької науково-технічної конференції в Одеському національному морському університеті. 2005. Вип. № 13. С. 138-142.
6. Зацепіна Н. О. Історія виникнення та сучасний стан круїзного туризму в світі. // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. 2012. Вип 34. С. 232-234.
7. Нестерова К. С. Державна регуляторна політика сприяння розвитку морського туризму в Україні: дис канд. екон. наук: 08.00.03. Одеса, 2016. 193 с.
8. Антоненко І. Я., Мельник І.Л. Формування інноваційного продукту круїзного туризму: монографія. К., 2016. 246 с.
9. Бойко, З. В., Горожанкіна, Н. А., Грушка, В. В. Особливості та сутність розвитку круїзного туризму в світі // Ефективна економіка, 2022. № 6
10. Бойко В. О. Історія розвитку та сучасні тенденції круїзного туризму як перспективного сегмента індустрії гостинності URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/view/339/9326/19455-1> 11
11. Історія винаходу пароплавання. URL: <https://jak.koshachek.com/articles/istorija>

12. Про перші судна та пароплави. URL:
<https://cprs.kiev.ua/news/piznavalne/pro-pershi-sudna-ta-paroplavy/>
13. Мальська М., Паньків Н., Ховалко А. Історія розвитку туризму : навч. посібник. Львів. 2016. URL: <https://geography.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/02/history-tour-development-Pankiv.pdf>
14. Абрамов В. В., Тонкошкур М. В. Історія туризму : підруч.; Харк. нац. акад. міськ. господарства. Харків : ХНАМГ, 2010. 294 с.
15. Корж Н. В., Басюк Д. І. Управління туристичними дестинаціями : підручник: Вінниця : «ПП«ТД Едельвейс і К», 2017. 322 с.
16. Lester, J., Weeden, C. (2004) Stakeholders, the natural environment and the future of Caribbean cruise tourism. URL:
https://www.academia.edu/762877/Lester_J_Weeden_C_2004_Stakeholders_the_natural_environment_and_the_future_of_Caribbean_cruise_tourism
17. Люкс або економ: як вибрати круїз, що відповідатиме вашому бюджету URL <https://xo.ua/uk/blog/cruise-rooms/>
18. Особливості круїзного туризму URL
<https://learn.ztu.edu.ua/mod/resource/view.php?id=97214>
19. Типологія круїзів і круїзних маршрутів. URL:
<https://studfile.net/preview/9371132/page:19/>
20. Типологія круїзів і круїзних маршрутів URL:
<https://studfile.net/preview/8817587/page:8/>
21. Кучина А.С. Круїзний туризм в Україні: проблеми та перспективи - Рукопис. Випускна кваліфікаційна робота за спеціальністю 242 Туризм спеціалізацією «Туристично-екскурсійне обслуговування». – Національний університет фізичного виховання і спорту України. Київ, 2023.

22. Стельмах О.А. Організація і перспективи розвитку круїзного туризму / О.А. Стельмах // Спеціалізований туризм: курс лекцій для студентів денної і заочної форм навчання напрями підготовки 6.020107 «Туризм» URL: <https://studfile.net/preview/12807604/>

23. Смирнов І.Г., Любіцева О.О. Логістика в туризмі. // Міжнародний туристичний бізнес і логістика в туризмі: навч.посіб. Київ: Видавництво Ліра-К, 2024. 533 с.

24. Пешук Л. Приходько Д. Сучасні тенденції розвитку індустрії круїзного туризму в умовах викликів і загроз / Пешук Л. Приходько Д. // Економіка харчової промисловості – 2023. – Том 15 Випуск (2) – С. 72- 79

25. Круїзне судноплавство як чинник розвитку приморських регіонів України. Аналітична записка //Національний інститут стратегічних дослідження URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/regionalniy->

26. Корнілова В . В., Корнілова Н. В. Сучасні тенденції розвитку круїзного ринку світу // Економічна наука. Інвестиції: практика та досвід. 2018. №5. С. 20–25.

27. Юрченко С . А., Юрченко Е. Е., Кондрова А. Е. Особливості розвитку сучасного морського круїзготуризму // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер. Міжнародні відносини.Економіка. Країнознавство. Туризм. 2014. Т. 1 (3). С.185189.

28. Каганець-Гаврилко Л. Теоретико-методичні підходи до аналізу та оцінки використання туристично-рекреаційного потенціалу в умовах кризи / Л. Каганець-Гаврилко // Розвиток методів управління та господарювання на транспорті Том 1 № 82 (2023). – С. 162-170

29. Стратегічний розвиток туристичного бізнесу: Монографія. Київ. КНТЕУ, 2010. 595 с.

30. Мельниченко С., Глушко В. Просування туристичних послуг на ринок в постпандемічний та післявоєнний періоди // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Управління розвитком сфери гостинності: регіональний аспект», Чернівці: Технодрук, 2022. С. 173-177

31. Інформаційні технології в туризмі: теорія, методологія, практика: Монографія. Київ: КНТЕУ, 2008. 493 с

32. Сучасний стан круїзного ринку світу і України. URL: <https://studfile.net/preview/9371132/>

33. Інтер-Факс Україна. Морські круїзи у 2026 році: галузь наближається до історичного рекорду у 40 мільйонів пасажирів. URL: <https://interfax.com.ua/news/promo/1159103.html>

34. Іщук Дар'я Розвиток круїзних подорожей / Д. Іщук // Матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. «Гостинність і туризм майбутнього: наукові та практичні горизонти» (м. Київ, 30 квітня - 1 травня 2025 р.) К.: НУБіП України. 2025. 245 с. С.238-240.

35. Корнілова В. В., Корнілова Н. В. Сучасні тенденції розвитку круїзного ринку світу // Інвестиції: практика та досвід № 5 2018, С. 20 – 25

36. Триус Є. О., Логвин Д. М. Тенденції розвитку круїзного туризму на світовому ринку URL: chrome-extension://efaidnbnmnibpcajpcglclefindmkaj/http://dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/10503/1/166-1856-78-82_%D0%A2%D1%80%D0%B8%D1%83%D1%81%2C%D0%9B%D0%BE%D0%B3%D0%B2%D0%B8%D0%BD.pdf

37. Пешук Л.В., Приходько Д.Ю. Сучасні тенденції розвитку індустрії круїзного туризму в умовах викликів і загроз // Економіка харчової промисловості. 2023. Т.15, вип. 2. С. 72-79.

38. Сільванська Г.М., Шибасєв О.Г., Петриченко Є.А., Карп Г.В. Основні тенденції розвитку сучасного ринку круїзного та лінійного судноплавства / Сільванська Г.М., Шибасєв О.Г., Петриченко Є.А., Карп Г.В. // Вчені записки ТНУ ім. В. Вернадського. Серія Технічні науки. Том 35(74) №5. – 2024. С.100-112

39. The official site of Travel weekly (2016), "Growth spurt river cruising", available at: <http://www.travelweekly.com/River/Cruising/Growth/spurt/river/cruising> (Accessed 15 January 2018).

40. The official site of Travel pulse (2015), "13 Trends Coming to Cruising in 2016 (And What They Mean)", available at: <http://www.travelpulse.com/news/cruise/13/trends/coming/to/cruising/in/2016/and/what/they/mean.html> (Accessed 15 January 2018).

41. Звіт «Стан круїзної індустрії в 2019 році» URL: <https://inflatcruises.com/ru/news/view/news-cruise-trends-2019>.

42. Smirnov A., Smyaglikova E., Smolokurov E., Mazhazhikhov A. COVID-19 Pandemic Impact on Maritime Cruise Industry // E3S Web of Conferences. 2022. 363(5). P. 1–10.

43. Cruise Market Ward, D. The complete guide to cruising & cruise ships. Berlitz Publishing Company, London, UK.2025.

44. Рибчук А.В. Журба І.Є. Заблоцька Р.О. Проблеми функціонування міжнародної туристичної індустрії в умовах глобальної пандемії / А.В. Рибчук, І.Є. Журба, Р.О. Заблоцька // Вісник Хмельницького національного університету. Серія Економічні науки №2. – Том1. – 2022. С. 203-210

45. International tourism expenditure continues to reflect very weak demand for outbound travel. UNWTO World Tourism Barometer. URL: <https://www.unwto.org/unwto-world-tourismbarometer-data>

46. The official site of Cruise Industry News (2017), "2016(2017 Annual Report", available at: URL: [https:// www.cruiseindustrynews.com/annual\(cruise\(industry\(report.html](https://www.cruiseindustrynews.com/annual(cruise(industry(report.html) (Accessed 15 January 2018).

47. О.Г. Шибасєв, Г.М. Сільванська, Ю.В. Михайлова, Г. В. Карп, Системи підтримки прийняття рішень як ефективний інструмент реалізації управління роботою круїзного та лінійного судноплавства. Вісник Херсонського національного технічного університету. Серія «Транспортні системи та технології» Частина 1 Том № 1. 2023. Україна друк_30.05.2023. URL: https://journals.kntu.kherson.ua/index.php/visnyk_kntu/

48. Основні морські круїзні регіони світу. URL: <https://studfile.net/preview/9371132/page:21/>

49. Середземноморський клімат. URL: <https://www.eionet.europa.eu/gemet/uk/concept/12063>

50. World Economic Outlook Database, April 2019, International Monetary Fund. Database updated in April 2019. Accessed on 12 April 2019. URL: <https://www.imf.org/en/publications/sprolls/world-economic-outlook-databases>

51. A MedCruise report produced by MedCruise Secretariat Nicky Guerrero, MedCruise Secretary General Patricia Real, MedCruise Secretariat Daniela Rodríguez, MedCruise Secretariat Sara Ferrer, MedCruise Secretariat. Coordinated by: Theodora Riga, MedCruise President First Edition Published: April 2025

52. State of the Cruise Industry Report 2025 About Cruise Lines International Association

53. Круїзи Карибськими островами. URL: https://mscruise.com.ua/ua/monthcruises/caribbean_cruises.html

54. ВВП Південної Кореї . URL: <https://www.worldometers.info/uk/%D0%B2%D0%B2%D0%BF/%D0%BF%D1%96>

[%D0%B2%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D0%B0-%D0%BA%D0%BE%D1%80%D0%B5%D1%8F-%D0%B2%D0%B2%D0%BF/](#)

55. Maggie Haberman та ін. (21 червня 2025). *U.S. Enters War With Iran, Striking Fordo Nuclear Site: Live Updates*. *The New York Times* URL: <https://www.nytimes.com/live/2025/06/21/world/iran-israel-trump>

56. США атакували три ядерні об'єкти в Ірані. Deutsche Welle. 22 червня 2025. URL: <https://www.dw.com/uk/ssa-atakuvali-tri-adernih-obekti-v-irani/a-72997413>

57. Центр круїзів. URL: <https://center.cruises/uk/cruises-sea/region-mediterranean/>

Додатки

Додаток А.

Приклади круїзних подорожей Середземноморським круїзним регіоном (За даними сайту <https://center.cruises/uk/cruises-sea/region-mediterranean/>)

Круїзний маршрут: 7 ночей Таррагона, Валенсія, Ліворно, Чівітавекк'я, Генуя, Марсель, Таррагона

Компанія : MSC Cruises Лайнер : MSC Orchestra Дата початку : пт 29 трав. 2026 Дата закінчення : пт 05 черв. 2026 Кількість ночей : 7 ночей Вартість: Від 659€ на 1 людину в DBL	
---	--

Програма круїзу:

День 1: 18:00

Таррагона / Іспанія

Тенеріфе - найбільший і головний острів Канарського архіпелагу. Як і інші острови архіпелагу, Тенеріфе має вулканічне походження і основну частину території острова займає вулкан Тейде, який є найвищою точкою країни. Клімат тут цілий рік м'який і теплий, середня температура 25 градусів. Завдяки цьому острів є великим туристичним центром. Прекрасні пляжі, прозора вода і кратер вулкана приваблює туристів з усього світу.

День 2: 07:00-18:00

Валенсія / Іспанія

День 3:

День в морі/ Море

День 4: 07:00-20:00

Ліворно / Італія

Ліворно, колись був маленьким рибальським поселенням, сьогодні ж це найбільший порт провінції Тоскана на західному березі Лігурійського моря, недалеко від гирла річки Арно, оточений низькими Ліворнськими пагорбами. Основу економіки міста складає вантажоперевезення і кораблебудування. Туристичним його назвати важко, хоча сам містечко досить милий, чистий і затишний. Довгі вулиці з кафешками, ресторанами, в яких запропонують свіжі морепродукти, чудові вила і санаторії, дозволять добре провести час.

День 5: 07:00-19:00

Рим (Civitavecchia) / Італія

Рим - одне з найдавніших міст світу, колись був столицею Римської імперії, сьогодні ж це столиця Італії. Місто розташоване на семи пагорбах на берегах річки Тібр. Красу і велич Рима не можна передати словами, тут необхідно побувати. Кожна скульптура, фонтан або будівля, це витвір мистецтва, шедевр, залишений великими майстрами древньої цивілізації. Кількість пам'яток неможливо порахувати, але найвідоміші з них, заради яких приїжджають туристи, це,

звичайно ж: знаменитий Колізей, де римляни проводили гладіаторські бої, фонтан Треві, площа Іспанії, собор Святого Петра, найбільша церква в Європі, Імператорський і Римський форуми .

День 6: 09:00-18:00

Генуя / Італія

Генуя - портове місто на півночі Італії, розташований в Генуезькій бухті на березі Лігурійського моря. З часів римської імперії місто привертав увагу аристократії і знаті, і навіть сьогодні є улюбленим місцем для резиденцій впливових людей країни. Прогулявшись по набережній, можна заглянути в будь-яку кафешку, що б насолодитися чудовою морською кухнею і покуштувати келих відмінного вина. А любителі підводної флори і фауни, можуть скоротати час в океанаріумі, де представлено понад 500 видів риб і ссавців.

День 7: 09:00-18:00

Марсель / Франція

Ласкаво просимо в гостинний французький Прованс. Уявіть, що Ви перебуваєте біля воріт в Прованс, і цими вратами є Марсель - батьківщина Марсельєзи (гімну Франції), а також знаменитого замку Іф.

Символом Марселя вважається собор Нотр-Дам-де-ля-Гард. На початку літа Ви зможете відвідати це місце, послуховавши детальну екскурсію на французькій мові (вартість такого заходу складе 3 EUR), а доплативши 5 EUR, Вам представиться дивовижна можливість піднятися на дах знаменитого собору, звідки Вам відкриється чудова панорама на Марсель. Поблизу собору розташовується абатство Св. Віктора, де Ви зможе відвідати найцікавіші катакомби.

Відправившись на туристичному кораблику на Фріульські острови, Ви зможете особисто відвідати замок Іф, який є великою в'язницею, що знаходиться на острові. Майже всі знають замок Іф, завдяки знаменитій книзі про графа Монте-Крісто.

Культурними центрами Марселя є Кур Жюльєн і площа Жан Жореса, це також сама молодіжна частина Марселя, адже тут розташувалися цікаві книжкові та модні неформальні магазини, клуби, кафе. А два рази в тиждень (четвер і субота) на площі розгортається великий ринок.

У числі пам'яток Марселя також безліч музеїв, галерей, архітектурних творів мистецтва, а також кілька бухт недалеко від Марселя, які називаються каланками, також вважають французькими фіордами.

День 8: 09:00

Таррагона / Іспанія

Тенеріфе - найбільший і головний острів Канарського архіпелагу. Як і інші острови архіпелагу, Тенеріфе має вулканічне походження і основну частину території острова займає вулкан Тейде, який є найвищою точкою країни. Клімат тут цілий рік м'який і теплий, середня температура 25 градусів. Завдяки цьому острів є великим туристичним центром. Прекрасні пляжі, прозора вода і кратер вулкана приваблює туристів з усього світу.

Включено в круїз:

Проживання в каюті, вибраної категорії

Харчування в ресторані (буфеті) за системою «шведський стіл», що включає сніданок, обід та вечерю, а також закуски у кафе та піцерії протягом усього дня. Вода, соки, чай, кава з автоматів доступні у буфеті безкоштовно 24 години.

Харчування в основному в ресторані "à la carte". Як правило, на всіх лайнерах є два – три основні ресторани з обслуговуванням за меню. Страви в таких ресторанах більш вишукані та різноманітні, ніж у буфеті. Напої замовляються за додаткову оплату.

Розваги на борту, такі як анімація, майстер-класи, аеробіка, вечірні вистави у театрі, жива музика у барах, дискотеки.

Відвідування громадських зон лайнера: фітнес-центр (тренажерний зал), басейни, джакузі біля басейнів, аквапарк, бібліотека, міні-клуби для дітей.

Послуги вихователів у міні-клубах для дітей від 6 місяців до 17 років

Ігри на спортивних майданчиках, включаючи теніс, міні-футбол, баскетбол, бадмінтон, міні-гольф та інші.

Користування плавзасобами під час посадки або висадки в портах, якщо лайнер не входить у порт.

Транспортування багажу на початку та в кінці круїзу.

Сервісний збір, 12 євро на добу на одного гостя.

Залежно від категорії каюти Вам можуть бути надані додаткові послуги безкоштовно. Наприклад, напої ALL INCLUSIVE у барах та ресторанах, обслуговування в каютах з безкоштовною доставкою 24 години, користування спа-центром.

Важливо. Компанія MSC має право замінити каюту цієї категорії або вище. При цьому MSC зробить все можливе, щоб уникнути заміни каюти.

Додаткові витрати:

страхування (медичне страхування, страховка від невіїзду)
авіапереліт, залізничний транспорт (транспортні витрати до порту відправлення та з порту прибуття корабля)

трансфери (від аеропорту/залізничного вокзалу до морського порту та назад)
екскурсії

Бронювання готелів до та після круїзу, якщо ви хочете продовжити відпочинок на суші.

Додатково оплачується на лайнері:

- ✓ відвідування альтернативних барів та ресторанів
- ✓ послуги спа-центрів, перукарень, салонів-краси
- ✓ медичні послуги
- ✓ пральня, прасування білизни
- ✓ казино
- ✓ ігрові автомати та ін. залежно від конкретного лайнера.

При будь-якій покупці товарів на лайнері в барах, ресторанах, магазинах та послуг у спа-центрі, перукарні тощо. з вас додатково стягуватиметься збір за обслуговування, який в середньому складе 15% від вартості покупки.

Додаток Б.

Приклади круїзних подорожей Карибським круїзним регіоном (За даними сайту <https://center.cruises/uk/cruises-sea/region-mediterranean/>)

Круїзний маршрут: 7 ночей Маямі, Пуерто Плата, Сан Хуан, Оушен Кей, Маямі

Компанія : MSC Cruises
 Лайнер : MSC WORLD AMERICA
 Дата початку : пт 30 трав. 2026
 Дата закінчення : сб 06 черв. 2026
 Кількість ночей : 7 ночей
 Вартість: Від 769€ на 1 людину в DBL

Програма круїзу:

День 1: 18:00

Майами / США

Miami, officially the City of Miami, is the cultural, economic and financial center of South Florida. Miami is the seat of Miami-Dade County, the most populous county in Florida. The city covers an area of about 56.6 square miles (147 km²), between the Everglades to the west and Biscayne Bay on the east; with a 2017 estimated population of 463,347, Miami is the sixth most densely populated major city in the United States. The Miami metropolitan area is home to 6.1 million people and the seventh-largest metropolitan area in the nation. Miami's metro area is the second-most populous metropolis in the southeastern United States and fourth-largest urban area in the U.S.

Miami is a major center, and a leader in finance, commerce, culture, media, entertainment, the arts, and international trade. The Miami Metropolitan Area is by far the largest urban economy in Florida and the 12th largest in the United States with a GDP of \$344.9 billion as of 2017. In 2012, Miami was classified as an "Alpha—" level world city in the World Cities Study Group's inventory. In 2010, Miami ranked seventh in the United States and 33rd among global cities in terms of business activity, human capital, information exchange, cultural experience, and political engagement. In 2008, Forbes magazine ranked Miami "America's Cleanest City", for its year-round good air quality, vast green spaces, clean drinking water, clean streets, and citywide recycling programs. According to a 2009 UBS study of 73 world cities, Miami was ranked as the richest city in the United States, and the world's seventh-richest city in terms of purchasing power. Miami is nicknamed the "Capital of Latin America" and is the largest city with a Cuban-American plurality.

Greater Downtown Miami has one of the largest concentrations of international banks in the United States, and is home to many large national and international companies. The Civic Center is a major center for hospitals, research institutes, medical centers, and biotechnology industries. For more than two decades, the Port of Miami, known as the "Cruise Capital of the World", has been the number one cruise passenger port in the world. It accommodates some of the world's largest cruise ships and operations, and is the busiest port in both passenger traffic and cruise lines. Metropolitan Miami is also

a major tourism hub in the southeastern U.S. for international visitors, ranking number two in the country after New York City.

День 2:

День в море / Море

День 3: 09:00-17:00

Пуерто-Плата / Домініканська республіка

День 4: 09:00-23:00

Сан-Хуан / Пуерто-Ріко

Все багате розмаїття Пуерто-Ріко можна оцінити, відвідавши Сан-Хуан. Опинившись в цьому місті, Ви опинитеся в епіцентрі краси цієї місцевості. З однієї сторони з Атлантичного Океану видніється іспанська фортеця El Morro, це символ історії не одного століття. Прямо перед Вами пляжі, з пісків яких "ростуть" сучасні готелі, а з іншого боку Вас чекають скляні вежі банківського району Hato Rey.

Неподалік від Вас розкинулися холодні зелені гори, вони Вас манять і чарують, немов обіцяють вкрити в маленьких містечках. Прогулявшись по вузьких вуличках міста, гості міста зможуть оцінити неймовірно вигідні пропозиції в магазинчиках. Небувалі знижки на ювелірні вироби, таке може бути тільки в Сан-Хуані. А любителів мистецтва чекають тут численні галереї та музеї.

День 5:

День в море / Море

День 6:

День в море / Море

День 7: 08:00-20:00

Морський заповідник Ocean Cay MSC / Багамські о-ви

День 8: 07:00

Майамі / США

Включено в круїз.

Проживання в каюті, вибраної категорії

Харчування в ресторані (буфеті) за системою «шведський стіл», що включає сніданок, обід та вечерю, а також закуски у кафе та піцерії протягом усього дня. Вода, соки, чай, кава з автоматів доступні у буфеті безкоштовно 24 години.

Харчування в основному в ресторані "à la carte". Як правило, на всіх лайнерах є два – три основні ресторани з обслуговуванням за меню. Страви в таких ресторанах більш вишукані та різноманітні, ніж у буфеті. Напої замовляються за додаткову оплату.

Розваги на борту, такі як анімація, майстер-класи, аеробіка, вечірні вистави у театрі, жива музика у барах, дискотеки.

Відвідування громадських зон лайнера: фітнес-центр (тренажерний зал), басейни, джакузі біля басейнів, аквапарк, бібліотека, міні-клуби для дітей.

Послуги вихователів у міні-клубах для дітей від 6 місяців до 17 років

Ігри на спортивних майданчиках, включаючи теніс, міні-футбол, баскетбол, бадмінтон, міні-гольф та інші.

Користування плавзасобами під час посадки або висадки в портах, якщо лайнер не входить у порт.

Транспортування багажу на початку та в кінці круїзу.

Сервісний збір, 12 євро на добу на одного гостя.

Залежно від категорії каюти Вам можуть бути надані додаткові послуги безкоштовно. Наприклад, напої ALL INCLUSIVE у барах та ресторанах, обслуговування в каютах з безкоштовною доставкою 24 години, користування спа-центром.

Важливо. Компанія MSC має право замінити каюту цієї категорії або вище. При цьому MSC зробить все можливе, щоб уникнути заміни каюти.

Додаткові витрати:

страхування (медичне страхування, страховка від невіїзду)
авіапереліт, залізничний транспорт (транспортні витрати до порту відправлення та з порту прибуття корабля)

трансфери (від аеропорту/залізничного вокзалу до морського порту та назад)
екскурсії

Бронювання готелів до та після круїзу, якщо ви хочете продовжити відпочинок на суші.

Додатково оплачується на лайнері:

відвідування альтернативних барів та ресторанів

послуги спа-центрів, перукарень, салонів-краси

медичні послуги

пральня, прасування білизни

казино

ігрові автомати та ін. залежно від конкретного лайнера.

При будь-якій покупці товарів на лайнері в барах, ресторанах, магазинах та послуг у спа-центрі, перукарні тощо. з вас додатково стягуватиметься збір за обслуговування, який в середньому складе 15% від вартості покупки.

Додаток В.

Приклад круїзних подорожей Південно-Східно Азійським круїзним регіоном (За даними сайту <https://center.cruises/uk/cruises-sea/region-mediterranean/>)

Круїзний маршрут: Південна Корея, Японія, Китай

Компанія : Costa Cruises

Лайнер : Costa Serena

Дата початку : пн 1 черв. 2026

Дата закінчення : вт 09 черв. 2026

Кількість ночей : 8 ночей

Вартість: Від 769€ на 1 людину в DBL

Програма круїзу:

День 1: 23:30

Інчхон / Корея,

Інчхон — портове місто, розташоване на західному узбережжі Південної Кореї, всього за 40 кілометрів від Сеула. Важливий транспортний вузол, Інчхон славиться своїм міжнародним аеропортом, який є одним з найбільших в Азії і важливим хабом для подорожуючих до Південної Кореї. Місто також відоме своїми мальовничими набережними, прекрасними пляжами та островами, що ідеально підходять для спокійних прогулянок. Одним з найпопулярніших туристичних місць є Інчхонська морська набережна з унікальним мостом, який відкриває захоплюючі види на затоку та навколишні острови.

Крім того, Інчхон має багату культурну історію, особливо в районі острова Мунсу, де можна відвідати старовинні храми та традиційні корейські села. Місто стало відомим у 1950 році завдяки Інчхонській операції, одній з ключових битв Корейської війни. Для любителів сучасної культури тут також проходять виставки та фестивалі, а місцеві ресторани пропонують найкращі страви корейської кухні, зокрема морепродукти, які особливо популярні завдяки близькості до моря.

День 2:

День в море / Море

День 3: 08:00-20:00

Пусан / Корея,

Пусан вважається другою столицею Республіки Корея і п'ятим портом в світі. Відповідно місто має важливе економічне, політичне та історичне значення. Пусан вважається одним з найсучасніших міст Азії, завдяки своїм хмарочосам і іншим незвичайним будівлям. Але, не дивлячись на сучасний вигляд, тут збереглося багато храмів, соборів та інших пам'яток архітектури. Так само місто славиться чистими пляжами і набережними з хорошими готелями і ресторанами. У припортовому районі є вулиця, на якій організували свій бізнес вихідці з СРСР, тому він придбав репутацію російськомовного району.

День 4: 08:00-20:00

Сасебо / Японія

День 5: 07:00-17:00

Кумамото / Японія

День 6: 08:00-18:00

Кагосіма / Японія

Кагосіма - центральне місто Японії розташоване на березі Кагосімської затоки біля підніжжя діючого вулкана Сакурадзіма. Економіка міста будуватися на сільському господарстві і харчовій промисловості. Місто з розміреним і спокійним темпом життя. Основною визначною пам'яткою, яка приваблює туристів, курортна місцевість Ібусукі. Тут прямо на березі моря можна прийняти піщані ванни з цілющою водою. Одягнувшись в спеціальний халат, лежачи на піску, після чого Вас закопують повністю, залишаючи лише голову, і ось такі процедури допомагають очистити організм від токсинів.

День 6: 19:00-20:00

Затока Кагосіма

День 7: 09:00-20:00

Нагасакі / Японія

Нагасакі - портове місто Японії, яке розташувалося у західній частині острова Кюсю, на берегах затоки Нагасакі. Місто має важливе економічне значення, так як тут розташовуються великі промислові, суднобудівні і фінансові організації і підприємства. Ще з XIX століття однією з найбільших і значущих в країні і на світовому ринку залишається компанія Mitsubishi. Під час Другої світової війни місто зазнало атомного бомбардування, в результаті чого, загинуло більше 74 тисяч чоловік. Але, не дивлячись на страшні руйнування, сьогодні це сучасний європеїзований місто з розвиненою інфраструктурою, колоритною архітектурою та культурною спадщиною.

День 8:

День в море / Море

День 9: 08:00

Шанхай / Китай

Шанхай - найбагатший і густонаселене місто в Китаї. Розташувався в східній частині країни на березі річки Янцзи, яка ділить місто на дві половини. Сьогодні місто є найважливішим культурним і фінансовим центром Китаю, а так само найбільшим в світі портом за обсягом вантажообігу. Архітектура міста досить колоритна, так як поєднує в собі культуру заходу і сходу, сучасності та первісності. Основною визначною пам'яткою і гордістю міста є Сад Радості Юйюань, площа якого всього 2 гектара, але завдяки незвичайному ландшафтного дизайну, парк здається нескінченним. Для любителів шопінгу, Шанхай приготував найдовшу торгову вулицю в Китаї, засіяну як дорогими бутиками найвідоміших марок, так і простими лавочками з предметами народної творчості.

Включено в круїз.

Проживання в каюті, вибраної категорії

Харчування в ресторані (буфеті) за системою «шведський стіл», що включає сніданок, обід та вечерю, а також закуски у кафе та піцерії протягом усього дня. Вода, соки, чай, кава з автоматів доступні у буфеті безкоштовно 24 години.

Харчування в основному в ресторані “a la carte”. Як правило, на всіх лайнерах є два – три основні ресторани з обслуговуванням за меню. Страви в таких ресторанах більш вишукані та різноманітні, ніж у буфеті. Напої замовляються за додаткову оплату.

Розваги на борту, такі як анімація, майстер-класи, аеробіка, вечірні вистави у театрі, жива музика у барах, дискотеки.

Відвідування громадських зон лайнера: фітнес-центр (тренажерний зал), басейни, джакузі біля басейнів, аквапарк, бібліотека, міні-клуби для дітей.

Послуги вихователів у міні-клубах для дітей від 6 місяців до 17 років

Ігри на спортивних майданчиках, включаючи теніс, міні-футбол, баскетбол, бадмінтон, міні-гольф та інші.

Користування плавзасобами під час посадки або висадки в портах, якщо лайнер не входить у порт.

Транспортування багажу на початку та в кінці круїзу.

Залежно від категорії каюти Вам можуть бути надані додаткові послуги безкоштовно. Наприклад, напої ALL INCLUSIVE у барах та ресторанах, обслуговування в каютах з безкоштовною доставкою 24 години, користування спа-центром.

Важливо. Компанія Costa має право замінити каюту цієї категорії або вище. При цьому Costa зробить все можливе, щоб уникнути заміни каюти.

Додаткові витрати:

Сервісний збір, 11 євро на добу на одного гостя.

страхування (медичне страхування, страховка від невіїзду)

авіапереліт, залізничний транспорт (транспортні витрати до порту відправлення та з порту прибуття корабля)

трансфери (від аеропорту/залізничного вокзалу до морського порту та назад)

екскурсії

Бронювання готелів до та після круїзу, якщо ви хочете продовжити відпочинок на суші.

відвідування альтернативних барів та ресторанів

послуги спа-центрів, перукарень, салонів-краси

медичні послуги

пральня, прасування білизни

казино

ігрові автомати та ін. залежно від конкретного лайнера.

При будь-якій покупці товарів на лайнері в барах, ресторанах, магазинах та послуг у спа-центрі, перукарні тощо. з вас додатково стягуватиметься збір за обслуговування, який в середньому складе 15% від вартості покупки.

Компанія Costa пропонує три тарифні плани, щоб кожен гість міг обрати свій рівень комфорту та включених послуг:

My Cruise — базовий тариф (Наразі на сайті доступне лише бронювання тарифу My Cruise.

Інші варіанти тарифів (All-Inclusive та Super All-Inclusive) доступні за індивідуальним запитом через агента.

Ідеальний для тих, хто цінує гнучкість та бажає самостійно обирати потрібні опції.

Що входить у тариф:

Проживання в обраній каюті

Повне харчування: сніданок, обід, вечеря та закуски

Нарахування балів у програмі Costa Club.

All-Inclusive — все включено

Комфортний тариф з уже включеним пакетом напоїв My Drinks. Підійде тим, хто хоче заздалегідь знати свої витрати.

Що входить у тариф:

Проживання в обраній каюті

Повне харчування: сніданок, обід, вечеря та закуски
 Пакет My Drinks: безлімітні напої у келихах — вино, пиво, віскі, коктейлі, гарячі напої, соки та безалкогольні напої
 1 пляшка води 0,5 л на день на особу
 Вибір часу вечері
 Нарахування балів Costa Club та знижка на наступний круїз
 Якщо гість обирає каюту категорії Suite, додатково включено:
 Пакет My Drinks Plus (з преміальними напоями та міні-баром)
 Індивідуальний дворецький 24/7
Super All-Inclusive — максимальний комфорт
 Найповніший тариф, що включає харчування, напої та екскурсії з гідом іноземними мовами.

Що входить у тариф:

Проживання в обраній каюті
 Повне харчування: сніданок, обід, вечеря та закуски
 Пакет My Drinks: широкий вибір алкогольних та безалкогольних напоїв
 1 пляшка води 0,5 л на день на особу
 Пакет My Explorations: набір екскурсій + знижки на додаткові тури
 Гнучкі умови скасування
 Вибір часу вечері
 Нарахування балів Costa Club та знижка на наступний круїз
 Якщо гість обирає каюту категорії Suite, додатково включено:
 Пакет My Drinks Plus (з преміальними напоями та міні-баром)
 Індивідуальний дворецький 24/7

Додаток Г.

Приклад круїзних подорожей Північноєвропейським круїзним регіоном (За даними сайту <https://center.cruises/uk/cruises-sea/region-mediterranean/>)

Круїзний маршрут: Кіль, Копенгаген, Хеллесільт, Гейрангер, Олесунн, Флам, Кіль

Компанія : MSC Cruises Лайнер : MSC Euribia Дата початку : сб 30 трав. 2026 Дата закінчення : сб 06 черв. 2026 Кількість ночей : 7 ночей Вартість: Від 769€ на 1 людину в DBL	
---	--

Програма круїзу:

День 1: 19:00

Кіль / Німеччина

День 2: 08:00-18:00

Копенгаген / Данія

Копенгаген відомий всім, як столиця Данії, найбільше місто і порт цієї країни. Центром міста є ратушна площа, на якій розташована міська Ратуша. На башті цієї ратуші знаходяться годинник, що показує час для 13 часових поясів. Найколеритнішим районом міста вважається порт Нюхавн, тут, на набережній всі будинки сяють всіма кольорами веселки, в кожному з будиночків розташувалися затишні кафе і ресторани. Не тільки туристи люблять це місце, але і творчі персони - фотографи, художники.

Бронзовий персонаж казки Ганса Христіана Андерсена - Русалочка, сидить на камені, на березі старовинної гавані і є візитною карткою міста. Крім усього в центрі міста стоїть пам'ятник і самому письменнику. І обов'язково зверніть увагу на найстаріший парк атракціонів у світі. Парк "Тіволі" відкрили ще в 1843 році, але до цих пір залишається улюбленим місцем відпочинку не тільки для гостей, але і для жителів міста.

Так само Копенгаген порадує Вас ще і своїми музеями, пейзажами, церквами, акваріумом і багатьма затишними містечками, відвідавши які Ви точно вирішите, що Ви тут не в останній раз.

День 3:

День в море / Море

День 4: 09:00-09:45

Хеллесільт / Норвегія

Оточене величними фіордами та мальовничими горами, це невелике норвезьке селище пропонує мандрівникам незабутні краєвиди та унікальну атмосферу спокою. Геллесюльт — ворота до одного з найкрасивіших і найвідвідуваніших регіонів Західної Норвегії, відомий своєю близькістю до знаменитого Гейрангерфьорду, який внесений до списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

Любителі природи та активного відпочинку знайдуть у Геллесюльті безліч можливостей для пішохідних прогулянок, круїзів по фіордах та фотографування вражаючих водоспадів, що оточують долину. Це чарівне селище з невеликою, але гостинною атмосферою ідеально підходить для тих, хто хоче втекти від міської метушні та насолодитися справжньою північною красою.

День 4: 12:00-21:00

Гейрангер / Норвегія

Гейрангер - невелике селище в Норвегії, головною визначною пам'яткою якого є Гейрангерфіорд, розташований в 200 км від знаменитого Бергена. Пропливаючи вздовж фьорда, Вам представиться дивовижна можливість помилуватися красотою водоспадів, кристально чиста вода яких вільним потоком мчить вниз зі скель.

У розпал літа Вас здивує сніг на вершинах гір. Це незвичайне поєднання подарує Вам приголомшливе, ні з чим незрівнянне, відчуття спокою й умиротворення. Обрив фьорда пробиває свого роду тріщину в норвезьких горах, що і дало йому настільки дивовижне назву, яке в перекладі означає "спис".

День 5: 07:00-17:00

Олесунн / Норвегія

Розташований між величними фіордами та відкритим морем, Олесунн захоплює відвідувачів унікальним поєднанням природної краси та виразної архітектури. Відомий своїм вражаючим стилем модерн, відновленим після руйнівної пожежі 1904 року, місто пропонує чарівну атмосферу, де різнобарвні будівлі вздовж набережної створюють мальовничий краєвид, не схожий на жодне інше місце в Норвегії.

Любителі пригод та культури знайдуть у Олесунні багато цікавого. Від підйому на оглядовий майданчик на пагорбі Аксла з панорамним видом на архіпелаг до відвідування місцевих музеїв та свіжих рибних ринків — це прибережне місто запрошує мандрівників поринути у морську спадщину та захопити ландшафти Норвегії. Чи то круїз фіордами, чи прогулянка вузькими вуличками — кожна мить у Олесунні обіцяє незабутні враження.

День 6: 07:00-18:00

Флом / Норвегія

Поруч з чудовою красою фьорда Аурландс розташувалася крихітна село Флом. Це свого роду станція, яка може похвалитися кількома сувенірними крамницями і будівлями. Але найголовніша гордість Флома - це його надзвичайна краса, родюча земля і найчистіше повітря. Помилуватися фантастичною Панорамою на Фломська долину, можна зробивши незабутнє, єдине в своєму роді, залізничне подорож, проїхавши по закручених тунелях, піднятися на висоту близько 825 м над рівнем моря. Ця залізниця - просто шедевр інженерного мистецтва. Відправившись з Флома в старовинну крихітну село Лаєрдал, Ви також зможете побачити найменшу в Норвегії церква і покуштувати знаменитий козячий сир.

День 7:

День в море / Море

День 8: 09:00

Кіль / Німеччина

Включено в круїз.

Проживання в каюті, вибраної категорії

Харчування в ресторані (буфеті) за системою «шведський стіл», що включає сніданок, обід та вечерю, а також закуски у кафе та піцерії протягом усього дня. Вода, соки, чай, кава з автоматів доступні у буфеті безкоштовно 24 години.

Харчування в основному в ресторані “a la carte”. Як правило, на всіх лайнерах є два – три основні ресторани з обслуговуванням за меню. Страви в таких ресторанах більш вишукані та різноманітні, ніж у буфеті. Напої замовляються за додаткову оплату.

Розваги на борту, такі як анімація, майстер-класи, аеробіка, вечірні вистави у театрі, жива музика у барах, дискотеки.

Відвідування громадських зон лайнера: фітнес-центр (тренажерний зал), басейни, джакузі біля басейнів, аквапарк, бібліотека, міні-клуби для дітей.

Послуги вихователів у міні-клубах для дітей від 6 місяців до 17 років

Ігри на спортивних майданчиках, включаючи теніс, міні-футбол, баскетбол, бадмінтон, міні-гольф та інші.

Користування плавзасобами під час посадки або висадки в портах, якщо лайнер не входить у порт.

Транспортування багажу на початку та в кінці круїзу.

Сервісний збір, 12 євро на добу на одного гостя.

Залежно від категорії каюти Вам можуть бути надані додаткові послуги безкоштовно. Наприклад, напої ALL INCLUSIVE у барах та ресторанах, обслуговування в каютах з безкоштовною доставкою 24 години, користування спа-центром.

Важливо. Компанія MSC має право замінити каюту цієї категорії або вище. При цьому MSC зробить все можливе, щоб уникнути заміни каюти.

Додаткові витрати:

страхування (медичне страхування, страховка від невіїзду)

авіапереліт, залізничний транспорт (транспортні витрати до порту відправлення та з порту прибуття корабля)

трансфери (від аеропорту/залізничного вокзалу до морського порту та назад)

екскурсії

Бронювання готелів до та після круїзу, якщо ви хочете продовжити відпочинок на суші.

Додатково оплачується на лайнері:

відвідування альтернативних барів та ресторанів

послуги спа-центрів, перукарень, салонів-краси

медичні послуги

пральня, прасування білизни

казино

ігрові автомати та ін. залежно від конкретного лайнера.

При будь-якій покупці товарів на лайнері в барах, ресторанах, магазинах та послуг у спа-центрі, перукарні тощо. з вас додатково стягуватиметься збір за обслуговування, який в середньому складе 15% від вартості покупки.